

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO

BARBARA KOREN

Življenje in delo Franca Černigoja

Diplomsko delo

Mentor: doc. dr. Aleksander Bjelčevič

Univerzitetni študijski program:
Slovenski jezik in književnost

Col, februar 2013

Rebeki, moji pridni študentki.

Zahvala

Hvala vsem trem družinam – za vso ljubezen in podporo, ki mi ju vsak dan izkazujete.

Izvleček

Diplomsko delo skuša celovito predstaviti življenje Franca Černigoja in podrobneje osvetliti dve področji njegovega delovanja, izražanje prek subtilne pesniške osebnosti in trganje »gotovemu izginu marsikateri drobec duha naših prednikov« (Černigoj 1988: 17). Prvo se kaže predvsem v objavljenih pesniških zbirkah *Svetlobne luske*, *Krušiči se sejalec*, *Amanita*, *Iz vode dlan*; pesniških listih *Vlažni žarki* in *Nerezine* ter antološkem izboru *Gora in pesem*. Druga dejavnost je vezana na široko zasnovano Černigojevo povezovanje in sodelovanje, ki sta nujna pri zapisovanju, zbiranju, urejanju in končni izdaji zbirk slovstvene folklore. Na področju Trnovske planote in Zgornje Vipavske doline so tako izšle zbirke s folklornimi pripovedmi in obrazci *Javorov hudič*, *Nace ima dolge tace*, *Mož in čemerika*, *Znamenje na Gori* in *Hoja za besedo*. Franc Černigoj je uredil več obsežnih zbornikov, kot pisec je avtor mnogih člankov, ocen, priložnostnih zapisov, lovske kratke proze, vodičev; v sklopu pedagoškega dela pa spodbujajoč mentor.

Ključne besede: slovenska književnost, poezija, slovstvena folklor, Franc Černigoj

Abstract

The goal of the undergraduate thesis is an attempt to offer a complete presentation of Franc Černigoj's life and further highlight two areas of his work: expression through the subtle poetic personality and rupture "from the final disappearance many pieces of our ancestors' spirit" (Černigoj 1988: 17). The first is mainly reflected in published collections of poetry *Svetlobne luske*, *Krušiči se sejalec*, *Amanita*, *Iz vode v dlan*, in poetry papers *Vlažni žarki* and *Nerezine* as well as in the selected anthology *Gora in pesem*. The second activity is linked to a broadly-designed integration and cooperation work of Černigoj, which are both essential for recording, collecting, editing, and issuing of literary folklore collections. The area of Trnovo Plateau and the Upper Vipava Valley inspired collections of folk narratives and formulas *Javorov hudič*, *Nace ima dolge tace*, *Mož in čemerika*, *Znamenje na gori* and *Hoja za besedo*. Franc Černigoj edited several extensive miscellanies. As a writer he is the author of many articles, reviews, occasional writings, short stories about hunting, and guides. In the context of pedagogical work, he is an encouraging mentor.

Key words: Slovene literature, poetry, literary folklore, Franc Černigoj

Kazalo

1 Uvod	11
2 Življenje in delo Franca Černigoja	13
2.1 Rojstvo in otroštvo	13
2.2 Šolanje	13
2.3 Poklicna pot	14
2.4 Družina	15
2.5 Družbeno udejstvovanje	15
3 Literarno ustvarjanje	18
3.1 Pesništvo	18
3.1.1 Pesniške zbirke	18
3.1.1.1 Svetlobne luske	19
3.1.1.2 Vlažni žarki - Praoblake	19
3.1.1.3 Krušeči se sejalec	20
3.1.1.4 Nerezine	21
3.1.1.5 Amanita	21
3.1.1.6 Iz vode dlan	22
3.1.1.7 Gora in pesem	23
3.1.2 Tematika in motivika	24
3.1.2.1 Gora – zemlja in kamen	24
3.1.2.2 Slovo od mladosti	26
3.1.2.3 Ljubezenska tematika	27
3.1.2.4 Iskanje smisla	30
3.1.2.5 Pesniška tematika	31
3.1.2.6 Narava in impresionistične pesmi	32
3.1.2.7 Družbeno-politična tematika	34
3.1.2.8 Trpljenje in smrt	35
3.1.2.9 Bajeslovje	39
3.1.3 Pesniški slog	40
3.1.3.1 Zvočni slog	40
3.1.3.2 Jezik	42
3.1.3.3 Besedni slog	42
3.1.3.4 Stavčni slog	46
3.1.3.4.1 Ogovorne figure	46

3.1.3.4.2 Figure kopičenja	47
3.1.3.4.3 Logične figure.....	48
3.1.3.4.4 Sintaktične figure	50
3.1.4 Perspektiva.....	50
3.1.5 Recepcija Černigojeve poezije.....	51
3.2 Slovstvena folklor	54
3.2.1 Černigojevo zbiranje in zapisovanje slovstvene folklore.....	54
3.2.1.1 Javorov hudič	57
3.2.1.1.1 Snov	58
3.2.1.1.2 Pripovedništvo v Javorovem hudiču	59
3.2.1.1.2.1 Pravlјice	60
3.2.1.1.2.1.1 Čudežne in pravljice.....	60
3.2.1.1.2.1.2 Realistične pravljice	61
3.2.1.1.2.1.3 Živalske pravljice	61
3.2.1.1.2.2 Povedke.....	62
3.2.1.1.2.2.1 Bajčne povedke.....	62
3.2.1.1.2.2.2 Legendne povedke	64
3.2.1.1.2.2.3 Zgodovinske povedke	64
3.2.1.1.2.2.4 Razlagalne povedke	64
3.2.1.1.2.2.5 Socialne povedke	65
3.2.1.1.2.2.6 Šaljive povedke.....	65
3.2.1.1.2.3 Anekdote.....	65
3.2.1.2 Nace ima dolge tace	66
3.2.1.2.1 Snov in razdelitev	68
3.2.1.3 Cin-cin-cin Cene	71
3.2.1.4 Mož in čemerika.....	72
3.2.1.4.1 Snov in razdelitev	72
3.2.1.6 Znamenje na Gori.....	76
3.2.1.6.1 Snov in razdelitev	77
3.2.1.7 Semenje javorovo 1978–1998.....	80
3.2.1.8 Hoja za besedo	81
4 Zaključek.....	83
5 Viri in literatura.....	84

1 Uvod

Človek, ki se je odpravljaj na potovanje, je sklical svoje služabnike ter jim izročil svoje premoženje. »Enemu je dal pet talentov, drugemu dva in tretjemu enega, vsakemu po njegovi zmožnosti, in odpotoval. Ta, ki je prejel pet talentov, je šel takoj z njimi trgovat in je pridobil pet drugih. Prav tako je tisti, ki je prejel dva, pridobil dva druga. Oni pa, ki je prejel enega, je šel, skopal jamo in skril denar svojega gospodarja. Po dolgem času je prišel gospodar teh služabnikov in napravil z njimi obračun. Pristopil je tisti, ki je prejel pet talentov. Prinesel je pet drugih in rekel: "Gospodar, pet talentov si mi izročil, glej, pet drugih sem pridobil." Gospodar mu je rekel: "Prav, dobri in zvesti služabnik! V malem si bil zvest, čez veliko te bom postavil. Vstopi v veselje svojega gospodarja!" Nato je pristopil tisti, ki je dobil dva talenta, in rekel: "Gospodar, dva talenta si mi izročil, glej, dva druga sem pridobil." Gospodar mu je rekel: "Prav, dobri in zvesti služabnik! V malem si bil zvest, čez veliko te bom postavil. Vstopi v veselje svojega gospodarja!"« (Mt 25, 14–23). Vemo ali vsaj predvidevamo, kako bo postopal gospodar z malopridnim in lenim služabnikom, zato svetopisemsko Priliko o talentih lahko v sklopu raziskovanja življenja in dela Franca Černigoja na tem mestu prekinemo in zaključimo s: »kajti vsakemu, ki ima, se bo dalo in bo imel obilo« (Mt 25, 29).

Namen diplomske naloge je predstaviti življenjsko pot in delo pesnika, učitelja, mentorja, zbiratelja in zapisovalca folklornega gradiva, avtorja člankov, scenarijev, vodičev in priložnostnih zapisov, pisatelja lovske kratke proze, lektorja in urednika Franca Černigoja. Z mnogimi talenti, neutrudljivo zagnanostjo, vztrajnim delom ter močno voljo v vsakem obdobju svojega ustvarjanja izraža pristen del svoje osebnosti, se skuša povezati z mnogimi preprostimi ljudmi in področnimi strokovnjaki ter ponuja in predstavlja javnosti le premišljeno in dobro delo. Posebej je ponosen na zbirko folklornih pripovedi *Javorov hudič*, ki je prvi dokaz širokega vzajemnega sodelovanja in s katero je na področju slovstvene folklore v sklopu zbirke *Glasovi* zaoral ledino. Po kratkem opisu zasebnega in intimnega življenja nas bo zaokrožen pregled Černigojevega javnega delovanja, udejstvovanja in sodelovanja uvedel v predstavitev dveh podrobneje osvetljenih področij.

Prva je začetna, pesniška kreativnost, v sklopu katere bodo predstavljene izdane pesniške zbirke, listi, antološki izbor in druge pesmi, objavljene v periodiki, ter poskus umestitve pesmi v devet tematsko zaokroženih sklopov.

Drugo področje bo predstavilo Franca Černigoja kot zapisovalca, zbiratelja in urednika folklornega gradiva, ki je vidno predvsem v zbirkah folklornih pripovedi in folklornih

obrazcev. V sklopu vsake od zbirk bodo predstavljene zunanje okoliščine zapisovanja, zbiranja in urejanja ter vsebina – motivi posameznih enot in vrste folklornega gradiva.

2 Življenje in delo Franca Černigoja

2.1 Rojstvo in otroštvo

Franc Černigoj je bil rojen 2. novembra 1948 na Dolu¹ oz. Predmeji² nad Ajdovščino, na Gori³. Očetu Francu in materi Antoniji (roj. Štrosar) se je rodilo deset otrok, Franc kot deveti po vrsti. Njegovo otroštvo je bilo, kot sam pravi, »težko, a hkrati lepo«. Že sama narava je otrokom na Predmeji ponujala vedno nove ideje za igro in raziskovanje. Gozd, skalovje, jame, travniki in pašniki s svojimi prebivalci so predstavljali delo in igro, svobodo in urejenost, zavetje; nabiranje ter prodaja zelišč in malin pa tudi vir poletnega zaslužka. Zelo rad je imel ptice, zato je vedel za prav vsako njihovo domovanje. Pri Gidljevih, kakor se je reklo pri hiši, so imeli tudi majhno kmetijo, zato je bila njegova povezanost z živalmi in naravo še toliko večja. (*Primorski slovenski biografski leksikon* 1976: 234) (Stubelj, Kobal 2011/2012: 29)

2.2 Šolanje

Osnovno šolo je obiskoval na Predmeji, v Podkraju in Novi Gorici (1955–63). (*Primorski slovenski biografski leksikon* 1976: 234) Prve štiri razrede je Franc opravil v rodnem kraju. Ker pa na Predmeji ni bilo popolne⁴ osemletke, je moral, kdor je hotel po osnovni v srednjo šolo, v petem razredu na šolanje v večji kraj, kjer je zaradi slabih prometnih povezav stanoval v dijaškem domu. (Stubelj, Kobal 2011/2012: 29) Gimnazijo je obiskoval v Tolminu in Ajdovščini (1964–69). (*Primorski slovenski biografski leksikon* 1976: 234) Študiral je v Ljubljani. Študij slovenščine in srbohrvaščine na Pedagoški akademiji je zaključil leta 1972, ko je diplomiral na temo domačega narečja. Študij je do 1974. leta nadaljeval na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

¹ Do konca 2. svetovne vojne je bila Predmeja Dol. Predmejo pa se je reklo samo kraju »pred mejo«, kraju od koder pelje cesta v »mejo«, tj. gozd. Med vojno so iz vseh smeri na Dol prihajali partizani in se ustavljali na križišču treh cest. Rekli so, da so se ustavili »pred mejo« in tako se je ime Predmeja prijelo celotne vasi. Leta 1951 ali 1952 se je Dol na prošnjo KLO Dol z odlokom Vlade Republike Slovenije preimenoval v Predmejo. (Černigoj 1999: 1)

² Naselje Predmeja se nahaja na nadmorski višini od 850 m do 1031 m, kjer leži zadnja domačija. Vas leži na južnem delu Trnovske planote, ki ji domačini pravijo Gora. Od tu se Trnovska planota z znamenitim Robom strmo spušča v Vipavsko dolino. (spletni vir: TIC Ajdovščina – a)

³ Gora – južni del Trnovske planote; vasi Predmeja, Otlica in Kovk

⁴ »Osemletka je bila, a brez tujega jezika.« (Stubelj, Kobal 2011/2012: 29)

2.3 Poklicna pot

Svojo poklicno pot je začel v šolskem letu 1975/76 na Otlici in kasneje v Vipavi, kjer je slovenščino poučeval na osnovni šoli. Nekaj časa je nato delal kot tajnik občinske kulturne skupnosti v Ajdovščini, nato pa se je znova vrnil v učiteljske vode. Od leta 1978 naprej zvesto in neprekinjeno poučuje materinščino na Colu. (Černigoj 2002: 82) V času skupne države Jugoslavije je učil tudi srbohrvaščino. Prav na Colu je začel spodbujati in organizirati zapisovanje folklornih besedil, ki so jih z učenci objavljali v novo nastalem šolskem glasilu *Javorov list*. Najrazličnejšega folklornega gradiva je bilo v začetku toliko, da so v posameznem šolskem letu izhajale kar štiri obsežne številke, s petdeset in več gosto tipkanimi stranmi. Sam pravi: »V tretjem ali četrtem letu izhajanja smo izdali celo pet števil, ena je izšla v poletnih počitnicah ...« (Trošt 2007: 8). Izbrana besedila pa so začela dobivati trdnejšo podobo. Ob deseti obletnici izhajanja *Javorovega lista* je izšla prva zbirka folklornih pripovedi *Javorov hudič*, sledile pa so ji zbirka otroških folklornih igrice, izštevank in pesmic *Nace ima dolge tace*, zbirka anekdot *Mož in čemerika* in zbirka *Znamenje na Gori*, v katerih je vsaj del gradiva zbranega tudi na šoli. V šolskem letu 1993/94 je v okviru dodatnega pouka slovenskega jezika pod Černigojevim mentorstvom in tekmovanja za Cankarjevo priznanje, ki je za osnovno temo ponudilo kosanje osnovnošolcev z Novakovo pesniško zbirko *Oblike sveta*, nastala pesniška zbirka *Semenje javorovo*. Černigoj izid zbirke pripisuje tudi srečnemu naključju izredno pesniško občutljivi generaciji osmakinj⁵ OŠ Col, med katerimi je s svojim zrelim pogledom na svet izstopala Valentina Srebot. (Černigoj 2002: 22)

Mnogi *Javorovi listi* in omenjena pesniška zbirka so bili nagrajeni, podeljena so jim bila priznanja in pohvale bodisi zaradi vsebinske, likovne ali celotne izjemnosti. Černigoj pri nagradah vedno poudarja likovno mentorstvo Silve Karim, brez katere glasilo ne bi doseglo tolikšne kvalitete. (Škvarč 1995: 11)

Za svoje vdano in vestno delo na pedagoškem področju in pri zbiranju folklornega gradiva je bil na lokalnem in državnem nivoju večkrat nagrajen tudi sam Černigoj. V letu 1989 je bil častni dobitnik petomajskega priznanja, ki ga podeljuje Občina Ajdovščina, in nagrade najdražji učitelj, ki jo je prejel v Beogradu. Nagrado Republike Slovenije na področju šolstva je »za posebno uspešno vzgojno-izobraževalno delo v osnovnem šolstvu« prejel leta 1995. (Škvarč 1995: 9) Leta 1991 mu je Društvo Trillek podelilo priznanje colska gartroža, za zavzeto delovanje na področju ohranjanja ljudskega izročila in običajev.

⁵ osmakinje – učenke osmega razreda

Svojevrstno priznanje pa so mu že prvo leto učiteljevanja dali učenci. Sam v intervjuju z dvema učenkama pravi takole: »Bilo je prvo leto, ko sem na Col prišel poučevat slovenščino in srbohrvaščino. V tedanjem 7. razredu smo iskali slovensko besedo za "beležko"«, ker le-ta diši po srbohrvaščini. In sem rekel: "Beležka je majhen zvezek, torej zvežčič." V tej generaciji sedmakov je bil tudi sedanji župnik Bogdan Vidmar iz Orešja in takoj me je preimenoval v "Zvežčič". Svoj učiteljski vzdevek imam rad in sem nanj celo ponosen, saj priča o zavestnem iskanju slovenskih izrazov za tuje besede. Prav hecno se sliši, ko me učenci nižjih razredov ogovorijo z "gospod Zvežčič", saj mislijo, da je to moje pravo ime.« (Stubelj, Kobal 2011/2012: 30)

Učenki Andreja Petrovčič in Urška Koren sta pod Černigojevim mentorstvom sodelovali pri raziskavi svojega kraja in ljudi v času fašizma, ki jo je po organiziranem dnevu domoljubja na Cerju leta 2007 organiziralo in spodbudilo Društvo za negovanje domoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske. V zborniku zapisov učenk in učencev osnovnih šol *Koliko stane svoboda: Spomini na teptanje človekovih pravic Slovencev na Goriškem v obdobju fašizma – še posebej pravic slovenskih učencev v fašistični šoli* je vključen njun prispevek Naši kraji in ljudje v času fašizma.

2.4 Družina

Franc Černigoj ima dva sinova, Urha in Jošta. Sin Urh z očetom sodeluje tudi na profesionalnem področju. Mnoge Frančeve knjige so namreč opremljene z Urhovimi fotografijami. Franc živi v Ajdovščini, a se rad in pogosto vrača na Goro. Sam večkrat pove: »... naša Gora je kot usoda. Če se na njej rodiš, si obsojen na vračanje.«

2.5 Družbeno udejstvovanje

Franc Černigoj je dejaven na raznih področjih družbenega življenja. Aktivno sodeluje pri dejavnostih Društva za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora (v nadaljevanju Društvo Gora), ki je bilo ustanovljeno leta 1996. Je član Društva slovenskih pisateljev in od leta 1992 Lovske družine Javornik iz Črnega Vrha (v nadaljevanju LD Javornik).

V sklopu filmske predstavitve Gore je Černigoj sodeloval kot avtor in bralec besedil v treh videoposnetkih. Leta 1989 je v sodelovanju z režiserjem Marjanom Frankovičem posnel

film *A zdaj je maj*, leta 1995 je izšel 17-minutni prispevek *Po Čibejevih smučinah*, dve leti kasneje pa film ... *Gora, Gora ...* režiserja Marjana Batagelja.

Junija leta 1998 je v sklopu priprav na 400. obletnico poselitve Gore in posledično izdaje obširnega zbornika *Mati Gora* izšla prva številka časopisa *Gora: časopisa o Gori, Gorjankah in Gorjanih*⁶ (v nadaljevanju *Gora*). Černigoj od samega začetka sodeluje kot sourednik, lektor in pisec mnogih člankov, potopisov, portretov vaških osebnosti, nekrologov, ocen knjig, ki so tako ali drugače povezane s področjem Gore. V *Gori* so objavljene še nekatere njegove novejšje pesmi, napovedniki ter uvodi folklornih zbirk in zbornikov, ki jih je uredil Černigoj, in seveda odmevi in utrinki z njihovih predstavitev. V jubilejni 50. številki časopisa je bil objavljen Slovarček narečnih besed in stalnih besednih zvez s Predmeje. Zapisovalci Mateja Pate, Bojan Bizjak, Aldo in Franc Černigoj so zbrali več kot 1200 besed in okrog 100 stalnih besednih zvez, ki so značilne za predmejski krajevni govor in počasi že bežijo v pozabo oz. izgubljajo svoje govorce.

Leta 1999 je društvo uredilo krožno učno pot po Predmeji in pod okriljem občine izdalo vodič *Pot po Dolu gor in dol*, za katerega je besedilo napisal Franc Černigoj. Čez deset let je Občina Ajdovščina v obliki zloženek obiskovalcem ponudila predstavitev »gorskega sveta občine«, ki zajema področje »od Čavna pa tja do Hrušice in nanoškega pogorja« in predstavlja materialno in duhovno bogastvo omenjenega področja. Besedilo zgibank, naslovljeno *Gora nad Deželo*, je napisal Černigoj. (spletni vir: TIC Ajdovščina – b)

Leta 2001, ob 400-letnici naselitve Gore, je Društvo Gora izdalo obsežen, vsebinsko raznovrsten in celovit zbornik *Mati Gora: zbornik o Gori, Gorjankah in Gorjanih*. Černigoj je pri njegovem nastajanju sodeloval kot glavni urednik in pisec sedmih obsežnejših prispevkov. Knjige, ki jih je Černigoj na širšem gorskem področju napisal, zbral ali uredil, v prispevku zbornika vrednoti Bojan Bratina.

Goro je na prelomu 19. in 20. stoletja zelo zaznamoval Edmund Čibej. Nadučitelj, ki je leta 1884 prišel službovat na Dol, je poleg znanja otrokom predstavil tudi nove možnosti kvalitetnega življenja vsem vedoželjnim odraslim Gorjanom. Ob 50-letnici smrti, leta 2004, so mu še danes hvaležni krajski postavili doprski kip. Leta 2005 so v sklopu Društva Gora izšli še *Zbrani spisi* Edmunda Čibeja. Uredniško delo zelo obsežnega zbornika je prevzel Franc Černigoj.

Černigojevo uredniško delo je povezano tudi z zborniki lovskih družin ob njihovih visokih jubilejih. Uredil je zbornike: *Njena podoba* (ob 50-letnici LD Javornik, Črni Vrh,

⁶ Časopis je do 50. številke, decembra 2011, izhajal štirikrat letno: za veliko noč, ob dnevu državnosti, za angelsko nedeljo (1. nedelja v septembru) in pred novim letom, poslej pa dvakrat letno, v juniju in decembru.

1996), *Svet od Granate do Črnega roba* (ob 50-letnici LD Col, Col, 1999), *Trnovski gozd, njegova divjad in njegovi lovci* (ob 50-letnici LD Trnovski gozd, Trnovo, 2001), *Tod hodimo Vrhovci* (ob 40-letnici LD Vrhe - Vrabče, Vrhe, 2006), *Deset let kasneje* (ob 60-letnici LD Javornik, Črni Vrh, 2006) in *Iz Lovca: z besedo in črto po Trnovskem gozdu: Lovec 1911–2011* (ob 60-letnici LD Trnovski gozd, Trnovo, 2011). Uredil je tudi izbor kratke lovske proze in pesmi iz tridesetih letnikov *Lovca: Zelene stečine II: Dotiki narave*. Izboru je napisal tudi spremno besedo. Tudi sam je lovec, od leta 1992 je član LD Javornik iz Črnega Vrha. Tudi zaradi zaslug na področju uredniškega dela pri lovskih zbornikih je od leta 2007 častni član LD Vrhe - Vrabče (danes LD Vrhe). Černigoj se od leta 1994 podpisuje tudi pod številnimi članki v reviji *Lovec*. Velik delež objavljenega zavzema lovska kratka proza, sledijo poljudno-strokovni članki o slovenskem lovskem leposlovju ter priložnostni zapisi ob osebnih in družinskih jubilejih. Od leta 1997⁷ aktivno sodeluje tudi v uredniškem odboru revije *Lovec*. Kot poznavalec lovskega leposlovja je bil decembra 1998 imenovan za predsednika žirije za ocenjevanje leposlovnih del, ki prispejo na vsakoletne natečaje *Lovca*. Leta 2010, ob 100-letnici izhajanja *Lovca*, je bil predsednik žirije za izbiro najboljšega romana z lovsko tematiko. (Leskovic 2011: 332–333)

V knjigi pod naslovom *Indija Komandija* sta se združili dve Černigojevi ljubi dejavnosti, slovstvena folklor in uredništvo. Prozna ljudska besedila z Vipavskega, Goriškega, s Krasa in Tolminskega iz 19. stoletja je zapisal Anton Pegan, ki se je že kot gimnazijec odzval pozivu Slovenske matice k zbiranju sprva ljudskih pesmi. Urednik *Slovenskih narodnih pesmi*, Karel Štrekelj,⁸ je poleg vrste izdanih snopičev folklornih pesmi imel namen izdati tudi folklorne pravljice in povedke, a zaradi prezgodnje smrti te ideje ni mogel uresničiti. Med proznim gradivom Štrekljeve zapuščine so tako ostali tudi Peganovi zapisi. Srečanje Černigoja z Moniko Kropej je bilo odločilno za odprtje Arhiva Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU, kjer so vztrajno čakali Peganovi zapisi. Leta 2007 je tako izšla knjiga pravljič, povedk, vraž, ugank, pregovorov in otroških iger, ki jih je uredil Franc Černigoj. Pravljične ilustracije, ki dopolnjujejo motiv dežele, kjer je vsega v izobilju, kjer ni trpljenja, solz in sovraštva, Indije Koromandije oz. Indije Komandije, je narisala Silva Karim. Biografijo učitelja, ki se je rodil v Vipavi, je v uvodu knjige zapisal Peganov rojak Božidar Premrl, strokovni pregled in prispevek pa je podala Monika Kropej. (Černigoj, Kropej 2007: 5–6, 20–21)

⁷ Novembra 2005 je zaradi nesoglasja z odstavitvijo tedanjega glavnega urednika odstopil celotni uredniški odbor. Černigoj je bil ponovno imenovan v nov uredniški odbor februarja 2007.

⁸ Urednik po odstopu Jakoba Sketa in Gregorja Kreka.

3 Literarno ustvarjanje

3.1 Pesništvo

Prve pesmi je Franc Černigoj objavljale že v času gimnazijskega šolanja v ajdovskem gimnazijskem glasilu *Izvir*. Širši družbi se je predstavil s pesmijo *Ko sem prispel v raj* leta 1968 v idrijskih *Kapljah*. Nato je posamezne pesmi objavljale in predstavljale v *Goriških srečanjih* (1968) (kasneje v *Srečanjih* in *Primorskih srečanjih* (1991)), literarni prilogi *Mladine – Mlada pota* (1968–1970), v *Prostoru in času* (1970, 1971, 1974), v *Sodobnosti* (1970, 1972, 1974), v *Novi mladiki* (1970), v *Obali* (1971, 1972, 1974, 1975), na Radiu Ljubljana (1971–1974), Radiu Študent (1974), Radiu Ptuj (1976). (*Primorski slovenski biografski leksikon* 1976: 234) Černigojeve pesmi so objavljene še v revijah *Fontana* (1991) in *Dialogi* (1993) ter časopisu *Gora*. Večina objavljenih pesmi je svoje mesto dobila tudi v kateri od pesniških zbirk ali antologiji *Gora in pesem*.

3.1.1 Pesniške zbirke

Franc Černigoj je izdal štiri pesniške zbirke, in sicer pesniški prvenec *Svetlobne luske* leta 1975, *Krušeči se sejalec* leta 1978, *Amanita* leta 1989 in leto kasneje še zbirko *Iz vode dlan*. V sodelovanju z akademskim slikarjem Lucijanom Bratušem je izdal tudi dva t. i. pesniška lista – z dvanajstimi pesniškimi listi *Vlažni žarki - Praoblike* leta 1975 in s petnajstimi *Nerezine* leta 1980. Pesmi so zapisane s kaligrafsko pisavo in opremljene z Bratuševimi grafikami. Černigojevo sodelovanje z Bratušem je vidno tudi v drugih zbirkah in antologijskem izboru *Gora in pesem*, ki je izšel leta 1998.

Deloma je bilo že omenjeno, da so bile pesmi že prej ali kasneje objavljene v periodiki, nekatere pa so vključene tudi v druge knjige in zbornike (*Kamnita spirala*, *Mati Gora*), tujejezični antološki izbor (*Hogy is állunk, Mai szlovén költők*⁹), pesmi *Mravljice* iz zbirke *Krušeči se sejalec* in *Kaj nama je* iz zbirke *Iz vode dlan* pa sta celo uglasbeni.¹⁰

⁹ Štiri Černigojeve pesmimi iz zbirke *Krušeči se sejalec*: *Ruj I*, *Mravljice*, *Krušeči se sejalec* in *Reki so zrasle peruti* so vključene v predstavitev sodobne poezije slovenskega zahoda v antologijski izbor sodobne slovenske poezije v madžarščini *Hogy is állunk, Mai szlovén költők*, ki ga je izbral in uredil France Pibernik.

¹⁰ Melodijo za prvo je napisal skladatelj Jože Trošt, za drugo pa Boris Vodopivec.

3.1.1.1 Svetlobne luske

Prva pesniška zbirka Franca Černigoja *Svetlobne luske* je pri mariborski Založbi Obzorja izšla prvi mesec leta 1975. Zbirko je opremil France Anžel. Poleg uvodne *Prasknilo je, ko sem se vžgal* in zaključne *Zemlja, usmiljena bodi* je v zbirki še petdeset pesmi, razdeljenih v pet tematsko precej zaokroženih razdelkov. Razdelka *Križišča so moje postaje* in *Hiša, ki ne poje več* sta zaznamovana s slovesom od mladosti in doma ter iskanjem novih poti. Prvoosebni lirski subjekt je razpet med domom in tujino, naravo in cesto. Razočaranje, strah in skrbi na novih poteh pa mu razblinja narava, ki se tudi v tujini radodarno razdaja – v preprosti obliki rumene in sočne hruške, ki »zvedavo binglja čez plot« (*Cesta je črna*). Tretji razdelek *Visoko na nebu se ljubijo v objemih plesaje zginevajo beli oblaki* ponovno prvoosebno govori o ljubezni, mladostni ter bujni, pa tudi o zreli in o skrbi pred otopelostjo ljubimcev. Četrty razdelek *V tihih večerih ostajam sam* povezuje impresionistične pesmi, ki opisujejo razpoloženja, občutja in stanja lirskega subjekta, ki se bodisi lahko predaja času in prostoru, ki mu je dan, bodisi v grozi čaka nov dan ali konec sveta. Pesnik v zadnjem razdelku stopnjuje tesnobno vzdušje brezizhodnega položaja in zaprtosti, ki pesmim daje celo podton družbene kritike enoumnega sistema, kjer posameznik kot razmišljujoče bitje – zapornik ali pesnik – ob koncu ne sodi drugam kot »v jamo brez križa« (*Konvoji*).

3.1.1.2 Vlažni žarki - Praoblake

Zbirka dvanajstih pesniških in dvanajstih grafičnih listov *Vlažni žarki - Praoblake* je v samozaložbi izšla v letu 1975. Pesmi so z izjemo štirih – *Vlažni žarki*, *Drobci*, *Zemlja (1–3)* in *Vračanje* – nenaslovljene, vendar večina dobi mesto še v drugih zbirkah in antologijskem izboru z naslovom, ki je enak prvemu verzu, ali drugačnim. Pesem *Nedolžno je* (del prvega verza) je v *Svetlobnih luskah* naslovljena *Zaporedje*, v antologiji pa *In si ti*. V zbirko je uvrščena tudi pesem, ki ima v *Svetlobnih luskah* in antologiji naslov *Tako dolgo*. Cikel kratkih pesmi *Drobci (1–4)* iz *Svetlobnih lusk* in antologije je v listih pod istim naslovom združen v eni pesmi, ki sta ji dodana še dva verza, ki pesmi tematsko sledita in ji ne spreminjata pomena. Prvi verz pete, nenaslovljene pesmi je *Mesec žaluje*, v *Svetlobnih luskah* pa je naslovljena z *Žalovanje*. Sledi ji pesem *Tam čez je rjava stena*, ki se ne ponovi niti v antologijskem izboru. Pesem *Krušeči se sejalec* dobi naslov šele v istoimenski zbirki in se nato ponovi tudi v antologiji. Podobno je s pesmijo *Ohranitvena*, ki dobi naslov v *Sejalcu*.

3.1.1.3 *Krušeči se sejalec*

Tudi *Krušeči se sejalec* je izšel pri Založbi Obzorja, leta 1978. Neimenovani pisec spremne besede z ovitka izpostavi, da zbirka z izjemo »malce romantičnega, nad svetom in zlasti naravo otroško začudenega lirskega subjekta, ki je Černigoj sam« ni podedovala kaj dosti »tradicionalnosti, zunanjih pesniških vplivov, heterogenosti v motivih in izrazu *Svetlobnih lusk*«. Pisec še ocenjuje, da je »poglavitna novost, ki jo zbirka prinaša v sodobno slovensko poezijo, izbira skoraj pozabljenih motivov dela, vojaščine in pokrajinskega (primorskega) navdiha« ter da je pesnik »dosegel sproščenost v dožemanju in izrazu, ko ni čutiti nobene nerodnosti, okornosti in naivnosti več«. Že v naslovih šestih razdelkov – *vse je pesem, razlita v ravnini, s črnim je danes. luč, morda jo najdejo marljive mravljice gor v votli lobanjici, pijana luči se spuščajo letala, zeleni sadeži mraza* – opazimo posebnost zbirke, ki zadeva pravopis, in sicer neupoštevanje pravilne rabe velike začetnice in ločil (naslovi razdelkov in pesmi bodo v nadaljevanju zapisani po pravopisnih pravilih). Velika začetnica se ne upošteva niti v naslovu pesmi in na začetku povedi niti za poimenovanje lastnih imen. Raba ločil je v opaznem deležu pesmi popolnoma opuščena, v preostalem delu pa je skladijski rabi predvsem končnih ločil (pika in klicaj) dodana tudi vizualna, estetska funkcija, saj se pika rabi tudi namesto vejice, v pesmi *Bel kot sneg in senca bel* pa tudi na začetku in koncu večine verzov. Pesnik se večkrat posluži tudi tropičja, ki deluje kot zamolk. V zbirki je devetinštirideset pesmi, ki zajemajo tematike pesništva, ljubezensko, domačijsko in družbeno-kritično tematiko, zadnji razdelek pa je v celoti prepleten z motivom vojaščine. Motiv zemlje, kamna in prsti se pojavi že v naslovu zbirke, razširi pa v njeni vsebini. Prisotni motivi človekovega minevanja in smrti dobijo groteskne podtone, nekateri pa se že pojavijo kot motiv vračanja zemlji.

Pesem *Sebi za rojstni dan* pesnik posveti svojemu praznovanju, ki tudi v pesmi časovno sledi državnemu prazniku dnevu spomina na mrtve in cerkvenemu vseh svetih. Posebej lahko izpostavimo tudi pesem *Droben curek laži*, za katero je Černigoj črpal motiv ptice brinovke v Kosovelovi *Baladi*. Medbesedilnost je prisotna v zadnjem verzu »brinovka obleži obleži«, ki je tudi enak izvirniku, z izjemo poimenovanja ptice, ki je prvotno brinjevka. Likovno je zbirko opremil Lucijan Bratuš. Njegove grafike so neposredno za vsakim naslovom novega cikla zbirke in na naslovnici.

3.1.1.4 *Nerezine*

Petnajst pesniških listov v bibliofilski izdaji iz leta 1980 je Černigoj poimenoval *Nerezine*. Pesmi so zapisane s kaligrafsko pisavo in opremljene z Bratuševimi grafikami. Cikel osemnajstih pesmi zajema osrednji motiv morja, na kar nas opozarja že zemljepisno lastno ime naselja na vzhodni obali severnega dela hrvaškega otoka Lošinj (spletni vir: Wikipedija: *Nerezine*). Iste pesmi so v razdelku in ciklu *Nerezine* izšle še v zbirki *Iz vode dlan*, z izjemo dveh pa so vključene tudi v tretji razdelek antologije v ciklu pesmi *Morje*.

3.1.1.5 *Amanita*

Bojan Bratina o zbirki zapiše: »Zemlja je nosilka življenja, v sebi pa nosi zasnove smrti, ki se v metaforični obliki izraža kot amanita – mušnica. Zgoščeni strup zemlje nosi mušnica ljudem, ponuja se in mori.« (1990: 510). Pesniška zbirka *Amanita* torej že v naslovu razkriva svojo vsebino; za vse, ki iz latinske besede ne bi razbrali pomena, pa je tu tudi pomenljiv in izčrpen podnaslov: *Strup je že v zemlji. Samo poiskati ga še moramo.*, ki »ironično-pesimistično« (Bratina 1990: 510) napoveduje mračno in težko vsebino. Hipoteze se nam dodatno potrdijo v uvodni pesmi *Padajte vame besede*, ki se zaključi s posvetilom zbirke Ivančki in Petru. Iz cikla *Na tistega novega leta dan (I.–XVIII.)*, ki je hkrati tudi razdelek zbirke, in pesmi: *Petru, prijatelju iz kamnitega otroštva*, *Ali te je sladko tiščalo v prsih* in *Z zemlje nisi mogel vzleteti* (v antologiji združene v ciklu: *Z zemlje nisi mogel vzleteti*) izvemo, da so pesmi posvečene pokojni sestri Ivančki in prijatelju iz (kamnitega) otroštva, Petru. Pesmi so preplavljene z bolečino in žalovanjem, zaradi velikega trpljenja mestoma tudi grobo groteskne in ironične, kar razberemo že v naslovih. Pomemben in zaznamujoč motiv je motiv vračanja v zemljo, Goro. Telo pokojnice bo sprejela in materinsko oskrbela Gora, zemlja, ki življenje da, ohranja in naposled sprejme nazaj. Petrovo življenje vzame kruta in brezbrizna sila, morje, ki je ironično radodarno s svojo vsebino in končno vrnitvijo telesa zemlji.

Zbirko bogati sedeminpetdeset pesmi v razdelkih *Zvonik*, *Črn metulj*, *Na tistega novega leta dan*, *Venec iz tišine*, *Ko te poleže zimski veter*, *Blizu si mi, mrtvi pesnik* ter *Bleščeči se mrtvak*. Kar petindvajset jih je brez naslova oz. so le številka enega od treh ciklov, sedemnajst pesmi ima naslov popolnoma enak prvemu verzu, osem pa le deloma. Tudi v tej zbirki pesnik ne upošteva pravopisnih pravil. Ločila so bolj v estetski funkciji, praviloma na koncu vsakega verza. Zanimivo je, da so tudi namesto vejic izbrane pike, poleg levo večkrat

tudi desno stične. Na koncu pesmi ali kitice so opazni tudi pomišljaji in tropičja, ki predstavljajo zamolk, nezmožnost dokončanja ali ubeseditve (predvsem bolečine in tesnobe). Vizualno estetskega pomena sta kaligrafsko zapisani uvodna in zaključna pesem, kar je delo slikarja Lucijana Bratuša, ki je še z osmimi grafikami, na naslovnici in pred vsakim razdelkom, likovno opremil knjigo. Izpostaviti je treba še razdelek *Blizu si mi.mrtvi pesnik*, ki je posvečen pesniku Krasa, Srečku Kosovelu. Lirski subjekt čuti veliko bolečino pokojnega pesnika in njegovo rojstno okolje. Tudi tretja Černigojeva pesniška zbirka je izšla pri Založbi Obzorja, in sicer leta 1989.

3.1.1.6 Iz vode dlan

Četrto pesniško zbirko *Iz vode dlan* napoveduje že uvodna beseda iz *Amanite*, ko pravi, da »je zbirka pravzaprav njen svetli del, vendar nista mogli iziti v eni knjigi«. Letnica izida – 1990 – in druga založba – Lipa – potrjujeta sicer nepoznane zunanje okoliščine razdružitve zbirk. Brane Gradišnik poleg formalne delitve ugotavlja tudi vsebinske: »*Iz vode dlan* je topla, zračna, svetla in čista, se pravi apolinično mediteranska, *Amanita* je, tudi kadar opisuje kras, mrzla, severna, celinska in mračna. *Iz vode dlan* se posveča ljubezni in obljudi, *Amanita* pa opisuje krivdo.« (Gradišnik 1990)

Triintrideset pesmi je motivno-tematsko zaokroženih v štiri razdelke. *Zemona*, ki je obenem tudi cikel šestih pesmi, uvaja zbirko *Iz vode dlan*. »Tudi tu se pojavlja *Zemona* – zemlja – zgodovina ali preteklost. *Zemona* je tudi posrednik med Goro in Deželo, je nosilec prepihane sedanjosti, žlahtne preproste besede, dela in ravnanja človeka, ki ga ustvarja« (Bratina 1990: 510).

Sledi razdelek *Nerezine*, ki je bil leta 1980 že v celoti objavljen v listih *Nerezine*. Ljubezenska tematika je prisotna v razdelku *Kaj ti prinesem*, zadnji razdelek pa je s štirimi pesmimi posvečen Danilu Lokarju in je naslovljen *O! Kam si šla*.

Slika 1: Lucijan Bratuš:
Grafike *Gora in pesmi*

3.1.1.7 *Gora in pesem*

Antologijski izbor *Gora in pesem* je izšel leta 1998 ob Černigojevi 50-letnici in je, kot piše na prvih straneh, »eno od dejanj ob 400-letnici naselitve Gore«. Černigoj je pri izboru svojih pesmi sodeloval s prijateljem, rojakom in kritikom svojega literarnega ustvarjanja in dela Bojanom Bratino. V spremni besedi zapiše, da je to poezija »kot svež spomin na preteklost in poglobljeno srečevanje s sedanjostjo, ki je preprosto vtkana v svet zahodnih robov, ki črpa iz sipke prsti in kamene trdosti visokega krasa, zazrta v nebo in predana vodi« (1998: 182). Razdeljena je v sedem razdelkov – prvi trije *Kamen in prst*, *Otrok in dežela* ter *Zemlja in hrast* so zraščeni z zemljo, v njih lirski subjekt črpa iz izvira, ki ga dobiva v Gori – rodni zemlji in ženski. Dve temeljni človekovi določnici – otroštvo in ljubezen – se v pravem zaporedju razvijata in zorita. Trem toplim, svetlim in domačim sledijo trije razdelki »mračnih čutenj stiske, strahu in smrti«. *Ogenj-voda in mraz*, *Mrak in piš* in *Črna luč* ne predstavljajo več erotične komponente zemlje, pač pa le ta postaja poslednji človekov prostor. Zemlja dobiva transcendentalne razsežnosti, saj zahteva, vzame, pa tudi materinsko oskrbi svoje otroke. V šestem razdelku sta vključena tudi cikla posvečena pokojni sestri in prijatelju. Za zadnji razdelek *Nove pesmi* Bratina pravi, da se v njem »pesnik predstavlja z večinoma novimi predelovanimi pesmimi. Gre za zapise v ritmizirani obliki, prebliske modrosti in ubeseditve trenutkov, ko se pesnik sooča z zunanjim svetom.« (1998: 186) Poeziji antologije sta komplementarni tudi likovna in grafična oprema, za kar je poskrbel Lucijan Bratuš.

3.1.2 Tematika in motivika

Motivi in teme Černigojevih pesmi, objavljenih v periodiki, pesniških zbirkah, listih in antologiji, se dopolnjujejo, razvijajo in tudi ponavljajo. Predstavljeni bodo v zaokroženih sklopih Gora – zemlja in kamen, Slovo od mladosti, Ljubezenska tematika, Iskanje smisla, Pesniška tematika, Narava in impresionistične pesmi, Družbeno-politična tematika, Trpljenje in smrt, Bajeslovje.

Nekatere pesmi iz zbirk imajo v antologijskem izboru nove, drugačne naslove. Pri navajanju le teh za citati pesmi so izbrani sekundarni, iz antologije *Gora in pesem*, ki je v primerjavi z zbirkami v javnih knjižnicah dostopnejša. Naslovi zbirk in antologije bodo navedeni v oklepaju ob pesmi, v kraticah: *Svetlobne luske* – *Sl*, *Vlažni žarki* – *Vž*, *Krušeči se sejalec* – *Ks*, *Amanita* – *Am*, *Iz vode dlan* – *Ivd*, *Gora in pesem* – *Gp*.

3.1.2.1 Gora – zemlja in kamen

Motiv Gore je neposredno povezan z zemljo, življenjskim okoljem človeka, prstjo kot njeno snovjo in kamnom, ki je primarno nerodoviten element. Kot je bilo že zapisano je Gora geografsko gledano področje vasi Predmeja, Kovk in Otlica.¹¹ Gora, Černigojev rojstni kraj, je zelo zaznamovala njegovo otroštvo in odraščanje. Že večkrat je sam dejal: »Če se na Gori rodiš, si obsojen na vračanje.«

V poeziji se dotika tako idiličnega življenja z in v naravi, kjer je Gora oz. zemlja radodarna, materinska, in težkega življenja, ki ga predstavlja druga resničnost, bojevanje s kamnom. V pesmi *Od kod* (*Gp*) se pesnik miselno poveže s svojimi predniki, očeti, ki so Goro prvi naselili. Kot obljubljeni deželjani so jo povzdigovali, ji iskali vzvišena imena in jo hvalili: »Oj, Gora! Ste rekli. Oj, Kamen nebeški! / Ti Skala gola! O, Škol! Brat moj!« in dosegli, da je prek priporočanja: »O, Rodovitna! O, Mati naša!« »vzkliko iz skalnatih brazd«.

Kamen, ki v naravi ne daje pogojev za rast, v Černigojevi poeziji pridobi kategorijo rodovitnosti. Kamni so v pesmi *Krušeči se sejalec* (*Gp*) »moški udi s prstenimi mošnjami // kruto plodna peščena naročja«, iz katerih »zrastejo skale / moški udje« in »iz njih teče kamnito seme v preostalo prst«. Če je v prejšnji pesmi iz skalnatih brazd vzkliko, kar je pozitivno, v slednji rodovitnost dobi ironične podtone. Iz kamenja zraste skala, ki zaseje še več kamenja, kar pomeni samo še več bojevanja človeka za svoj obstoj. Tudi v pesmi *Kot Krištof Kolumb* (*Gp*) je prisotna rodovitnost kamna. Lirski subjekt ustvarja nov svet tako, da s

¹¹ Z vidika Vipavske doline Gora sega od Hrušice do Lokve (Lokve – pri Novi Gorici)

kamnom udari ob kamen, da se eden od njiju prekolje na dva dela. Kamnu je pripisana kategorija živosti, saj požene novo ploskev, ki je zanj »novorojeni svet«. Lirski subjekt je v vlogi osvajalca novega sveta, sam pravi: »Kot Krištof Kolumb!« Veseli se svojega odkritja, obližne ta novi svet – ga poljubi in po svoje zaznamuje.

Cikel štirih pesmi *Vonj bezgovih cvetov (Gp)* govori o prepletenosti in zavezi zemlje – Gore in lirskega subjekta. Njuno sobivanje je stopnjevano v erotičnoljubezenskem odnosu, ki postane rodoviten. V prvi pesmi cikla spoznamo lirski subjekt v drži molivca. Ovit je z vencem bezgovih jagod, ki pa so sad in znamenje ljubezenskega razmerja, ki ga iz retrospektive spoznamo v nadaljevanju. Lirski subjekt zemlji obljublja vdanost in zvestobo. Druga pesem se vrača v preteklost. Lirski subjekt je z zemljo v dialogu. Izraža ji strah, vzpostavlja distanco, tuja mu je njena struktura, barva, vonj. Zemlja mu neznano diši, je črna, vlažna, prhneča. Zemlja mu odgovarja in ga vabi, naj se je ne boji, dobiva lastnosti ženske, ki vabi svojega moškega v intimen ljubezenski objem, združitev v varnem zavetju – pod bezgov grm. On je še vedno v dvomu in neprijetno, tesno mu je, njena vlaga ga straši. Zemlja ga že roti, naj se upogne, pripogne vanjo, saj je v obdobju plodnosti in bi rada iz lepega cvetja obrodila sad. Lirski subjekt ima pred sabo odgovorno nalogo, kako in kam bo usmeril svojo rodovitnost. V prenesenem pomenu bi lahko vprašanja veljala za pesnika, torej, ali bo ostal rodoviten, ustvarjalen, izpolnjujoč na koščku zemlje, ki mu je bil dan – na Gori. V tretji pesmi pride do akta: »belo seme brizgne v bezgovo krošnjo« in: »zemlja se zvije v črnem krču. / drhti z bezgovimi rokami«, oba se predajata ekstatičnemu trenutku: »le padaj zdaj vonljivi sneg na naju ...« V četrti pesmi se lirski subjekt vrne v sedanji čas. Zbrano moli molitev, ki mu je bila usojena, zaupana. Predstavljen je kot zemljin svečenik, izbranec, izvoljenec. Zaznamovan je z vijoličasto barvo, barvo bezgovih jagod. Zrele jagode so torej znamenje njunega zrelega odnosa. Lirski subjekt pa konec pesmi kljub vsemu nameni spominu na belo cvetje in belo seme, ki predstavlja začetek njunega odnosa.

Obdelovanje in življenje na zemlji, Gori ljudi dela podobne njej v dobrem in slabem. Lirski subjekt pravi: »Taka si kot ljudje s Planote, ki so tebe mi dali. / Ostri od časa in krušnega kamna. / Nepremakljivi. / Gibki v kamnatih ključih, v rebréh. // Z roko v boku, pokončni.« (*Delček sveta pod Goro – Gp*) in: »Vse bolj sem ji podoben.« (*Plehka je ... – Gp*). V ciklu treh pesmi *Zemlja (Vž) oz. Zemljeni dolgovi (Ks)* je predstavljen motiv izkoriščanja, izrabljanja zemlje za človekov pohlep in željo po vse več: »iščemo pot rumenemu prahu [...] rumena eksplozija«. Zemlja je pri tem ranjena: »iz rane priteče gosta kri / ki nas odžejja«, vendar »hvaležna za bol«, zato vrača »s cvetjem«. Pesmi izpostavljajo potrošniško miselnost, da nam je zemlja dolžna dati hrano in celo bogastvo v zameno za naše obdelovanje.

V pesmi *Delček sveta pod Goro (Gp)* je lirski subjekt ponosen nad dejstvom, da je podedoval delček te »prastare zemlje«, ki je kljub slabšim pogojem za obdelovanje njegova. V pesmi *Že dolgo je suho in mrzlo (Gp)* priznava vrednoto in absolutnost prhki prsti »Nič ji ni blizu. Vse je v njej. / Nič ne morem, vse lahko merim z njo ...«

Tudi nekaj pesmi iz cikla *Na tistega novega leta dan (Gp)* zajema motiv Gore in prsti, seveda v povezavi s človekovo minljivostjo, smrtjo. Lirski subjekt ji zaradi velike bolečine očita ravnodušnost »gora. o gora. še vzdihneš ne. ko tvoj otrok umre«, vendar se tudi zaveda, da na smrt gleda nečustveno, naravno, kot cikličnost, ne tragično, kot človek. Takoj nato ji priznava materinsko skrb, ki »dobrotno« sprejme svojega otroka, ga »žejnega napoji s svojimi grenkimi sokovi« in »mehko pogrne« s prstjo.

3.1.2.2 Slovo od mladosti

Otroštvo je vtisnilo v pesnikovo dušo močan pečat. Lirski subjekt se romantično spominja brezskrbnega otroštva v naravi, med živalmi in odnosov v družini: »Živel sem med ptiči / in drevjem v globeli«, »vonjal [...] smolnati vonj očetove srajce« in mati je ob večerih »blagoslovila moj sen in brezskrbnost« (*Bal sem se – Gp*). Tudi neprijetne, mrzle zime so bile v preteklosti »mlade čudovite zime / z vetrom in snegom otroških dni, / z možatim očetom, / s svetimi večeri« (*Zime – Sl*). Nepozaben je vonj polente, ki jo je kuhala mama: »polenta skorjasto diši« (*Od – Gp*).

Vsa idilična pripovedovanja pa so le obujanje prijetnih trenutkov ali retrospektivno pogledovanje v mladost. Pesnik in obenem lirski subjekt namreč prihaja do novih spoznanj. V pesmi *Prva slana (Sl)* izraža strah pred bližajočim se slovesom od mladosti, poletja, topline, naivnega veselja, ki ga izraža njegov obraz. Razočaranja bodo znova in znova kot mrzla noč »na obraz narisala masko«. Odhod od doma zaznamuje cesta in je eden od travmatičnih trenutkov, ki je povezan z novimi skrbmi. Pesem *Cesta je črna (Gp)* je že v naslovu zelo povedna in eksplicitna. Cesta je polna strahov, brezčutna, nima ljudi, ima le korake, torej je tudi samotna; ne predstavlja domačnosti, nima ptic in dreves, s katerimi je bilo zaznamovano njegovo otroštvo. V tujini lirski subjekt spozna in okusi »tuja dvorišča« (*Bal sem se – Gp*), tujo »robato besedo« in noči (*Prihajam od tam – Sl*), in vsega se zboji.

Ko se vrne, v njem zavlada kaotično vzdušje. Tudi doma ni več tako, kot je bilo. Narava se je spremenila, »veter je star / in zavija kot vedno«, »hudobni svetovi mrzlih zvezd / padajo v sneg« (*Zime – Sl*), nekdanj ljubka hiša je ostarela in nikoli več ne bo vesela. Lirski subjekt ji z ironijo in posmehom govori: »Mrtva si, mrzla starka, / kot so mrtve sanje očeta in

matere.« (*Hiša, ki ne poje več – Sl*), vendar začutimo, da v sebi močno trpi. V pesmi *Po starih poteh (Sl)* spoznamo nekdanje življenje z naravo, ko so ljudje še koristili njene danosti za pridelovanje hrane zase in žival. Danes pa pesnik opazuje, kako »Pod zelenimi bilkami / gnije trava prejšnjih let.«. Ni več starih običajev in potreb po košnji trave za živino – poti in travniki se zaraščajo, pokrajina dobiva novo obliko, ki je tuja. Le v sanjah in domišljiji lirskega subjekta vidimo sliko močnih in mladih koscev, ki ohranjajo tradicijo in živijo življenje subjektovega otroštva. Spremenila se je tudi družina – ljubeča in ljubljena mama in tata ironično postaneta »En star dedec in stara baba / med podrtimi trši v bregu«, ki za ovekovečenje starih običajev le pozirata za »imeniten posnetek« (*En star dedec in stara baba – Gp*). Vendar spoštovanje očeta in matere in njunega dela ostane. *Tata, ti si bil zdrav, Tata in Tata, danes si mi tuj (Gp)* so pesmi, v katerih lirski subjekt priznava svojemu očetu zdravje, vztrajnost in ljubezen do opravil, ki so zaznamovale njegovo življenje in delo na zemlji.

Kljub odraslim in zrelim spoznanjem lirskega subjekta in kljub vedenju, »kako daleč so trave zelenega otroštva« (*Bal sem se – Gp*), je v pesmih še izražena želja in potreba, da mu oče pomaga: »Ko bom med debli zašel, / mi potihlo razloži [...] Ko bom zašel, mi tiho prišepni ...« (*Vibracijske bolezni gozdnih delavcev I. – Gp*).

3.1.2.3 Ljubezenska tematika

Bivanjsko celovitost iz otroštva lirski subjekt doseže le še v ljubezni. Pesnik nam v svoji poeziji predstavlja različne vidike ljubezni. Različni so glede na obdobja, čutenja in dojemljivost samega lirskega subjekta, ki se nam predstavi kot hrepeneč opazovalec, neučakan in strasten ljubimec ali razmišljujoč in pomirjen mož. V 10. pesmi cikla *Nerezine* je lirski subjekt opazovalec lepega, mladega dekleta, ki se nad obalo preoblači oz. slači. Njeno telo opisuje s primeri iz narave »Noge – mlada debela iz rdeče zemlje! / Boki, naročje in dvoje prodnatih kamnov – / kot bi od nekdanj z bori raslo iz teh tal ...«, ki je podobno zaročenčevemu opevanju izvoljenke iz svetopisemske *Visoke pesmi*. Lepota dekleta se zliva z naravo, okolico, kot bi ji od nekdanj pripadala. Erotično napetost je zaznati tudi v 12. pesmi istega cikla. Golota, ki je značilna za poletno počivanje in uživanje ob morju, vzburja zemljo, ki »drhti«, vsa napetost pa se le sprosti iz vulkana, ki iz sebe stisne vročo magmo. Tudi v pesmi *Razlita v ravnini (Gp)* je lirski subjekt opazovalec in opisovalec mladenke, ki bi bila lahko vila iz poganskega izročila. Pesem doživi svoj višek, ko dekle zaplava v reki, ki »vzkipi«, vzvalovi. Lepota vročerkvne mladenke prej statično, razlito, ravninsko reko razburka in požene v aktivnost. Na reko se prenese kipenje dekličine krvi, njena mladost in

mističnost. V pesmi *Senca črnega drevja (Ks)* lirski subjekt ponovno himnično opeva lepoto dekleta, ki pa ga tokrat tudi ogovori: »počasneje stopi, da te imenujem / da ti rečem brin, bor ali breza«. Lirski subjekt bi rad dekle poimenoval in jo zaznamoval, nato pa še »krstil s svojo črno lučjo«, ki kljub svoji primarno negativni konotaciji ne privede do kakršnihkoli negativnih posledic.

Narava, v kateri pesnik najde presežnost, s katero lahko poimenuje lepoto dekleta in ženske, je tudi varno zavetje mladih ljubimcev ob večerih. V pesmi *Večernice (Gp)* lirskega subjektu večer prinese posebno pričakovanje, ki presega množično zbiranje v cerkvi pri večernicah – srečanje s svojo ljubo ob reki –, kjer je mirno, samotno in tiho. Med njima pride do nežnosti, ki so kot molitve, osebne, intimne in iskrene. Sramežljiva in javnosti skrita srečanja ljubimcev v naravi se razvijajo v obiskovanje lirskega subjekta »zelenooke«. V pesmi *Že preden si odprla vrata (Gp)* spoznamo intuitivno čutenje zaljubljenec: »Že preden si odprla vrata, sem te v duhu videl, / kako prihajaš«. Njuno hrepenenje poišče poti, ki ne izdajo preveč, a vznemirjenemu ljubljenu povedo vse: »Potem mi roko ponudiš. Tvoje tople dlani!« Tudi v pesmi *Bel kot sneg in senca bel (Ks)* imamo občutek, da klic in željo po srečanju ljubimca zaznavata na neverbalni ravni. Pesem je že od naslova dalje zaznamovana z belino – sneg, senca, soba »bela kot tvoje čakanje bela« –, ki bi lahko predstavljala nedolžnost, mladost, čistost. Vendar pa je v pesmi prisotna tudi subjektova erotična želja: »odpri veke svoje bele sobe. / .olevi svojo dolgo spalno kožo. / .povabi me med rjuhe svojih las.« Zadnja kitica prinaša pesmi še povsem nov motiv hudournikov, ki »rušijo goro v dolino«. Silna moč vode, ki nima enotne struge, lahko zruši tudi mogočno goro. To bi bila lahko metafora za prevlado ljubezni nad človekom, moč čustev nad razumom in racionalnostjo. Pesem *Vsa bela od ognja (Gp)* v brezčasnost mrzlih zim in kratkočasenje s pesnjenjem vnaša tudi dimenzijo čutenja lirskega subjekta, ki se spominja na dekle, ko pravi: »kako si dišala kako si dišala«. Vonj dekleta je v pesmi *Ženska (Sl)* vzrok blaznosti in skoraj uničevalne strasti lirskega subjekta, ki se mu erotična želja v bližini ljubljene nebrzdano poveča.

Če je za opisovanje mladenke lirski subjekt iskal primere v lepoti narave, čutnost in harmonijo njunih najintimnejših, ljubezenskih odnosov išče v prsti in vodi. Tretji razdelek v antologiji *Gora in pesem* zajema ljubezensko tematiko in ima naslov *Zemlja in hrast*. Tudi zadnji verz pesmi *V gostih večerih (Gp)* pravi: »Zemlja si in jaz sem hrast«, še prej pa tudi »Roža si, mastna prst. / Hrast sem, / s prvobitnostjo v koreninah.« V pesmi *Razprla si se kakor volhka prst (Gp)* je poleg ponovljene primere iz naslova ljubimka opisana tudi kot divja voda: »Plala si kot divja voda, / ki v strmem bregu, ujeta v strugo, / pljuska čez bregove.«

Cikel *Nerezine* v četrti pesmi zajame v ljubezenski odnos tudi stvarstvo. Nebo izkoristi podobnost v barvi z morjem, da se spremeni vanj in tako lahko objema, poljublja, se ljubi z zemljo. Svoji obliki, zunanemu izrazu se »globoko v modrini« odpovedujejo tudi beli oblaki, ki »neslišno nad nami plešejo« in še tiše »umirajo«: »Voljna telesa si dajejo / darujoč se razblinjajo / beli oblaki.« Povedne preobrazbe zdrznejo tudi »drhteče ljubimce«, ki ležijo v travi in pogledujejo proti nebu (*Beli oblaki – Gp*).

V pesmi *Trenutki (Gp)* si ljubimca vzajemno podarjata trenutke življenja in s tem samega sebe. Drug drugemu osmišljata bivanje. Dajeta in sprejemata veselje, žalost, strah, drobne nežnosti. Njuna polnost podaritve se izraža tudi v trenutni združitvi, ki pomeni večnost: »Dam ti vse za trenutke, ki so večnost, / za večnost, ta neskončni pobliisk trenutkov.« V pesmi *Tvoj sem (Gp)* je lirski subjekt neposreden: »[P]ostal sem ves tvoj / in ti me smeješ in / me nosiš v očeh«. Tudi ona je v tem odnosu srečna, bogatejša, ljubezen ji riše nasmeh na obraz. Smeje in izžareva svojega ljubimca. Ljubimca se podarjata in si postajata podobna v ljubezni. *Tako dolgo (Gp)* je naslov pesmi, ki se v prvem verzu nadaljuje s »te že ljubim«. Ljubljena je postala lirskemu subjektu domača kot varni trenutki v otroštvu in primarni družini. Zaveda se vseh radosti, ki jima jih je prineslo skupno življenje, čas veselja in tudi strahu, ki sta ga znala preživeti skupaj. Še vedno je med njima globoka ljubezen, ki pa je posledica zaupanja, nadgrajena z erotiko. V pesmi *Kip si, ki so ga davni časi (Gp)* ji lirski subjekt priznava vrednost, bogastvo, presenetljivost, lepoto, skrivnostnost: »Ti si vase skrila sonce najtoplejših dni.« In ko se v pesmi *Kaj ti prinesem (Gp)* ona odpravlja na pot, jo prosi le, naj se čimprej vrne. Ne potrebuje namreč predmetnih spominov iz tujine, potrebuje le njo, ki ga ima rada, da lahko živi: »Čimprej se vrni! Čimprej se vrni ...«

V odnosu pa kljub »veliki ljubezni« prihaja tudi do odtujitve, »neporavnanih besed« in »neizrečenih misli«, ki jih ljubimca čutita v pesmi *Vsakokrat se tiše razideva (Gp)*. V pesmi *Droben curek laži (Gp)* so vidni motivi Kosovelove *Balade*. Začetno spokojno in idilično ravnovesje ljubimcev, ki se predajata soncu, ki sije skozi vejevje, se že v drugi kitici začne rušiti: »pobegi src v brezno brez dna«. Tretja kitica razpoloženje popolnoma razdre in uniči. Prisotna sta motiva laži in smrti. Laž počasi in »drobno curlja«, smrt pa je hipna in gotova: »brinovka obleži obleži«. Motiv brinovke, ki idejno sledi Kosovelovi ptici, se nadaljuje in je razložen v pesmih s tematiko trpljenja in smrti. V pesmi *Zaljubljeni (Sl)* pride do kontrasta med mladimi, nežnimi, igrivimi, naravnimi zaljubljenici, ki si ljubezen izkazujejo na vsakem koraku, in odnosom lirskega subjekta ter njegove ljubljene: »Le midva – / resnična in molčeča / toga, nenaravna, / razbija harmonijo poletja.« Lirski subjekt v pesmi *Kaj nama je (Gp)* zaznava spremembe v njunem odnosu. Njuna »pomlad«, mladost dozoreva, prehaja v

»poletje«, bolj zrel čas. Njuna naravna igrivost dozoreva, ne znata se več otroško, preprosto igrati, zato se morata spodbujati in zavestno spominjati: »Kaj nama je ... Dolgčas nama je. / Otroka sva – igrava se.«

Poln ljubezenske modrosti je cikel kratkih štirih pesmi *Drobci (Gp)*. Lirski subjekt daje izreden poudarek zvezi ljubimcev, njuna enovitost, skupnost je bistvena, najpomembnejša v njunem življenju. Okolica in zunanji pogoji so lahko spremenljivi, onadva pa morata biti trdna in enotna: »Važno je, da sva skupaj. / Drugo ni važno. / In dobro je, da sva sama.« Pomembno je zavetje in zaupanje v odnosu, zakonu. Ona se boji »zrelih trav« – staranja, starosti. On ji obljublja zaščito in pomoč, tolažbo v težkih dneh in časih: »Zlezeš mi na hrbet / in nesem te nad travami – / polno zaupanja in sreče.« Lirski subjekt o neskončnih in večnih stvareh ne more in ne zna govoriti. Pravi, da se sreče, ljubezni in veselja ne da opisati z besedami, lahko se jih le izžareva: »Sreče ne morem govoriti; / le čutim jo in smejim.« Enakovredna in trajna ljubezen je mogoča le v svobodnem podarjanju ljubimcev. V pesmi *Kako ohraniš ujeto ptico živo (Gp)*, nam lirski subjekt izkušeno pove: »ujete ptice ne smeš greti v svojih dlaneh. / tam ji rada kri zledeni [...] nauči se ljubiti nebo [...] ujemi s pogledom ptico v letu. // to nesnovno sliko si vtisni v srce. / tako ujeta ptica bo živela dalje.« Svoboda in sprejemanje sta torej osnovni določnici velike, trajne in prave ljubezni.

3.1.2.4 Iskanje smisla

Černigoj v svoji liriki izraža različne metafore za smisel. Pretežno so povezane s svetlobo in lučjo, torej, svetilka, luč, sonce, nebo, kresnice, pa tudi beseda, Bog. Iskanje je neposredno povezano s potjo, bodisi navkreber bodisi po cesti, ki je polna postaj, križišč. V pesmi *Križišča (Sl)* prvoosebni lirski subjekt »Tava(m) po kosu zemlje: / od ceste do brezna / in nazaj«. Njegovo iskanje zgleda nesmiselno in brezupno, saj subjekt ni gospodar svoje volje in poti in pred seboj ne vidi nobenega končnega cilja. V pesmi *Modra črta (Gp)* strme steze vodijo in tudi pripeljejo na vrh, ki pa še ni končni cilj. Popolna svoboda in objem s transcendenco sta namreč možna le v zraku, na nebu: »Daleč tam zadaj je modra črta, / ki je ne dosežem.« Viden, a nedosegljiv cilj je tudi v pesmi *Onkraj ceste (Sl)*, kjer se pojavlja subjekt, ki mu gibanje predstavlja težavo in problem: »svetilka ne mara k meni / in jaz ne morem k njej.«

Motiv iskanja in poti je prepleten z motivom bajeslovnih likov Kurenta (*Kurent – Gp*) in Kresnika (*Kresni čas – Gp*). Ljudstvo je vedno sledilo svojim vzornikom in tolažnikom, saj je hoja po utrjeni gazi vedno lažja: »Up in obup sije iz njih (oči op. zapis.) – in hrepenenje ...

/ Po svoji sledi gredo za mano, / Kurentom, stkanim iz sanj.« Zavedanje, da dvom in skrb kdaj obideta tudi tolažnika, božanstvo in da je tudi on »nekoč, bila je zima in noč, / iskal kresnice v snežni mečavi«, lahko olajša dušo marsikateremu smrtniku, ali pa nemir in dvom v presežno še poveča: »Tako človeško zgledaš na / križu, moj Jezus, tako človeško, da / podvomim – oprosti mi, ne zameri!, da si / Bog ...« (*Križnogorski zapisi 4 – Gp*)

V pesmi *Ko me je zeblo (Gp)* je izpostavljeno dejstvo, da sreče in bistva ne moreš posedovati trajno. Pridejo namreč trenutki, ko je treba na novo iskati, ko si je treba zastaviti nova vprašanja in se odpraviti na novo pot: »Ko me je zeblo, / si mi prinesel iz gozda B/besedo, // ko sem odhajal, / si mi jo vzel in nesel nazaj // kje si jo spustil, kje si jo spustil ...«

Kljub vsem (po)dvomom, zaustavljanju in tavanju lahko subjektovo življenjsko potovanje označimo za vitalistično. Pesem *Moj cilj je jasen in svetel (Gp)* predstavlja primata, opravljenega v kožuh, ki z orodjem-orožjem v roki bos stopa čez ostri kraški svet. Njegova koža je kot podplat, ki je trnje ne more več raniti. S preprosto mislijo: »Moj cilj je jasen in svetel: / do boli svetlo sonce nad kamnito gmajno ...«, predstavi bistvo človekovega bivanja v svetu, ki je vztrajanje, hoja proti dobremu.

V sklopu motiva iskanja smisla pa kot celoto lahko predstavimo pesmi, posvečene pisatelju Danilu Lokarju. Razdelek *O! Kam si šla* pesniške zbirke *Iz vode dlan* Černigoj posveti velikemu človeku, pisatelju in zdravniku, ki ga sam izjemno spoštuje in ceni. Cikel štirih pesmi – *To cincanje tvoje*, *Večni luči nasproti*, *Sonce tone. ti tečeš za njim* in *Ko se nad loko zbuja dan (Ivd)* – pesnik čuti kot »nekakšno usedlino spoznanj, ki so se v njem izoblikovale ob branju pisateljevih novel in njunih pogovorih« (Černigoj 1993: 499). Že sključenega pisatelja spoznamo na dolgih sprehodih, kjer hitro stopa za soncem, ki sicer še močno blešči, a že zahaja. Njegove oči pijejo to življenjsko moč sonca, ki počasi tone (tudi v njegovo srce). Dvom – »cincanje«, ki se skriva že v zlogovni igri njegovega lastnega imena: »da ne. da ne«, se s temo okrepi, a upanje in iskanje v nenehnem ponavljanju »o! kam si šla! kam si šla.« ostaja bodisi plaho in razdrobljeno v »lučcah« ali na novo rojeno v prižigajoči se novi »luči«.

3.1.2.5 Pesniška tematika

Pesniška tematika zaznamuje Černigojevo začetno literarno ustvarjanje. V pesniški zbirki *Krušiči se sejalec* je tematiki namenjen prvi razdelek *Vse je pesem*. Enak naslov ima prva pesem zbirke in moto razdelka *Zemlja in hrast* v antologiji. Pesem izbira tistega, ki bo

njen pevec, ki bo predajal njeno sporočilo naprej. Pesništvo je torej predstavljeno kot privilegirano poslanstvo posameznih izbrancev, njegova snov pa je vse, kar zadeva življenje. Sam lirski subjekt ne ve in se sprašuje, ali je rojen za to poslanstvo, ali je pesem v njegovi krvi, ali je iščoči in razburkani subjekt pesmi življenja: »si ali nisi / ne veš // ta kri podivjana«. V pesmi *Črne luči* (Ks) nam avtor predstavi eksistencialne in esencialne nuje za rojstvo pesmi. Za obstoj pesmi in pesnika kot subjekta je potrebna »samota [...] nešteto drobnih tesnob / in velika gostota«. Pesniku vsebino narekuje pesem sama, on je le medij, v katerem se kopičijo tako svetli trenutki, zvezde in kresnice v temi, kot tudi črne, temačne, žalostne misli, dogodki, stvari, ki so po svoji teži oz. barvi gostejše, temnejše od teme. Vse te medklice pesnik razvršča in premišljuje v samoti, tihoti in le tako jih lahko oblikuje v pesem.

Subtilna pesniška narava pa subjektu vzbudi tudi dvom v resnično poklicanost in izvoljenost. Lirski subjekt se v pesmi *Glog in njegovi* (Ks) sprašuje: »ali imam pravico siliti misel / da sledi drhtenju topolovih listov ...«

Pesem in beseda pa ni le izraz pesniške duše, prisotna je tudi med ljudstvom. Spomin na mladost, odhajanje in vračanje v gore in na Goro je izraženo v *Pesmi* (Gp). Pesem, ki izraža veselje, žalost ali trpljenje je prisotna povsod, bodisi jo lirski subjekt sliši, čuti ali se je le zaveda, saj »plava visoko nad oblaki« ali se dviga »globoko iz kamna«.

3.1.2.6 Narava in impresionistične pesmi

Pesmi, ki vzporedno opisujejo naravo in subjektova čustva, vtise in razpoloženja, so združene v enem sklopu. Pesnik je poletnemu razpoloženju in dopustniškemu navdihu posvetil celotno zbirko *Nerezine*, v antološkem izboru poimenovano *Morje*, ki zajema osemnajst pesmi. Lirski subjekt himnično opeva morje, vse njegove prebivalce in goste. Omamljen je od ostrega vonja in zaslepljen od bleščeče svetlobe. V prvi pesmi je izražena tudi pesnikova jezikoslovna občutljivost, saj razlaga glasoslovne značilnosti besede morje. Meni, da morje v jezikih sveta izraža hrepenenje in strah, slovenščina pa že v zunanji obliki zajame pomen, bistvo morja, ki je njegovo zibanje, valovanje in se izraža v črki j: »z brezmejno milino ziblješ v sebi svoj opojni j«.

V pesmih je izrazita nenehna komunikacija med »Morjem«, »Zemljo«, »Nebom«, »Oblakom«, »Vetrom«. Bratski pogovori potekajo med Morjem in Vetrom, ki si zaupno pripovedujeta o krajih, kamor drugi ne more: »kako je na vrhu Gore, kamor Morje ne more, / kako je v razpokah Sveta, kamor Gora ne more.« (VIII.) Ko Oblaku pade solza na Zemljo, mu ta iskreno reče: »hvala!« (XI.) »Nebo se kaže Morju.« in slednji se »odpira« prvemu (XII.),

»Nebo se méni z Zemljo« (*III.*), v *IV.* pesmi pa se z njo ljubi. Ubranost in harmonija stvarstva privablja tudi goste – galebe, ki radoživo vzletajo, školjke, sipe, murve, dekleta, ki se predajajo soncu, razigrane otroke in ljubimca, ki se v jutranjem prebujanju zaljubljeno čakata.

Cikel pesmi *Zemona (Ivd)* združuje mediteransko skrivnostnost in (pod)gorsko čvrstost, ki jo lirski subjekt zaznava in čuti že v besedi: »Ta tvoj vznemirljiv zven.« Tudi vesele in bogate tujce je kraj tako prevzel, da so si na njem zgradili dvorec. Zanje je bil kraj primeren celo Božjemu počitku: »Tja je stvarnik postavil hram lúči, / da si odpočije zvečer od prelestnega dneva ...« Žlahten in plemenit vonj trte in svežina od burje preprihianih otrok, ki ponosno in veselo v narečju povedo, od kod so, dajejo Zemonu pravo domačnost: »z nasmehom v duši rečejo, / z Ziémuna smo.« Zemlja daje bogastvo: »Res, iz te težke globoke prsti raseš. / Iz nje črpaš svojo žlahtnost in lepoto. // O, naša bogata zemlja.« Lirski subjekt Zemonu napoveduje večnost ptice Feniks: »Usojeno ti je, / da se vedno znova rojevaš.«

Tretji cikel pesmi, naslovljen po krajevnem imenu, so *Križnogorski zapisi (Gp)*. Križna gora nad Colom v širšem kontekstu oz. s perspektive Vipavske doline že pripada Gori. Pesnik v teh krajih brez začudenja še v spomladanskih mesecih odkriva metrske zamete snega, malo stran pa že bujne cvetlice. Prisluhne pticam: drozgovi pesmi, cvrčanju rdečerepke in pastiričke ter klicu kanje. Lirski subjekt ve, da v vsakem kraju narava ponuja svoje lepote, le od človeka je odvisno, ali jih bo znal tudi poiskati in videti.

Poznavanje materinsko darežljive narave se izrazi v pesmi *Vršički (Gp)*. Narava ima sposobnost in snovi, ki ozdravijo človeka, zato lirski subjekt spomladi nabira macesnove vršičke, ki bodo osnova zeliščnemu, zdravilnemu čaju za bolno mater.

Lirski subjekt se ob večerih, ko dnevna luč ugaša in na zemljo pada mrak, zlije z naravo. V pesmih *V tihoto listov (Gp)*, *Venec iz tišine (Gp)*, *Poletni večer (Gp)*, *Tople sence (Sl)*, *Žetev (Ks)* in *Na dnu globeli (Sl)*, dišeča svetloba in gostota prostora, ki je napolnjen s pesmijo čričkov in zvonov, pretakanjem vode (»dežek, potok, reka, morje«), dehtenjem listov vinske trte, polni tudi hrepenečo dušo lirskega subjekta in boža njegove čutnice.

Za človeka, ki ne more spati in ga fantazije odnašajo v vrtince kaotičnega veselja, pa noč, ki pride z večerom, ni več prijetno in sanjavo čutenje narave (*Skozi okno – Gp*). Čakanje in težak zrak, ki je prepoln za lahno dihanje in spanje, ter »bol pri srcu« se pojavljajo v pesmi *In ... (Gp)*. Tišina, ki se širi, stopnjuje in postaja neprijetna, ki ima celo moč nad svetlobo zvezd in sonca, ki posledično počasi ugašajo, je lahko huda nočna mora ali celo apokaliptična napoved konca sveta (*Ko zmanjka zvezd – Gp*).

3.1.2.7 Družbeno-politična tematika

Černigoj se predvsem v svojih začetnih zbirkah kritično odziva tudi na družbeno moralo in politično dogajanje. Pri motivu zemlje je bilo že izpostavljeno njeno pretirano izrabljanje za posameznikovo ali družbeno bogastvo: »še globlje vrtamo [...] sekamo vanjo«. Problematična je že sama misel, da nam zemlja dolguje in ne daje (*Zemljeni dolgovi* – Ks). Pesem *Naš čoln* (Ks) izpostavlja potovanje na čolnu, ki se prepušča vodnemu toku. Lirski subjekt ironično brezskrbno, z delom ljudskega napeva pripomni: »oj zdaj pa le naprej / oj zdaj pa le naprej / po tej črni vodi«. Hlapčevsko lastnost pokornih in poniž(a)nih ljudi pesnik eksplicitno prikaže v pesmi *Kakor ljudje so kostanji* (Ks): »kamor piha veter tja stezajo veje. / ponižno zro na mimohod dni – gospodarjev. / vsakemu posebej se globoko priklonijo. kakor ljudje.« Čebele, ki imajo lastnosti pridnosti in delavnosti kot stereotipno Slovenci, v pesmi *Čebeljih rojev boj* (Ks) postanejo sovražne, neusmiljene ubijalke in obenem žrtve druga druge. Njihova paša, cvetovi, ki so lepota, delo in hrana obenem, pa samevajo. Pesnik prikaže sestrsko vojno čebel, ki bi bila lahko tudi slovenska bratomorna. Lirski subjekt v pesmi *Barvna slepota* (Sl) je zapornik, na kar nakazujejo sintagme »Dnevnik kaznjenca«, »goli otoki« ... Njegova bela duša je zagrajena z jeklenimi palicami in čutimo, kako počasi postaja neobčutljiv za svet, saj ga obkrožajo same sive, hladne stvari: »sivo sonce, metulji, morje, solze«. Popolnoma otopi, njegove oči ne zaznavajo več barv, njegovo srce je mrtvo. Tudi v pesmi *Zašla ptica* (Sl) je predstavljen motiv zapornika in motiv osvobodjene ptice, ki pa »svobodna ne ve kam ...«, zato umre. Pretresljiv je tudi motiv nepietetnega ravnanja z mrlič, zaporniki in pesniki v pesmi *Konvoji* (Sl): »Zaviti v mračen molk, / v trdo mrmranje, / v daljno razmišljanje, / drsijo konvoji v temo. [...] Vse v eno jamo brez križa.«

Razdelek *Zeleni sadeži mraza* iz zbirke *Krušeči se sejalec*, ki je ponovljen tudi v antologiji, je posvečen služenju vojaškega roka. Motivi so neposredno vojaški, prisotna je zelena barva, ki je barva vojaške uniforme: »čudno zelena olivno siva barva« (II. *Toplota prhnenja*). Nezrelo jabolko bi bil lahko nezrel, neizkušen, ne povsem odrasel fant, ki hote ali ne izpolnjuje dolžnost državi: »sad zeleni«, »jabolko dozorelo ni« (I. *V nasadu jablan*). V drugi pesmi se zeleno jabolko pojavi kot sonce, ki ne opravlja svoje vloge ogrevanja, ampak hladi: »mrzlo sije zeleno jabolko / z zimskega neba« (V. *Hlad na hodnikih*). Tudi številčnost vojakov, avtoriteta nadrejenih (VIII. *Leva* (2)) urejen sistem in red – jutranje vstajanje (VI. *Jutranji medeninasti klic* in VII. *Leva* (1)), korakanje v kvadratu (IX. *Leva* (3)) – so motivi, ki so povezani z neprijetnimi občutki lirskega subjekta. V predolgem obdobju služenja vojski in državi: »predolgo že tu drhtim. / premazan s sivo barvo« (XII. *Rečni galebi*) pa pridejo

trenutki tudi za spomine: »rdeč spomin na neko telo« (*X. Rdeč spomin*) in opazovanje pozitivnih stvari: »pred stražarnico v vojaški gredi cveti bela gladiola« (*XI. Bela gladiola*), »galebi, galebi« (*XII. Rečni galebi*), »drevesa, vode, prodnati kamni, mesec, vonj sena« (*XIII. Vendar*).

3.1.2.8 Trpljenje in smrt

Zelo velik delež Černigojeve refleksivne lirike vsebuje motive trpljenja, ranjenosti in smrti. Pesnik osebna izkustva spremljanja bolne sestre in doživljanja ob njenem slovesu prelije v čuteče pesmi, ki jih povezuje v cikle in pesniško zbirko *Amanita*.

Bolečina lirskega subjekta že v naslovu pesmi *Rana od korenin* (*Gp*) deluje podedovana. Zgolj nasilno ruvanje njene vidne substance ne pripelje do pomiritve, ampak povzroča nove bolečine: »Ko jo le izrujem, / boli rana od korenin.« Tema ob koncu dneva se preslika v subjektova čutenja in misli. Retrospektiven pogled na preživetje dneva v pesmi *Večerni obred* (*Sl*) se najprej dotakne greha in nato krivde, ki subjektu nalaga očitane in strah: »Utrujen od preživetega dneva skušam zbežati pred grehom ...« V pesmi *V temi noter v srcu* (*Gp*) lirski subjekt izpostavi, da je »najgloblja srčna tema«, kjer ni pogojev za nikakršno življenje in lepoto. Nasproti človeku je postavljena narava, ki v vsaki globini svojega ekstrema – v jami, skalah gora, morju – še daje nekaj pogojev, da lahko zraste roža, v globini človeka pa je »brezno brez dna«, kjer »srčni rak klešče brusi.« Ranjeno človekovo srce za hip omehča in poboža »žarek luči« v pesmi *Dopolnjeno jutro v majski svetlobi* (*Gp*). Luč je tako silna, da »zaseče« v srce in sproži plaz intenzivnih dogodkov. Črna luč, ki poseduje subjektovo dušo in srce, »vdre na plan« in ustavi prebujajoče pomladno dogajanje v naravi. Vendar ne za dolgo. Subjekt zopet požrtvovalno prevzame vase vso črno luč in jo »zapečati v srce« in njegovo trpljenje se nadaljuje v temi.

Trpljenje in smrt zaznamujeta tudi pesmi posvečene Srečku Kosovelu in pesmi, ki motivno zajemajo podobe krasa. Cikel in pesem *Blizu si mi.mrtvi pesnik* nam približa subjektova oz. pesnikova čustva do izrednega pesnika Krasa, ki je črpal svoje veselje in trpljenje iz rdeče prsti, črnega bora, brinja, belega kamna in ptice brinovke. Že omenjena Kosovelova *Balada* se medbesedilno zrcali v Černigojevi *Droben curek laži*, v kateri brinovka obleži kot žrtev laži. V Ocvirkovem komentarju *Balade* beremo: »Srečko Kosovel je vzljubil brinovke, ko jih je v jeseni videval na svojih sprehodih po gmajni in jih opazoval. Po okupaciji Primorja, to je po prvi svetovni vojni, ko so prišli ti kraji pod Italijo, so začeli v pozni jeseni prihajati na Kras italijanski lovci iz Trsta in jih streljati. Tedaj je začutil Kosovel

neko posebno sorodnost med njimi in usodo svojega ljudstva in svojo lastno. To daje spričo navedenega njegovi brinovki globlji, simbolični pomen« (1964: 431).

Droben curek laži je tako v *Sejalcu* kot antologiji v sklopu ljubezenskih pesmi, vendar se z motivom smrti, posebno v sklopu vzporednega branja s Kosovelovo *Balado*, uvršča v tematiko trpljenja in smrti. Motiv brinovke se namreč ponovi še v pesmi *Blizu si mi (Gp)* in *V moji duši rase kras (Gp)*. V prvi pesmi je predstavljen subjektov osebni odnos do pesnika, ki ga kot učitelj nezavedno deli z učenci. Z recitacijo *Balade* oživi pesnika in navduši tudi otroke, ki prepoznajo ptico: »brinovko, ki leti čez kras«. V pesmi *V moji duši rase kras* je brinovka ranjena, njeno telo je polno »krvavih brinovitih iglic«. Ptica zdrsi skozi subjektovo dušo kot »siva misel«. Trpljenje in tesnobno vzdušje se vrši in stopnjuje še v temi, ponoči.

Če v omenjeni pesmi »zdrsi skoz dušo brinovka«, v pesmih *Vrane čez kras (Gp)*, *V tisti tihi kraški čas (Gp)* in *Sprelet črne ptice (Ks)* »skozi sanje drsijo vrane čez kras«, »vrana leti čez kras« in »vrana se spreleti«. Bratina ocenjuje: »Sporočilni naboj se z baladne žrtve brinjeveke prenaša na baladno uničevalko vrano.« (1990: 510). Vrane so negativno zaznamovane, saj so kot mrhovinarji povezane s smrtjo in propadom. V pesmi *V tisti tihi kraški čas* vrana izključuje mrtvecu oko, v *Spreletu črne ptice* je slika še bolj morbidna, saj ima mrtvec zdrobljeno lobanjo, njegovo telo pa je že napol obrano in črvivo. Vrana izkoristi priložnost za prehranjevanje in kljune v meso, potem otrese perje, pogleda v nebo in mrtveca ter zakraka. Njena ravnodušnost je v pesmi prikazana skrajno groteskno, ravnodušnost ljudi, ki so povzročili brutalno, nasilno smrt človeka in ga pustili propadati sredi polja, pa je tudi groteskno zamolčana. V prvih dveh omenjenih pesmih so vrane predstavljene tudi kot tarča napada, saj nepoznan in neimenovan preganjalec meče kamne vanje, da bi odšle. Njihova nadležnost pa se prežene le za kratek čas, saj se odzivno izognejo napadalcu in odgovorijo s svojim krakanjem: »in zakraka zakraka«. Njihov izkupiček je torej popoln, dobile so nekaj hrane in izognile so se gotovi smrti. Principa brinovke in vrane, ki bi ju lahko prenesli na lirski subjekt in njegovo dušo, sta si diametralno nasprotna in lahko se vprašamo, kakšen čas in okoliščine so vzrok popolnemu obratu.

Lirski subjekt kot pozoren opazovalec narave sluti svojo usodo tudi iz znamenj, ki mu jih le ta pošilja. V pesmi *Pomladna (Gp)* se obup nanaša na črnega metulja, ki ga lirski subjekt vidi spomladi. Subjektova jeza in težnja po uničenju metulja ter hkrati nezmožnost vpliva na dogajanje nam postane razumljiva, če poznamo vražo, ki velja na Predmeji, in sicer, da je »pomembno, kakšne barve je prvi metulj, ki ga vidiš spomladi. Če je svetel (bel ali rumen), pomeni srečo, če je rjav ali črn, to prinaša nesrečo.« (Černigoj v *Sijaj, sijaj sončece! / Shine, little sun, shine!* 2005: 17)

Brezup in kopičenje temnih in črnih elementov v pesmih se stopnjujejo v slutnjo smrti. Slutnja smrti v pesmih – *Kako da je takrat (Gp)*, *Drobec v delčku sekunde (Gp)*, *Nemi mir (Gp)*, *Misel (Sl)*, *Rahlo. rahlo (Gp)*, *Prešerna pesem (Gp)* in *Zemlja. usmiljena bodi (Gp)* – je močno povezana z razmišljanjem o poteku in okoliščinah bližajoče se smrti. Osamljenost, groza, kaotično izmenjevanje utrinkov luči in teme, črna luč, nemost in utrujenost slabijo voljo in nekdanji vitalizem lirskega subjekta. V pesmi *Nemi mir* oz. *V brezdanjem večeru* resignirano pravi: »vse bolj je zemlja prijazna s tabo / vedno teže trgaš stopinje od nje«. Lirski subjekt se vedno bolj bliža zemlji in veri v posmrtno združenost z njo: »In nekoč, / ko bo jesen / se bom pridružil listju.« (*Misel*), »zemlja. usmiljena bodi. / ko se upognem vate.« (*Zemlja. usmiljena bodi*).

Bratina v spremni besedi k antologiji zapiše: »Prst ali zemlja postaja dejanska nosilka življenja in si zato jemlje tudi pravico srkati življenje nazaj, zato je pesniško preprosto reči: smrt je vračanje v zemljo.« (1998: 185–186) Človek torej vrača zemlji vse, kar je nekoč od nje prejel. Zemlja, ki ima v Černigojevi liriki materinske in transcendentalne razsežnosti, sprejme človekovo telo in njegovo substanco uporabi v drugi, predvsem rastlinski obliki: »sprejmi vase moje belo telo. / iz zemlje dlan ...« (*Ko se nad loko zbuja dan – Ivd*); »Vračam se / v pokrajino meglenih rek, / kjer še nisem bil. // Z njenim tokom / se vrnem na polja, / ki so davno preživeta.« (*Vračanje – Sl*); »rodna rjava prst. zelena / nazaj si jemlje strup« (*Jesenska I – Am*); »Tla so gnojena s človeškim mesom. / S kostnim prahom. Z rdečim pepelom krvi« (*Krušeči se sejalec*); »(Rastje) iz naše smrti žene boljšo rast ...« (*Ko te poleže zimski veter – Gp*); »ti postal boš smreke sok / zelenel boš v svetli dan«, »Jaz postal bom smreke sok. / Kipel bom v zeleni dan.« (*Prešerna pesem 2, 3 – Gp*)

Motiv vračanja v zemljo in zemlji je prisoten tudi v ciklu pesmi *Na tistega novega leta dan (Gp)*. Telo pokojne sestre Ivančke so sorodniki položili nazaj v zemljo, Goro, ki je bila njen dom. Lirski subjekt skoraj zameri Gori, da se ne zmeni za smrt svojega otroka. Za zemljo so vsa živa bitja enaka, enakovredna, rojevajo se, rastejo in umirajo, to je naravni krog življenja, običajen, brez emocij in trpljenja. Lirski subjekt poskuša razumeti to zemljino prostodušnost, ravnodušnost. Gora, zemlja ima »srce iz kamna«, roke so »kamnaste«, a toplo in materinsko poskrbi za človeka, ga spodobno pokoplje in sprejme vase. Človek je predstavljen kot grabljivec, ki pa ob smrti zemlji vse vrne: »grabljivec svet za vedno vrača« (*VIII.*). V razmišljanju subjekt prosi zemljo: »bodi tudi z nami dobra mati. / ki svoje otroke vsrka nazaj v telo. / če jim je na svetu pretežko« (*XII.*). Pokojna sestra po zemeljski smrti zaživi s prstjo. Nov motiv, ki je povezan s slovesom pokojnice, so rože, ki naj bi zunanemu svetu predstavljale in dokazovale mir in spokojnost umrle. Vendar so te rože drugačne, vidi se

jim namreč, da so zrasle iz smrti, njihovo cvetje je »živomrtvih barv«. Žalujoči sorodniki ob obisku na grobu še vedno žalujejo, a nekoliko jih potolažijo ravno rože, ki odsevajo sestrino spokojnost: »živa si. zaživela si s prstjo // tvoj spokoj / ... / rože hraniš z njim.« (XIII.) Cikel ima še druge motive, v pesmih so zaznani spomini na mladost, bolezen, trpljenje, sprenevedanje, žalovanje.

Ves proces ubeseditve bolečine ob sestrini smrti lirskemu subjektu pomaga pri premagovanju in prebolevanju izgube. Besede postanejo snov za premišljevanje, meditacijo in molitev. V pesmi *Padajte vame besede*, ki je v uvodu zbirke *Amanita* posvečena »Ivančki in Petru«, subjekt verjame v zdravilno, odrešitveno, katarzično oz. očiščevalno moč besed, ki pomagajo pri celjenju ran in žalovanju za pokojnikoma, ki sta mu veliko pomenila. Dve prezgodnji smrti sta bili torej vzrok za tragično, pesimistično, a očiščevalno zbirko pesmi. Cikel pesmi *Z zemlje nisi mogel vzleteti* (Gp) oz. *Bleščeči se mrtvak* (*Amanita*) je posvečen »Petru. prijatelju iz kamnitega otroštva«, ki si je neizmerno želel leteti, vendar ga je nek dogodek onemogočil. Strast letenja je zamenjal s čolnom, ki je bil zanj usoden. V nesreči na morju je utonil, kar lirski subjekt v pesmi prikaže strašljivo ironično: »ali te je sladko tiščalo v prsih / ko si imel usta polna grenkega morja.« in »s čim si preprosil morje. da se je steklo vate.« Prijatelj Peter je v morju izpolnil svoje hrepenenje po letenju in svobodi, kar pa je morje navdušilo in vznemirilo, zato ga je »sprejelo vase«, »do vrha napolnilo posodo (njegovih) neizpolnjenih hotenj« in »pomirjenega vrnilo zemlji«. Motiv smrti na morju se v »bleščečem mrtvaku« ponovi še v pesmi *Mrtev opoldanski čas* (Am). Pesnik veliko bolečino ubeseduje evfemistično, s čimer se izogne neposredni tragični resnici.

Motiv smrti je prisoten tudi v pesmih *Križnogorski zapisi III.* (Gp), *Žalovanje* (Sl), *Beli snežec* (Ks), *Jesenska I. in II.* (Am). Z izjemo prve pesmi, ki omenja smrt subjektovega oz. pesnikovega učenca, se Černigoj poslužuje ironičnih opisov in primer: »Črna pesem drhti od radosti«, »gorko topel je ta sneg«, »družina spi brez sanj« in »na smrt trudni starši«. ¹²

Pesem *Ohranitvena* (Ks) deluje kot subjektova oporoka oz. poslednja želja, naj se ga ob smrti ne pokoplje, ampak »pusti golega na globoki skali, z odprtimi očmi, razlezenimi udi«. Njegovo telo, življenjske moči in sokove bo sprejela narava, sonce, veter, dež. V *Mravljicah* (Ks) bo lirski subjekt vrnil svoje moči »marljivim mravljicam«, ki bodo obenem poskrbele tudi za njegov pokop. Element ognja je v istoimenski pesmi označen kot »edini pravi očiščevalec telesa in duše«, ki ga lirski subjekt zopet z ironičnim tonom prosi: »daj, da tudi moje telo zažari v tvoji luči« (Gp).

¹² Citati sledijo vrstnemu redu zapisanih naslovov pesmi.

Subjektovo besedno maskiranje z evforijo zamenja žalovanje v tišini in jok v pesmih *Ruj I., II. (Gp)* in *Zdaj je oj mokro povsod (Gp)*. Jeseni narava v sebi umira, mokro je povsod, »tudi v naših očeh«. Razpoloženje narave v jeseni – »jok v jeseni« se prenese na človeka tudi v obeh pesmih *Ruj*. Rdeč ruj med kamni je kot »krvava voda«. Obup, ki ga lirski subjekt občuti pa je kot »ko ti slana voda zalije oči.«

O ciklu *Zvonik*, ki v zbirki *Amanita* pridobi konotacijo glasnika smrti, Bratina zapiše: »Zlovešče so že prve tri pesmi iz cikla *Zvonik*. Zvonik je objekt, od koder gre klic ali vest, novica. Kot objektivna danost, ne zavedanje poslanstva in svoje funkcije, je v zvoniku poudarjeno izražena razlika z njegovim čutečim ustvarjalcem. Večkrat je poudarjen brezskrbni svet v svoji navidezni dinamiki "planeti v brezzračju krožijo", "Novi svetovi s tal se dvigajo", "zvonik s svojo ostjo prebada nebo" in ujeto statiko "zvonik je s temeljnim kamnom ujet v zemljo", "bron mu visi v glavi", kar zrcali nasprotje čutenju in bolečini, ki je sporočilna vsebina ječanja zvona.« (1990: 510)

Ob koncu *Amanite* in šestega razdelka antologije *Črna luč* pa pesnik pomenljivo, pomirljivo in vitalistično zaključi s pesmijo *Ko bo vse mrtvo*, v kateri nadaljuje »bo umrla tudi smrt«. »[I]n vse se bo začelo znova. / o morje ...« Pesem izzveni z besedo morje, kot bi lirski subjekt pričakoval, da bo nov začetek prišel z morjem.

3.1.2.9 Bajeslovje

Pesnik Černigoj v svojo poezijo vključuje tudi like iz slovenskega bajeslovja. V pesmih eksplicitno ali pa zgolj intuitivno zasledimo vile, rojenice in sojenice, slovanska boga Kresnika in Kurenta. Lirski subjekt občuti in prikazuje vzdušje kresne noči, ki je zanj polna bolečine in iskanja. Dan se po kresni noči se namreč začne krajšati in vse manj je prave, tople in svetle luči, ki bi sijala in dajala življenje, vse več pa je lunine, smrtne luči in kresnic, ki le svetijo in vnašajo v pesmi nelagodje in bolečino.

V pesmi *Pojdimo dvigat zaklade (Gp)* nas lirski subjekt vabi izpolnjevati ljudsko izročilo iskanja skritih zakladov s pomočjo praprotnega semena. Pri iskanju zakladov, iskanja izgubljenega časa: »[v]rni se v nas, izgubljeni čas«, kolektivnemu lirskemu subjektu pomagajo kresnice in moč lunine luči, v pesem pa je vpletena še priprošnja svetemu Ivanu, ki kot krščanski lik vnaša novo vsebino izvorno poganskemu običaju in prazniku.¹³ V pesmi *Čez polje nastavljam dlani (Gp)* lirski subjekt na kresni večer lovi kresničke: »begajoče lučce«, ki

¹³ Na kresni večer so po vseh slovenskih vaseh postiljali praprot po hiši, da bi ponoči prišel v hišo Janez Krstnik – sv. Ivan in na praproti udobno počival (Kunaver 1996: 30).

so kot majhni kresovi, ogenjčki, »goreče zlato« v njegovih dlaneh in naročju. Vzame jih v svojo sobo, kjer pa mu s svojo lučjo »temnijo temo«, njihova »črna luč« subjektu povzroča bolečino. Lik kresnice je negativno zaznamovan. Pesem Kresnica stopnjuje neprijetno vzdušje iz prejšnje pesmi. Kresnica se v dialogu z lirskim subjektom izpove, da je njena funkcija v tisti noči svetiti pticam: »da vidijo kljuniti. / Da kače, slutijo pičiti.« Njena luč torej pomaga raniti, ubiti, zastrupiti. Kresnica ob koncu pesmi še hrepeneče pravi: »Kako, kako bi vzletela ...«, kljub temu, da je sicer letenje njena naravna zmožnost. Nekaj je s to kresnico očitno narobe. Tudi v pesmi *Kresni čas (Gp)* »[k]resnice dišijo po smrti.«, z minevanjem pa je posledično neposredno povezan tudi čas kresne noči, lunine luči in človekova substanca, ki je umrljiva, smrtna. Še Kresnik, ki je kot sončni bog zaznamovan z neumrljivostjo, je nekoč »iskal kresnice v snežni mečavi«. Bog, tolažnik umrljivih pa v dialogu z lirskim subjektom pravi: »Vsi smo v tem krogu brez konca. / A TI si ZDAJ in si TU – in iščeš v snegu kresnice ...« Lik Kurenta v pesmi z istim naslovom »izpolni izročilo« s poselitvijo slovenskega ljudstva na ozemlje matične Slovenije in zamejstva (*Gp*). Pesem *Prgišča mrtvih kresnic (Gp)* predstavlja bajna bitja, ki napovedujejo prihodnost ob rojstvu otroka in odločajo o usodi človeka – rojenice in sojenice. Z njim so bistveno povezane ob njegovem rojstvu, določijo mu prihodnost in napovejo usodo, ki se vedno uresniči. V pesmi pa med 'prerokovanjem' rojenice napovejo tudi, da bo nekdo »usodi ušel«. Kljub temu, da so rojenice samo obiskovalke, v pesmi tudi same rojevajo, in sicer v mukah, ob rojstvu otroka pa tudi same jokajo. Pridobijo torej človeške lastnosti in ranljivosti.

3.1.3 Pesniški slog

Zunanje in notranje grajenje Černigojeve poezije bo predstavljeno v sklopih zvočnega, besednega in stavčnega sloga. Literarnoteoretični termini in razlage so povzeti po Matjažu Kmeclu in Wikipedii.

3.1.3.1 Zvočni slog

Poezija Franca Černigoja ima svobodno zunanjo obliko pesmi. Ritem pesmi ni podrejen določenim metričnim shemam. Pesnik ga gradi z rabo črk, ki uvajajo bodisi dramatičnost ali liričnost pesmi. Kitice so poljubno dolge že znotraj ene pesmi – zasledimo en sam verz, pretežno dve-, tri- in štirivrstičnice, redkeje pet- in šestvrstičnice, pa tudi dvanajst-, trinajst- in šestnajstvrstične kitice (*Križnogorski zapisi I., II., III. – Gp*). Poljubno dolgi so tudi verzi. Pri zunanji zgradbi pesmi je treba omeniti likovno oblikovanost, ki sicer grafično ne

predstavlja nobenega predmeta. Likovne pesmi *Bel kot sneg in senca bel*, *Ohranitvena*, *Žetev*, *Spet luč*, *Čebeljih rojev boj* (Ks) in tudi druge so zanimive tudi s stališča kršenja pravopisnih pravil. V več pesmih ločil in velikih začetnic sploh ni, ponekod imajo pike funkcijo in stavo vejic ali so celo v vlogi estetske funkcije, kjer je njihova postavitve na začetku in koncu vsakega verza (*Bel kot sneg in senca bel*). Pesnik se pogosto poslužuje tudi verzne prestopa oz. enjambementa, kar dodatno prispeva k novim oblikam kitic in pesmi.

Bolj kot rime se pesnik poslužuje zvočnih figur ujemanja soglasnikov in samoglasnikov oz. začetnih in končnih glasov, aliteracije in asonance. Lahko bi rekli, da se jih poslužuje zavestno, saj jih celo sam razlaga. V prvi pesmi cikla *Nerezine* oz. *Morje* s poudarjalnima glasovoma j in i ustvarja vtis zibanja in valovanja morja: »... morijje ... / z brezmejno milino ziblješ v sebi opojni j // [...] Oj morje ...«. S soglasniki b, m, r, š, ž, č, h, t stopnjuje dramatičnost in slika podobo pesmi: »škriplje«, »po srežu«, »švisti« (*Bel kot sneg in senca bel* – Ks); »Šumelo, šuštel – kot bi šepetalo.« (*Kurent* – Gp); »ta tvoj gorko prhli dih«, »belo seme brizgne v bezgovo široko krošnjo« (*Vonj bezgovih cvetov* – Gp); »V brste brestov iz prsti« (*Ta mrtev les, ta stvar lesena* – Gp); »da ti rečem brin bor ali breza« (*Senca črnega drevja* – Ks); »ko rečem ruj je vse rudeče« (*Ruj I.* – Gp); »mete mete med zamete / metulje mede nebo«, »blazneži ga v blazine nabirajo« (*Beli snežec* – Ks), »Kot Krištof Kolumb«, »vzkliknem vzneseno« (*Kot Krištof Kolumb* – Gp); »Veter veje« (*Barvna slepota* – Sl); »zavrt v zavoje zavesti« (*Kakor ljudje so kostanji* – Ks) »žela iztrgana / v žrtev zabodena // težko umirajo« (*Čebeljih rojev boj* – Ks); »mesec mesi«, »hrapavi hrastov čas«, »perutno pero« (*Oluščena jedrca luči* – Am), »Najdi najdišče naših poti.« (*Vibracijske bolezni gozdnih delavcev II.* – Gp).

V pesmi *Klanje bukovih debel za zimo* (Gp) pesnik izbere onomatopoetski ritem, ki izzveni kot izštevanka: »ža-gaj ža-gaj bu-kve / tol-či tol-či klen! / o-če brat in se-stra / ti greš jaz grem ven!« Onomatopoiija je prisotna še v pesmih *Sprelet črne ptice* (Ks), *V tisti tihi kraški čas* in *Vrane čez kras* (Gp), kjer vrana »zakraka zakraka«. V pesmi *Že preden si odprla vrata* (Gp) lirski subjekt sliši coklanje lesenih cokel: »cok, cok, cok!«

Pesmi s popolno rimo so izjeme, pesnik se jim približa v večinoma zaporednih in nakopičenih moških rimah (*Pojdimo dvigat zaklade*, *Prešerna pesem I., II., III.*, *Morje II., III.*, *Droben curek laži*, *Zvonik* – Gp), pa tudi prestopnih (*Morje XV.*) in oklepajočih (*Ruj I.* – Gp). V Černigojevi poeziji opazimo tudi veliko ponavljanja zvočnih skupin besed ali zvez, ki bodo predstavljene v sklopu stavčnega sloga.

3.1.3.2 Jezik

Černigojevo besedišče v večini sledi knjižni rabi. Pesnik gradi svoj slog tudi z narečnimi besedami (ali slovničnimi oblikami): tata (*oče*), školj (*večja skala, ki gleda iz zemlje*), trš (*bukev; obsekano deblo, drevo*), griža (*pust, s skalami in kamenjem pokrit pas, predel zemlje*), borjač (*kraško dvorišče*), jeli (*jedli, jesti*), trže (*trga, trgati*), ki jih ponekod ob koncu pesmi celo sam pojasni: klèn (*»drvarski klin ki ga gozdni delavci uporabljajo pri podiranju drevja in klanju debel«*), sloj (*»leseni del klena«*), biga (*»dolga skladovnica metrskih polen«*); čustveno obarvanimi besedami: lučce (*manjšalnica od luč*), dedec, baba (*slabšalno*), lobanjica (*ironično*); časovno oddaljenimi: volhek (*vlažen*), diše (*diha, dihati*); izrazi, ki niso (več) v vsakdanji širši rabi: tajinstven (*skrivnosten, nedoumljiv*), lemež (*del pluga v obliki železnega rezila, ki zemljo izpodrezuje*), loka (*nekoliko močvirnat travnik ob vodi; travnik*), plati (*s sunkovitimi gibi delati, valoviti*), krčevina (*zemljišče, s katerega je odstranjeno drevje, grmovje, zlasti gozd*), cepanica (*klano poleno, navadno dolgo*).

3.1.3.3 Besedni slog

Najbolj pogost pojav v Černigojevi poeziji na ravni besedilnega sloga je ukrasni pridevek ali epiteton. Gre za besedo ali besedno zvezo, ki se pojavlja ob samostalniku; slikovito prikaže realno lastnost predmeta in pomeni izražanje s prenesenim (nepričakovanim) pomenom. Ukrasni pridevek v prenesenem pomenu daje besedam samosvojo obliko, učinkovitost, barvitost in globlji pomen. V Černigojevi poeziji so pogoste vse tri vrste ukrasnih pridevkov – stalni ali tipični, individualizirajoči in ponazoritveni –, ki se povezujejo v pridevniško metaforo. Stalni pridevki se uvrščajo med tradicionalne metafore. Metaforičnost je najmanjša pri ponazoritvenem in največja pri individualizirajočem pridevku. (spletni vir: Wikipedija: Ukrasni pridevek)

V sklopu posamezne vrste bodo naštet pridevki, ki se jih Černigoj najpogosteje poslužuje, torej pridevki barve (bel, črn, zelen, siv, rdeč, sinji) in sinestezijski (nemi mir, vlažen smeh, bolna svetloba, črna pesem, črn krč, siv smeh, rdeč spomin, bel veter), personifikacijski pridevki (gole veje, gole skale, goli žarki, goli svet, lunino bogastvo, morsko čelo) in drugi, ki niso posebej uvrščeni. Značilna bipolarnost bele in črne načeloma opravičuje pozitivne konotacije svetle barve in negativne temne. Bela barva v sklopu ljubezenske in naravne metaforike pomeni lepoto, nežnost, čistost, izjemnost (bela roža, bela gladiola, bela soba, belo telo, bela dlan, beli oblaki ...); včasih se približa tudi tematiki smrti in minljivosti (prebele kosti, bele gobe). Črna je vezana tako na predstavljanje dejanske

resničnosti kot subjektivnih negativnih občutij, včasih pa se oba pomena združita (črn ptič, črn metulj, črna voda). Tudi siva barva prenaša negativna občutja lirskega subjekta (sive solze, sivo morje, sivi metulji, siva misel). Zelena barva v naravi predstavlja prebujanje, novo rast, novo upanje na rodovitnost. V Černigojevih pesmih je deloma povezana s spominom na otroštvo kot časom, v katerem je človek še v harmonično-naivnem odnosu z naravo. V času spoznavanja trpkosti in neusmiljenosti življenja se zelena začne vezati z motivi, ki izražajo brezizhodnost, vkalupljenost (vojaščina), nesvobodo, nezrelost, trpljenje in celo smrtnost lirskega subjekta ali objekta (zeleni sadeži mraza, zeleno jabolko, amanita. zelena. zelena, cvete jesen. zelena, kri zelena). Vsak barvni odtenek se torej družijo tako s pozitivno kot negativno konotiranimi samostalniki.

Stalni ali tipični, ponavljajoči se pridevek združuje označevalno vlogo prilastka in čustveno vlogo pesniškega pridevka, ki jo dobi s ponavljanjem. Pogosto zaznamuje lastnost, ki je vsebovana že v samostalniku. Primeri iz pesmi so: bela (bele ivanjščice, prebele kosti, bela Ljubljana, beli kosmiči (v pomenu sneg), belo seme (v pomenu moških spolnih celic)), črna (črna tema), zelena (zelene trave, zeleni mahovi, zelene bilke), materinska mati.

Individualizirajoči pridevek opredeljuje enkratnost označenega pojava. Primeri iz pesmi so: bel (bela od ognja, bel veter, belina noči, prebela ležišča, bela duša), črn (črna luč, črna pesem, črn krč, črna cesta, črna senca, črna môra, črn brezkonec, črna nabrekla kri), zelen (»smrt se lesketa. zelena«, »prebela ležišča. zelena«, »trudna sta otroka. zelena«, »cvete jesen. zelena«, smeh zeleno strupeni, zelena rezila perunika, kri zelena, zelene iglice, zelene žile, gladek led. zelen), siv (siva substanca, siva misel, (strupeno) sivo platno, siv obraz, siv smeh, sivo sonce, sivi metulji, sive solze, sivo morje; sivo kot žeja v jeseni / sivo kot klic na pomoč / sivo kot severno morje / sivo kot mrtvo oko), rdeč (rdeč pepel, rdeč spomin, rdeč kristal ledu), sinji (sinji mir, sinja tema), nemi mir, bolna svetloba, gole veje, gole krošnje, gole skale, goli žarki, goli svet, lunino bogastvo, morsko čelo.

Ponazoritveni pridevek ima resnično ali navidezno označevalno vlogo in ob predmetu razvija svet čustev, ki naj jih ta izzove: čutno zaznavni pridevek izraža intenzivnost impresionističnega čutnega zaznavanja in pomenske odtenke (barvni, svetlobni, zvočni pridevki). Primeri iz pesmi so: bel (bela roža, bela gladiola, bela jadra, bela soba, belo jutranje krilo, bele rjuhe, beli kamenčki, bel kamen, bele gobe, bel žakelj, bela sled, bele dlani, bela mreža, beli oblaki), črn (črne jagode, črna ptica, črn ptič, črn metulj, črna krila, črna tkanina, črne tančice, črne pike), zelen (zeleno jabolko, zelena olivno siva barva, »amanita. zelena. zelena«, zelene oči, mlinar zeleni), rdeč (rdeča zemlja, rdeč tisov les, rdeči cvetovi), moder (modra črta, modra rutka, modro nebo), krvav (krvava voda, krvaveče dlani), volhek (volhka

prst, volhka praprot, volhko zglavje, volhko listje, volhka trhljena igra), lunin (lunin čas, lunina moč, lunina noč, lunino bogastvo), grenak (grenko morje, grenko sočni (vršički – elipsa op. zapis.), grenak strup, grenke sadike), morski (morske kresnice, morski večer, pletilje morske), kamnit (kamnita gmajna, kamnito seme), prhel (prhlo listje, prhli dih), gola dekleta, prhka prst, prhneča trupla ...

Poleg ukrasnega pridevka pesmi zajemajo še dobršen del drugih vrst metafor, primere ali komparacije, poosebitve ali personifikacije in stalna rekla ali fraze.

Primeri je kratka ali razširjena primerjava kakega pojava z drugim, med njima pa mora biti vzpostavljena neka podobnost. Primeri iz pesmi so: »razprla si se kakor volhka prst«, »plala si kot divja voda« (*Razprla si se kakor volhka prst – Gp*); »bel kot sneg in senca bel«, »bela kot tvoje čakanje« (*Bel kot sneg in senca bel – Ks*); »lepa si kot črn ptič« (*Senca črnega drevja – Ks*); »kakor ljudje so kostanji« (*Kakor ljudje so kostanji – Ks*); »kamen. / mehak kakor perje« (*Morje VII.*); »kot brat in sestra sta si morje in veter« (*Morje VIII.*); »kot sončne lise skozi veje, ki jih giblje veter – / se béli dekliško telo« (*Morje X.*); »svetloba diši / kot seno« (*Poletni večer – Gp*).

Pri poosebitvi s konkretnimi izrazi iz človeškega sveta označujemo zunajčloveške, naravne, rastlinske, živalske in neorganske pojave. V ciklu *Nerezine oz. Morje* človeške lastnosti pridobijo gora, morje, zemlja, reka, oblak, ki so v pesmih v antologiji tudi zapisani kot lastno ime: »Nebo se od Zemlje posloví. / v naročju ji Morje pusti.« (*III.*); »Morje z dlanjo iz penaste vode objema bregove. / Tako se Nebo ljubi z Zemljo.« (*IV.*); »Oj, Morje! // Ko me vzameš vase, me hočeš imeti / ...« (*V.*); »Morju je videti živo srce.« (*VI.*); »Kot brat in sestra sta si Morje in Veter.« (*VIII.*); »Vroča Zemlja pije hladno Reko. [...] // Oblaku padla je na Zemljo solza / in Zemlja rekla je oblaku – hvala!« (*XI.*). V ciklu *Na tistega novega leta dan* je personificirana Gora, ima srce (iz kamna) in tudi (kamnaste) roke: »gora. o gora. še vzdihneš ne. ko tvoj otrok umre« (*VIII.*); »mati gora // ko tvoji otroci umro [...] // sama jih skrbno deneš tja / ...« (*X.*). V pesmi *Ogenj* (*Gp*) lirski subjekt ta naravni element nagovarja s človeškimi lastnostmi: »ogenj. / edini pravi očiščevalec telesa in / duše [...] / [...] stvarnik pepela [...] / [...] ki se iz sebe rojevaš ...«. Kamni v pesmi *Krušiči se sejalec* ter bukve in burja v *Vsa bela od ognja* (*Gp*) pridobijo kategorijo živosti ali človeškosti: »zadihajo zemljeni kamni«, »bukve so stale pred vrati«, »burja pred vrati stoji in posluša svoj jok«. V pesmi *Hiša, ki ne poje več* (*Sl*) je hiša opisana kot starka: »Neznansko je ostarela [...] / [...] je srečnejša [...] // [...] Stara hiša zastoček«.

Stalna rekla so besede ali skupine besed, ki so prišla v vsakdanjo rabo, a so njihovi

prvotni pomeni večkrat drugačni od današnjega. V pesmi *Jesenska I (Am)* se pojavi aktualiziran frazem »na smrt trudni starši«. Starši so res mrtvi.

Metafora je raba besede ali besedne zveze namesto druge na podlagi kake njune skupne pomenske lastnosti. Zaradi podobnosti prenesemo pomen z enega predmeta na drugega. Nekatere metafore so že v samih pesmih nakazane. Predvsem to velja za motive v ljubezenski tematiki in tematiki trpljenja in smrti. Ljubimca sta v pesmi *V gostih večerih (Gp)* poimenovana kot zemlja in hrast: »Roža si, mastna prst. / Hrast sem, s prvobitnostjo v koreninah. // [...] Zemlja si in jaz sem hrast.« V štirinajsti pesmi cikla *Na tistega novega leta dan* se lirski subjekt vživi v vlogi čebele: »tvoj brat je zblodela čebela.« V pesmih, ki se navezujejo na Kosovela in kraško pokrajino, nastopata ptici, brinovka in vrana (tudi vrane), ki drsita, zdrsita, letita čez kameni svet, kras: »kot siva misel čez kameni svet / zdrsi skoz dušo brinovka.« (*V moji duši rase kras – Gp*), »skoz sanje drsijo vrane čez kras« (*Vrane čez kras – Gp*), »vrana leti čez kras« (*V tisti tihi kraški čas – Gp*). Pri brinovki je razloženo, da gre za sivo misel, slutnjo, ki jo lirski subjekt občuti v svoji duši. Vrana in vrane so mogoče le stopnjevana čutenja, ki se polasčajo subjektove duše in jo prizadevajo. Treba je dodati, da so tudi same vrane v vlogi žrtve, zato lahko rečemo, da je ta metafora precej nepredvidljiva. Že omenjena metafora za iskanje smisla je prisotna v ciklu *O! Kam si šla (Ivd)*, v katerem se pojavlja v podobi svetlobe: »požar luči«, »ogorek z neba«, »sonce«, »luč«.

Zelo abstraktne in bolj v vlogi ekspresionističnega izraza so genitivne metafore: »mrtva krila megle«, »hudourniki ptičev«, »slapovi minulega« (*Zadnji krajec – Sl*).

Ugasla metafora, torej metafora, ki je pričakovana in ustaljena, je v pesmi *Ohranitvena*, in sicer smrt/lobanja se reži: »navzgor obrnjena režeča lobanja« v zbirki *Krušeči se sejalec* in »Navzdol obrnjena krohotajoča se lobanja« v *Vlažnih žarkhi*. Jasna je tudi metafora niti v tretji pesmi cikla *Na tistega novega leta dan*. Pesem je kot spomin lirskega subjekta na pokojno sestro, ki je pletla oblačila in ga prosila, naj ji pomaga: »samo to štreno mi pomagaj razplesti. / to štreno najinih vozlov«. Nit življenja se je zavozlala ob težki bolezni, ki ji je sledila smrt. Ljubezen zaljubljenec v mrzli zimi je v pesmi *Vsa bela od ognja (Gp)* predstavljena kot ogenj: »kako sva pela vsa bela od ognja«.

Metonimično poimenovanje konkretnega z abstraktnim najdemo v prvi pesmi cikla *Na tistega novega leta dan*, ko lirski subjekt opisuje pokop umrle sestre Ivančke: »slepici. ki so zagrebli svoje oči«. Primer poimenovanja predmeta z njegovo snovjo je v pesmi *Zvonik I. (Gp)*, kjer bron zamenja zvon: »v glavi ti bron visi«.

Sinekdoha se pojavi pri zamenjavi določnega števila z nedoločenim v pesmi *Vsa bela od ognja (Gp)*: »sto let že in več čas ni trenil z očesom«.

V sklopu katahreze ali protiprimere, kjer gre za druženje besed s pomeni, ki niso združljivi, najdemo v pesmih naslednje primere: »črna luč« (*Senca črnega drevja – Ks, Črne luči, Čez polje nastavljam dlani, Dopolnjeno jutro v majski svetlobi, Kako da je takrat – Gp*); »Z lučjo mi kresnice temnijo temo.« (*Čez polje nastavljam dlani*); »oblit z megleno jasno resnico«, »brezbarvna antična luč mi gori v očeh« (*Kakor ljudje so kostanji – Ks*); »ko bo pilo živo luč iz mrtvih oči« (*Ohranitvena – Ks*); »črna pesem vsenaokrog / drhti od radosti« (*Žalovanje – Sl*); »živomrtvih barv« (*Na tistega novega leta dan VIII.*).

Sinestezija ali soobčutje družijo med seboj besede, ki pripadajo različnim čutno zaznavnim vtisom (vidni, zvočni, okuševalni). V Černigojevi poeziji je veliko sinestezij, nekateri primeri so že predstavljeni v sklopu sinestezijskih pridevkov, drugi so še: »ruj je pekoča beseda«, »rdeče mi v dušo pozvanja«, »ruša je žgoča beseda« (*Ruj II. – Gp*); »Polenta skorjasto diši.« (*Od – Gp*); »svetloba diši kot seno« (*Poletni večer – Gp*); »kot bi pil burjo« (*Plehka je – Gp*).

3.1.3.4 Stavčni slog

3.1.3.4.1 Ogovorne figure

V sklopu ogovornih figur se v Černigojevi poeziji najbolj pogosto pojavlja ogovor ali apostrofa. Lirski subjekt svoje neposredne nagovore, pozdrave, pripisovanje posebnih ali stvarnih lastnosti največkrat namenja svoji Gori, v sklopu katere sta enakovredna elementa prst in kamen: »Oj, Gora! Oj, Kamen nebeški! / Ti skala gola! O, Škol! Brat moj! // O, Rodovitna! O, Mati naša!« (*Od kod? – Gp*); »Ravnica! Ti moja prastara zemlja! // Moja nepognojena!« (*Delček sveta pod Goro – Gp*); »mati gora« (*Na tistega novega leta dan X.*). Lirski subjekt v celotnem ciklu *Na tistega novega leta dan* izmenično ogovarja Goro in pokojno sestro, v pesmi *Vonj bezgovih cvetov* (*Gp*) pa prst, zemljo, v prenesenem pomenu Goro. Ogovorjeni objekti so še morje, veter, drevo: »Oj, Morje!« (*Morje V.*); »dvigni me, nesi me, veter!« (*Modra črta – Gp*); »počasneje stopi da te imenujem / da ti rečem brin bor ali breza« (*Senca črnega drevja – Kp*).

Pogosta so retorična vprašanja, ki (si) jih zastavlja lirski subjekt in objekt v samorefleksijah, jezi ali žalosti: »Od kod? Do kod sega naš rod? / Je od nekdej? Od vekomaj? ...« (*Od kod? – Gp*); »Je to vonj sonca ali dih prsti? / Je to dar Zemlje Soncu gor nad njim?« (*Morje II.*); »za kaj si morala tako trpeti! / za katere svoje velike grehe.« (*Na tistega novega leta dan VII.*); »me slišiš. nebo!« (*Ali te je sladko tiščalo v prsih – Gp*).

Vzkliki so navadno povezani z navdušenjem, le v zadnjem primeru je prisotno obžalovanje nad izgubo: »Kot Krištof Kolumb!« (*Kot Krištof Kolumb – Gp*); »O(j), Morje!« (*Nerezine oz. Morje V., VI.*); »letim! letim!« (*Ali te je sladko tiščalo v prsih – Gp*); »Moj tovor! O, Bog!« (*Kurent – Gp*).

Najmanj je dialogizma. V pesmi *Od (Gp)* je prisoten dialog, bolj vzklik med otrokom in mamo: »Mama! Mama! / Francelj je zamolknil! // Jezusmarija! Kaj bo s tem otrokom!«; pesem *Vonj bezgovih cvetov (Gp)* pa je v celoti napisana kot dvogovor med lirskim subjektom in prstjo: »"tako si črna. tako neznano dišiš. tako tesno mi je ..." [...] // "ne boj se moje črne barve ..."« Izmenjevanje vprašanj in odgovorov je tudi v pesmi *Kresnica (Gp)*: »Kaj si nocoj, nocoj, / te vprašam. // Kresnica sem ...«

3.1.3.4.2 Figure kopičenja

V poeziji Franca Černigoja je figura ponavljanja zelo pogost pojav. Anafora, ponavljanje na začetku verzov, je pogosta že na besedni ravni, velikokrat se ponavljajo predvsem posamezni vezniki, členki, medmeti, predlogi: »med«, »na«, »in«, »oj«, »ene«, »za«, »ne«, »iz nas«, »saj«, »naj«; pa tudi samostalniki: »ruj« in »ruša«, ki se vsak zase v pesmi *Ruj II. (Gp)* ponovita v treh verzih. V pesmi *Vibracijske bolezni gozdnih delavcev I. (Gp)* se v dveh zaporednih verzih ponovi začetek retoričnega vprašanja »čemú se ne usódim smejati se, / ... vprašati te«. V pesmi *Kako ohraniš ujeto ptico živo (Gp)* lirski subjekt narekuje prepovedi in pravila na vprašanje iz naslova. Začetek sintagme: »ujete ptice ne smeš greti v svojih dlaneh. // ... greti na svojem srcu. // ... zapreti v kletko.« se ponovi v prvem verzu prvih treh tercín. Enake vrste ponovitev je v dvanajsti pesmi cikla *Na tistega novega leta dan*: »na grob ti cvetje znašamo. //... rože nosimo. // ... svoje misli prinašamo.«

Primeri epifor ali ponavljanja na koncu verzov so: v drugi pesmi cikla *Morje* se trikrat ponovi beseda »diši.«, v pesmi *Zvonik I. (Gp)* pa dvakrat »visi«. V osemnajsti pesmi *Na tistega novega leta dan* se v prvih treh dvestičnicah prvi verz konča z imenom: »... ivančka.«, drugi pa: »v ... lunini noči«. V devetnajsti pesmi istega cikla se ponavljajo celotni drugi verzi prvih treh dvestičnic: »kako so tenki tvoji prsti.« Pesem *V temi noter v srcu (Gp)* v prvih treh kiticah vsebuje dvojno ponavljanje, v predzadnjem verzu: »... roža rase«, v zadnjem pa v kombinaciji z geminacijo: »... sama, sama zase«. Pesem *Jutranji medeninasti klic (Ks)* ima v tretji tercini epiforo »... sebi sledim.«. V pesmi *Pojdimo dvigat zaklade (Gp)* se v prvi in tretji, zadnji tercini ponovijo vsi konci verzov: »... noč. / ... moč. / ... pomoč.«, v drugi tercini pa v drugem in tretjem verzu »... nas.«

Epanalepsis je v drugi pesmi cikla *Morje* »Tu tudi trnje s trni diši. / Tu tudi kamen z rastjem diši.«

Geminacija ali podvojitve se večinoma pojavlja na besedni ravni. Pojavlja se v poudarjalnem smislu in kot izzven na koncu verza ali misli, kar je včasih podkrepljeno še s tropičjem. Primeri iz besedila so: »pridite pridite« (*Sebi za rojstni dan – Gp*); »nocoj, nocoj«, »Kresnica. kresnica«, »Kako, kako« (*Kresnica – Gp*); »leteti. leteti.« (*Petru. prijatelju iz kamnitega otroštva – Gp*); »letim! letim!« (*Ali te je sladko tiščalo v prsih – Gp*); »pisal. pisal ...«, »ptica! ptica!« (*Blizu si mi – Gp*); »obleži, obleži ...« (*Droben curek laži – Gp*); »zakraka. zakraka.« (*V tisti tihi kraški čas – Gp; Sprelet črne ptice – Ks*); »rahlo. rahlo« (*Rahlo. rahlo ... – Gp*); »Daleč daleč« (*V temi noter v srcu – Gp*); »Topoli topoli«, »Mama! Mama!« (*Od – Gp*); »galebi galebi« 2 x (*Rečni galebi – Ks*).

Ponavljajo se tudi izreki: »kako si dišala kako si dišala« (*Vsa bela od ognja – Gp*); »čimprej se vrni! Čimprej se vrni ...« (*Kaj ti prinesem – Gp*); »oj zdaj pa le naprej / oj zdaj pa le naprej« (*Naš čoln – Ks*); »Ne vem ne vem« (*Od – Gp*); »da ne. da ne.« 3 x (*To cincanje tvoje – Ivd*); »kam si šla! kam si šla.« (*To cincanje tvoje, Večni luči nasproti, Sonce tone. ti tečeš za njim – Ivd*).

Refren se pojavi le v pesmi *Kresni čas* (*Gp*), in sicer kot tolažba Kresnika. Zapisan je v kurzivu in deluje kot nekakšno življenjsko pravilo, modrost, ki se v ponovitvi še nadgradi: »Kar je bilo, na veke bo! / Od vekomaj je, kar bo.«

Preobilje ali pleonazem je zveza dveh ali več pomensko sorodnih besed iz različnih besednih vrst: »materinska mati« (*Na tistega novega leta dan IX.*); »v lesenih coklah coklaš« (*Že preden si odprla vrata – Gp*); »temnijo temo« (*Čez polje nastavljam dlani – Gp*); »curlja curek« (*Droben curek laži – Gp*); »zazvone zvonovi« (*Večernice – Gp*); »trnje s trni diši« (*Morje II.*).

3.1.3.4.3 Logične figure

Pesnik se pogosto, predvsem, kadar izpostavlja svoja nesrečna, tesnobna čutenja, poslužuje paralelizma. Vzporedje njegovih občutij predstavlja narava oz. procesi in stanja, ki se dogajajo v njej. Primeri megle, vlage, hlada in mraza, predstavnikov jeseni in zime, se zrcalijo v subjektovi duši in predstavljajo obup, pesimizem in žalost. Pojavljajo se v pesmih *Jesen* (*Gp*): »tako čudno reka šumi / zdaj je oj mokro povsod / tudi v naših očeh«; *Ruj I.* (*Gp*): »ko rečem ruj je vse rudeče / s krvjo pokropljeno kamenje [...] prav tak je živi obup / ko ti slana voda zalije oči«; *Ruj II.* (*Gp*): »ruša kot jok v jeseni«. Večina cikla *Zeleni sadeži mraza*

(Gp), ki tematizira nesmiselnost vojaščine, je zaznamovana z jesenjo in zimo, vlago in mrazom: »megla v oktobru« (*V nasadu jablan*); »mrzlo sije zeleno jabolko / z zimskega neba« (*Hlad na hodnikih*). Vzporednost z lirskim objektom predstavlja sneg spomladi v pesmi *In si ti* (Gp): »Preživeto [...] je sneg spomladi in si ti.«, v isti pesmi so vzporedne tudi pozitivne lastnosti: »Nedolžno je /.../ prvi sneg in si ti.«. Negativna čutenja lirskega subjekta se zrcalijo tudi v netipičnem predstavniku pomladi v pesmi *Pomladna* (Gp): črn metulj spomladi ne prinaša nič dobrega. Pozitivno vzporedje pa je vendarle prisotno v ciklu *O! kam si šla* (Ivd), kjer luč in upanje prihajata s svetlobo dneva. V pesmi *V gostih večerih* (Gp) vlada harmonija ljubimcev v pozni pomladi.

Toplejši meseci pomladi in poletja pa ne prinašajo vedno tudi toplejših in nežnejših občutji, ampak predstavljajo nasprotje čutenju in stanju lirskega subjekta. V *Zaljubljenih* (Sl) opaza: »Le midva – / resnična in molčeča, / toga, nenaravna, / razbija harmonijo poletja.« Nasprotje predstavlja tudi svetloba: »z lučjo mi kresnice temnijo temo / v globino zenic zbada njihova luč« (*Čez polje nastavljam dlani* – Gp). "Optimistično" nasprotje je slutiti v pesmi *Vsa bela od ognja* (Gp), kjer zaljubljenca v topli hiši le skozi okno opazujeta naravo, v kateri vlada vse drugo kot idila.

Drugi primeri nasprotja ali antiteze so še: »Nič ji ni blizu. Vse je v njej. / Nič ne morem, / vse lahko merim z njo ...« (*Že dolgo je suho in mrzlo* – Gp); »Važno je, da sva skupaj. / Drugo ni važno.« (*Drobci I.* – Gp); »zlepa ali zgrda« (*Kako ohraniš ujeto ptico živo* – Gp); »takrat bila si živa. mrtva le v sebi.« (*Na tistega novega leta dan XVII.*); »Neslišna je pesem njene krvi« (*Razlita v ravnini* – Gp); »brezskrbne varljive varnosti« (*Tako dolgo* – Gp).

V sklopu logičnih figur je za Černigojevo poezijo precej značilno stopnjevanje ali klimaks. Preko celotne pesmi *Razlita v ravnini* (Gp) se stopnjuje erotična napetost: »Mehke so štrene ... / Mehke so steze ... / Mehkejše stopinje ... / Neslišna je pesem [...] Na prsih odpne si tri duše, / na boku odveže tri vozle.« Prisotno je še zvočno in svetlobno stopnjevanje: »Neslišno nad nami plešejo, / še tiše nad nami umirajo« (*Beli oblaki* – Gp); »Mrak potemni. V noč se zgosti.« (*Zvonik III.* – Gp); »mrak, tišina se polni, gosta, gostejša ... // Zmanjka zvezd in tudi sonce ugasne« (*Ko zmanjka zvezd* – Gp). Drugi primeri so še: »globoko orjemo // še globlje vrtamo« (*Zemljeni dolgovi* – Ks); »razbijem vse znorim / ubijem te zdrobim« (*Ženska* – Sl); »Nedolžno /...// Zrelo /...// Preživeto (*In si ti ...* – Gp); »oj težke težje noge« (*Leva* – 3 – Gp).

3.1.3.4.4 Sintaktične figure

Določen delež v Černigojevi poeziji predstavljajo tudi sintaktične figure. Zelo pogost postopek je inverzija, v sklopu katere je treba upoštevati tudi svojevrstno členitev po aktualnosti, ritem in morebitno rimo v pesmi. Primeri za obrnjen besedni red so: pletilje morske (*Mrtev opoldanski čas – Am*); »ki so tebe mi dali« (*Delček sveta pod Goro – Gp*); »Kot gad gozdni dan med bukve polzi.« (*Klanje bukovih debel za zimo – Gp*); »Potem mi roko ponudiš« (*Že preden si odprla vrata – Gp*); »jabolko dozorelo ni« (*V nasadu jablan – Gp*); »Ustvarili so te ljudje, / ki bali so se luči in teme.«, »V glavi ti bron visi. / Iz linastih oči ti groza visi.« (*Zvonik I. – Gp*) ...

Mnogovezje v pesmih poudarja določene besede in uvaja nekoliko privzdignjen slog: »In sreča naj bo s / tabo. Sreča in / ptice. In veter. In veje. In / angel varuh tvoj ...« (*Pred spustom – Gp*). V pesmi *Ogenj* (*Gp*) podredne strukture krepijo pomembnost in mogočnost naravnega elementa: »ogenj. plapolavec. ki tema beži od / tebe. ki se ti v begu oklene vratu kot ogrlica. ki / te ozaljša. ti moj plapolavec. ki se iz sebe rojevaš. ki / se iz snovi izvijaš. ko jo dvigaš v izzračje. da / ostane le čist in rahel pepel.«. Hvaljenju sledi prošnja, zato pesem deluje kot molitev. Tudi prvi dve kitici pesmi *Nemi mir – Gp* sta grajeni na podrednih strukturah: »nemi mir stoji naokrog – tako gost. / da drevje ne more majati vej. / da zvezde ne morejo padati // nemi mir ti polni telo – tako gost. / da srce težko tolče svoj takt. / da ne moreš živeti.«

3.1.4 Perspektiva

Dobra polovica pesmi je prvoosebni, v katerih je lirski subjekt največkrat pesnik sam. Svoja čutenja ubeseduje na različne načine. V ljubezenski tematiki, kjer prevladujejo pesmi medosebnih odnosov zaljubljenec in ljubimcev, dostikrat opisuje dogodke in skupne trenutke, predvsem tiste, ki so zaznamovali njuno spoznavno obdobje. V nekaterih pesmih zato pragmatično uporabi dvojino. Kermauner Černigojevo erotiko *Svetlobnih lusk*¹⁴ označi za nežno, trpno, predajajočo se, skoraj "žensko", komaj kdaj nakazano seksualno, sramežljivo, tradicionalno, čedno, v kateri ni gnusa in odpora.« (1990: 229). Tudi nadaljnje ljubezenske pesmi so napisane v enakem slogu. Černigojevo izpovedovanje negativnih čustev je odvisno od intenzitete njihovega izkustva. Žalost in trpljenje, ki je neposredno povezano z izgubo bližnjih, izpoveduje z besedami iz sveta, ki mu je blizu, poznan in domač. Nujno je prisotna

¹⁴ V primerjavi z erotiko Maje Vidmar.

narava, predvsem zemlja. Pesmi, v katerih lirski subjekt čuti neizpolnjeno hrepenenje, stisko, ki nima oprijemljivega vzroka, tesnobno zaprtost in brezizhodnost, so bolj abstraktne, v njih soobstajajo raznovrstne zaznave in se prepletajo tako zemeljske kot univerzalne prostorske dimenzije. Slednje so napisane v tretji osebi. Tudi počitniško doživljanje mediteranskega obmorskega sveta občutljivi in pozorni opazovalec opiše v tretji osebi. Tretjeosebni pesmi iz celotnega opusa pripada tretjina, preostale so v drugi osebi. Za slednje je značilen nagovor pesniku ljubih, a preminulih oseb, ki je zapisan kot spominjanje, obnavljanje skupnih trenutkov ali usodnega trenutka smrti (cikla *Na tistega novega leta dan* in *Z zemlje nisi mogel vzleteti*). Zapis bolečih čustev deluje kot sprejemanje stvarnosti in očiščevanje, prebolevanje. Lirski subjekt v pesmih nagovarja tudi živo in neživo naravo, Goro, ogenj, zvonik, in v ljubezenski tematiki svojo ljubljeno. Zanimiva je pesem *Kako ohraniš ujeto ptico živo*, ki je napisana kot priporočilo, navodilo, seveda v drugi osebi, kar se kaže že v naslovu.

Najbolj splošna oznaka Černigojeve lirike, ki se pojavlja na več mestih, je, da piše refleksivno liriko z motivi minevanja, ljubezni in narave. Černigoj res poglobljeno premišljuje o preteklih in sedanjih trenutkih, kdaj pa kdaj se morda nezavedno spogleduje tudi s prihodnostjo, ki v pesmih deluje še nekoliko fantastično. Preteklosti, predvsem otroške dobe, se spominja idilično. Varno zavetje, ki sta ga nudila oče in mati, in svobodno življenje v naravi, med drevjem in živalmi, se ponovi edino v harmoničnem ljubezenskem odnosu. Spoznanje in preizkušnje v odrasli dobi, odhod v tujino in smrti bližnjih, ga zaznamuje in prizadene. Kadar je občutene bolečine preveč in zanjo ni realističnih podob, ki bi v celoti opisale subjektovo stisko, se Černigoj posluži ironije.

3.1.5 Recepcija Černigojeve poezije

Poezijo Franca Černigoja najbolj celovito spremlja Bojan Bratina. Njuno sodelovanje in upoštevanje je nekako samoumevno, če upoštevamo njuno temeljno vez, rojstvo na Gori, pesniško bi se lahko izrazili: pripadanje isti usodi. Njune poti so se ponovno povezale pri enaki izbiri študija slovenščine in med sodelovanjem v sklopu aktivnosti in projektov pred leti ustanovljenega Društva Gora. Bratina gotovo najbolj čuti Černigojev opus, saj je aktivno sodeloval pri izboru pesmi za antologijo *Gora in pesem* in zanjo napisal spremno besedo. V njej podaja svoje ocene in mnenja, da že zbirka sama avtorja predstavi kot prefinjenega oblikovalca besed. Beremo še, da Černigoj bralcem in premišljevalcem svoje poezije ponuja svet kamna, prsti in ptic, daljnega morja, ki živi z njim čez obronke roba Gore; notranje dvome in moči; pogled v drugačne svetove; ljubezenska čustvovanja, ki so racionalno

opredeljena in hkrati svobodna znotraj trdnih okvirov zemeljskega; mračna občutja stiske, strahu in smrti, ki se čuti že v izrazni skoposti. Na slogovni ravni poudari metaforično bogatost besedil, pogostost jezikovnih posebnosti in lokalizmov. Za Černigojevo poetiko je značilna še osrediščenost na lirski subjekt, vendar tudi nenehna komunikacija z zunanjim svetom, nenazadnje pa nepogrešljiva zraščanost z Goro. (1998: 184–186)

Drugi opazovalci in kritiki so se na Černigojevo poezijo odzivali ob izidu ali predstavitvi katere od zbirk. Zlobec o *Svetlobnih luskah* v *Sodobnosti* zapiše: »Černigojeva motivika je motivno dozorela, čeprav je med teksti opaznih nekaj motivnih in jezikovnih klišejev (Ženska, Tvoj sem), ki bi jih avtor iz zbirke lahko izpustil. Opazen je avtorjev odnos do narave. V *Svetlobnih luskah* dobiva narava funkcijo možnosti človekovega notranjega očiščenja, preverjanja lastnega trenutka v življenju in svetu glede na absolutno realnost: naravo. Avtor pristaja na variacije človekovega spoznanja o svetu, od zavesti o različnih možnostih človekovega življenja, do pristajanja na pasivnost in nemožnost. Ob človekovem položaju v svetu je narava katalizator in merilo njegove življenjske poti. Teksti v pesniškem prvencu ohranjajo osebno izpovedni karakter, avtor uporablja v precejšnji meri impresionistični stil, ob njem pa refleksijo in meditacijo, ki pa nočeta biti niti deklaracija niti didaktika.« (1975: 947)

Kermauner v prvem delu *Poezije slovenskega zahoda* zbirko *Svetlobne luske* komentira z nekoliko časovno oddaljenostjo: »Svetlobne luske niso problemska literatura. V njih ni Birseve strasti, zagona. V njih utripa celo še Jenko, čeprav moderniziran. Zdi se, da je ta modernizacija le povrhna. Ekspresionistične prispodobe le navidez prikrivajo impresionistično, naturno, neposredno, skoraj skladno doživljanje preprostega sveta.« (1990: 229). Lahko bi trdili, da del ocene velja tudi za nadaljnje Černigojevo poetično izražanje: »Černigoj opisuje preprost, normalen, običajen pesniški in človeški osebek, za katerega je značilna odsotnost močnejših ambicij, tistih strasti, ki dajejo ponavadi Slovencem tako neprijeten značaj zavisti, naprežanja brez darov, povzpetništva brez možnosti, volje brez moči. Pri Černigoju sta volja in moč prijetno usklajeni. Pesnik dosega nemajhne pesniške učinke, kadar je skladen s sabo in svojimi zmožnostmi, to pa je nemalokrat. Manj uspešen je, ko v liriko preoblači prozo in ko piše le dnevnik svojega življenja. A tudi takrat se zdi pristen, pošten, naraven, čist in stvaren. (prav tam)

Odmevni zbirki sta bili svetla *Iz vode dlan* in tragična *Amanita*, ki sta bili zasnovani kot celota, a sta kljub temu izšli vsaka zase. Ocenjevalci so ju v svojih člankih obravnavali bodisi skupaj ali se raje odločili samo za spodbudnejšo. Bratina v *Primorskih srečanjih* zapiše: »Vse dejanje in nehanje pa je ujeto v trikotnik zemlja – voda – zrak, kar bi v

poenostavljenem videnju lahko transkribirali kot umeščanje lirskega subjekta med večnost in minljivost. *Zemlja* je temeljna zgodovina, ki ji vsi pripadamo, in magična moč, ki se vanjo vračamo. *Voda* je mavrični splet oddiha in zlohotna privlačna transformacija zemlje, ki srka vase in shranja v zgodovino. In *zvoč* je sedanjost, ki jo živimo, se ji predajamo in se postopoma odmikamo od nje, ko postajamo nazaj del zemlje.« (1990: 510)

Neznani avtor spremne besede zbirke *Iz vode dlan* predstavlja drugi pol Černigojevega čustvovanja: »Pesniški jaz teh pesmi je še zmeraj romantično ranjeni lirski subjekt, vendar ga od svetobolne slovenske tradicije loči svojevrstna vitalna odprtost v svet. Ta čustvena lirika se ravno s širino pogleda rešuje pred padcem v začaran krog sentimentalizma. Tu lirski jaz ni vzvišen nad »grdim« svetom; čeprav ga je svet ranil, zmore dovolj moči, da zapoje hvalnico lepoti tega istega sveta. Zato čustvena napetost teh pesmi učinkuje pristno.«

Štucin je kritičen: »v Černigojevi liriki je vsa motivika preveč svetniško oprana, nedolžna, zanalašč naivna ... Kje je razum, ki bi pesniku nastavljal blodne zanke in ga mamil na slepe tire?« Černigojeve pesmi v zbirki se mu zdijo kot »molitve, ponižno sprejemanje življenja«, v katere sicer občasno vdirata groza in smrt, »toda to je le videz groze in smrt sploh ni smrt, ampak večno prehajanje – iz kamna v prst, iz vode v dlan /.../«. Kljub vsemu Černigoju priznava, »da se v zbirki srečamo z izjemno kultiviranim jezikom, ki zna iz tihih besed izvablja še tišje vibracije.« V nadaljevanju pa še: »Černigoj nedvomno obvlada jezik – s ponavljanjem dosega vznemirljive učinke, obenem pa se zna spretno izogniti pretirani dramatičnosti in nabreklosti.« (1990: 5)

Mermolja celovito povzema Černigojev opus, v katerem opaža »zavezanost naravnim elementom življenja: zemlji, vodi, ognju, zraku« in Černigojev »povsem samosvoj razvojni lok, za katerega lahko rečemo, da se je motivno, emotivno in oblikovalno vzpostavil že v prvih objavljenih pesmih in v zbirki "Svetlobne luske". Najpomembnejši motivni sklopi so gotovo večno pesniška problematika iskanja; iskanja resnice in lepote, ki pesniku skozi popolno barvno lestvico uhajata in se mu vračata.« (1990: 20)

Kolšek ocenjuje zadnjo izdano – antologijo, o kateri zapiše: »Černigojeva poezija je po eni strani zapisana ideologiji zemlje in rodu (Tata, ti si bil zdrav), tudi simboliki narodnega trpljenja (Kurent), po drugi strani pa je zapisana umirjeni, kontemplativni ekstatiki (Ko zmanjka zvezd).« in zaključí: »Nikjer ni ta poezija zakoličeno ljudska in nikjer nastopaško "moderna", arhaični vzorci se izmenjujejo z modernistično elipso.« (1998: 17)

3.2 Slovstvena folklor

Marija Stanonik v teoretičnem delu antologije *Slovenska slovstvena folklor* slovstveno folkloro primerja z literaturo, saj sta obe veji besedne umetnosti. Literatura je umetnost knjižnega jezika, slovstvena folklor pa umetnost narečij oz. natančneje govorjenega jezika. Za slednjo avtorica pravi, da je prvotnejša, saj sodi po svojem rojstvu v čas izrekanja človeške besede sploh.¹⁵ Podatku v prid priča tudi starogrški izraz *mythos*, ki pomeni hkrati besedo in govor pa tudi zgodbo, bajko, pravljico. V knjigi so naštet in komentirana nekdanja poimenovanja slovstvene dediščine¹⁶ in tudi znanstvena utemeljitev in izpeljave¹⁷ uveljavljenega termina slovstvena folklor. (1999: 42–47) Za slovstveno folkloro veljajo določena merila,¹⁸ ki jo ločijo od druge veje besedne umetnosti, literature, vendar z zapisi folklorne besedila postanejo del književnosti in s tem se zabriše njihova izvirna enkratnost. (1999: 47–49)

Uvodni razlagi in teoretičnemu delu sledi razdelitev folklorne gradiva v tri sklope: folklorne obrazce, pesništvo in pripovedništvo. Teoretičen del je v nadaljevanju vključen k posameznim sklopom.

3.2.1 Černigojevo zbiranje in zapisovanje slovstvene folklore

Franc Černigoj v zapisu Bralcem Javorovega hudiča opiše, kako se je njegovo zanimanje za slovstveno folkloro oz. ljudsko gradivo začelo z vrnitvijo na Goro, natančneje na Col, kjer je na tamkajšnji osnovni šoli začel poučevati slovenski jezik. Sam ugotavlja, da je verjetno iz želje »podoživeti delček otroštva« začel spodbujati učence k zapisovanju najrazličnejših folklorne besedil, ki so jih sistematično začeli objavljati v šolskem glasilu *Javorov list* (1988: 13–14). Pripovedi so učenci pod njegovim mentorstvom pošiljali tudi

¹⁵ Obdobje pred 100.000–13.000 leti.

¹⁶ nekdanja poimenovanja: narodno blago, ustno slovstvo, tradicionalno slovstvo, ljudsko slovstvo, folklorno gradivo

¹⁷ slovstvena folkloristika (veda); folklorist/ka (strokovnjak/inja); folkloren, folklorističen (pridevnika); folklorizirati, folkloriziran, folklorizacija (označujejo potek, proces); folklorizem; folklorem (najmanjša enota)

¹⁸ Pri slovstveni folklori gre za naraven način posredovanja, t. i. naraven tip komunikacije, pri katerem je nujna hkratnost procesa podajanja in sprejemanja. Za literaturo je značilen tehnični tip, ki je časovno in prostorsko razdeljen v njen sporočilni (kreacijski) in sprejemajoči (receptivni) del. Nosilec slovstvene folklore, pripovedovalec ali pevec, svojo vlogo oživi večkrat v različicah oz. variantah pred vsaj enim poslušalcem, avtor literarne pesmi ali pripovedi pa ima nasproti fiktivne bralce, ki bodo enako vsebino prebirali v poljubnem času, kraju in »poljubnokrat«. Nadaljnje je folklorno besedilo in njegov obstoj odvisno od možnih nosilcev slovstvene folklore in skupnosti, ki ga v določenem času in okolju sprejme ali pa ne, medtem ko ima literarno delo vse pogoje, da postane aktualno bodisi v drugem okolju ali šele čez čas.

V sklopu sistema jezika pri slovstveni folklori govorimo o t. i. ustnem slogu, za katerega so značilne pomanjševalnice, ukrasni pridevki, posamezna števila, stalni začetki in konci ...

uredništvu *Pisane njive*, lista *Kmečkega glasa*. Urednik Branko Gradišnik na ovitku *Javorovega hudiča* pove, da so bili »šolarji OŠ Col, ki jih je vodil (in jih še vedno) pesnik in človek Franc Černigoj, med najbolj dejavnimi«. Ideja o zbirki je bila rešitev, da se ohrani bogato ustno izročilo na Slovenskem. Stik z Inštitutom za slovensko narodopisje pri ZRC SAZU in Marijo Stanonik, ki se je »leta 1974 v njem zaposlila z nalogo, da bi poskrbela za znanstveno izdajo slovenskih folklornih povedk« (Stanonik 1988: 7), je obrodil prvi sad, zbirko pravljič in pripovedk *Javorov hudič*. Knjiga s »pravcami« z roba in pobočij Trnovske planote, kot jih označi avtor v svoji uvodni besedi, je prva v zbirki *Glasovi* pri Kmečkem glasu.

Z istega območja je tudi enaindvajset kratkih, večinoma enokitičnih hudomušnih ljudskih ljubezensko-žgečkljivih pesmic, ki so vključene v antologijo slovenske pornografske poezije *Fuk je Kranjcem v kratek čas* iz leta 1990.

S pivskimi in zabavljivimi ljudskimi pesmimi in pripovedmi o vinskih bratcih, trti in vinu, njegovih ugodnih in tudi usodnih učinkih, je Černigoj postregel v prispevku *Oče na gavgah visi, mati v grobu leži, sin pa po svetu hodi in moti ljudi*, vključenim v zbornik spisov ob stoletnici Vinarske zadruge Vipava, *Vipavski izbor*, ki je izšel 1994. leta.

Otroške igrice, izštevanke in poštevanke, nagajivke in zbadljivke, uganke, uspavanke in druge šaljive, rimane in pretirane otroške ljudske pesmi so zbrane pod skupnim naslovom *Nace ima dolge tace* in so izšle leta 1996.

»Bolj vesele kot žalostne« (Žele 1998) anekdote z Gore in Dežele so zbrane v zbirki *Mož in čemerika*, ki je izšla leta 1997.

Pripovedi, ki so pretežno zaznamovane s tragičnimi posledicami vojne, bodisi sosedske bodisi svetovne, in ovekovečene pod podobama križa ali zvezde, so popisane v knjigi *Znamenje na Gori*, ki je v javnost prišla leta 1999.

Leta 2002 je ob odprtju nove šole na Colu izšel tudi izbor iz prvih dvajsetih let šolskega glasila *Javorov list*, zbornik *Semenje javorovo 1978–1998*.

Prijetne v prebiranje, recitiranje in tudi mrmranje ali prepevanje so izbrane otroške ljudske pesmi iz *Naceta* za slikanico *Cin-cin-cin Cene* iz leta 2004.

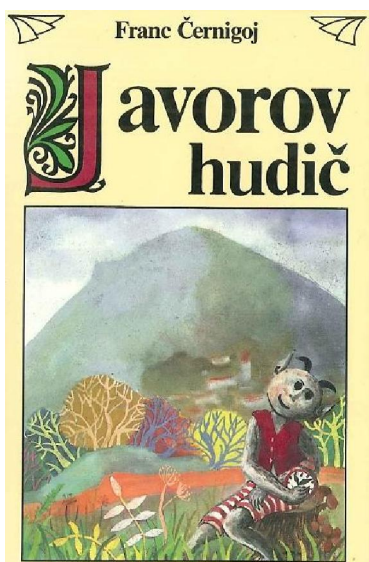
Zbirke *Javorov hudič*, *Nace ima dolge tace* in *Cin-cin-cin Cene* je s prisrčnimi in dopolnjujočimi ilustracijami obogatila likovna pedagoginja, ilustratorka in slikarka Silva Karim.

Zadnja Černigojeva zbirka folklornih pripovedi *Hoja za besedo* je izšla v začetku leta 2012. Že v naslovu izraža dvovrstno ponudbo vodiča in zbirke ljudske besede, ki jo lahko združimo v eno predstavo, saj prek razlagalnih pripovedk o nastanku ali poimenovanju vasi

Vipavske doline spoznamo zemljevid Dežele, ki poleg skrivnostnih zgodb v vsakem mesecu ponuja mnogo prireditev in dogodkov, na katerih ne manjka navdušenih obiskovalcev in dobre domače postrežbe.

Vse Černigojeve zbirke so vedno opremljene tudi z izčrpnimi pojasnili in komentarji ter bodisi sprotnimi prevodi in razlagami ali končnim slovarčkom narečnih besed, pogovornih izrazov in stalnih besednih zvez.

Začetno zbiranje in objavljane folklornih pripovedi in pesmi, ugank, pregovorov in anekdot, popisovanja znamenj, opisovanja raznih otroških in kmečkih iger, običajev, praznovanj, vaških posebnosti, del, ki so bila nujna za preživetje ali kratek čas in dodaten zaslužek, v osnovnošolskem glasilu *Javorov list* je torej preraslo v več obsežnih zbirk slovske folklorne. Poleg colskih so folklorne prispevke za zbirke radodarno prispevali še dobraveljski, otliški in črnovrški učenci, ki so pod mentorstvom učiteljic slovenskega jezika, Ksenije Trebovc, Pavline Bizjak in Brigitte Slejko, zbirali in objavljali v svojih šolskih glasilih. Bogata vsebina folklorne se je redno pojavljala tudi v lokalnih časopisih in revijah (*Colski časnik*, *Gora*), otroških revijah (*Ciciban*), zbornikih (*Semenje javorovo*, *Mati Gora*, *Pravljicne poti Slovenije*) ter drugih poljudnih revijah in časopisih (*Rodna gruda*, *Fontana*, *Lovec*). Bajčni povedki *Čote* in *Brzolišček* ter socialna *Polhar v breznu* (*Jama po kateri se pride na oni svet*) iz *Javorovega hudiča* so vključene tudi v antologijo *Slovenska slovstvena folklor*. Snov je bila in je še dobrodošla pri raznih kulturnih, bodisi šolskih, jubilejnih ali občinskih prireditvah, ter radijskih in televizijskih scenarijih, saj je bilo posnetih kar šest radijskih oddaj na Radiu Ljubljana in Radiu Koper, v šolskem letu 1984/85 pa najprej tri 15–20-minutne televizijske oddaje *Kmečke igre I., II., III.* v sklopu oddaj *Ciciban*, *dober dan* in kasneje še tri 30-minutne oddaje *Kresovanje*, *Mama gre v Ameriko* in *Polharstvo* v sklopu oddaj *Pisani svet*. V ciklih televizijskih oddaj je Franc Černigoj sodeloval z režiserjem Marjanom Frankovičem.

Slika 2: Silva Karim: Naslovnica Javorovega hudiča

3.2.1.1 Javorov hudič

Javorov hudič je prva zbirka folklornih pripovedi iz zbirke *Glasovi*, ki je 1988. leta izšla v okviru Kmečke knjižne zbirke in pod strokovnim mentorstvom sekcije za slovstveno folkloro pri ZRC SAZU. Knjiga je izšla ob deseti obletnici izhajanja glasila OŠ Col *Javorov list*, kamor so učenci na pobudo in spodbudo učitelja in mentorja Franca Černigoja redno objavljali vsakovrstno folklorno gradivo, od ugank in pregovorov do pesmi, pripovedk in pravljic, ki so jih kot navdušeni poslušalci izvedeli večinoma od svojih starih staršev. Knjiga je po šolskem glasilu prevzela tudi pridevniški del imena. Geografsko so zgodbe postavljene na

Trnovsko planoto nad Vipavsko dolino – Goro, ki ji v najširšem smislu pripadajo vasi in zaselki Predmeja, Otlica, Kovk, Gozd, Križna Gora, Žagolič, Col, Orešje, Malo Polje, Sanabor, Višnje, Bela, Kanji Dol, Vodice, Podkraj in Hrušica. Slaba petina pripovedi je iz Dežele, kakor rečejo Zgornji Vipavski dolini Gorjani, in sicer iz vasi Vrtovin, Črniče, Cesta, Malovše, Kamnje, Velike Žablje, Vipavski Križ, Potoče, Skrilje, od koder so učenci OŠ Dobravlje, ki so zbirali folklorno gradivo pod mentorstvom Ksenije Trebovc. Zbirka v zemljevidu ilustrativno prikaže vse kraje, od koder so se pripovedi zbirale in zapisovale. Poleg učencev so skoraj polovico besedil zapisali odrasli zapisovalci, in sicer Alojz Likar, Franc Koren, Brigita Krapež in Černigoj sam. Natančni podatki z imeni zapisovalcev, krajem, kjer so motiv slišali oz. zapisali, in pripovedovalcev z njihovimi letnicami rojstva so vključeni v kazalo ob koncu knjige.

Černigoj v uvodnih besedah knjige pove, da je pri urejanju besedil za zbirko ugotovil, da »večina učencev zapiše le vsebino pripovedovanega. Zapišejo le motiv, poleg tega narečne besede večinoma "prevedejo" v knjižni jezik ali pa jih izpustijo; izpustijo tudi pripovedovalčeva značilna rekla.« Za knjižno izdajo je »od učencev zapisane motive slogovno in deloma jezikovno priredil« in »podobne motive iz več različic združil v eno zgodbo«. Večino besedil je »"prevedel" v pogovorni jezik Predmeje, slogovno pa skušal približati načinu pripovedovanja Toneta Černigoja - Gidljevega, rajnkega soseda na

Predmeji.«¹⁹ (1988: 14). Likovno je zbirko nadgradila Silva Karim, ki je tako s Černigojem stopila na pot kreativnega in navdušujočega sodelovanja.

3.2.1.1.1 Snov

V zbirki je objavljenih sto sedemnajst folklornih pripovedi, ki jim je ljudstvo dalo splošno ime "pravca", in je značilno poimenovanje za vse, kar se pripoveduje v nevezani besedi v zahodnih delih Slovenije. (Matičev 1954: 119)

Snov pripovedi je razvrščena v sedem motivno povezanih razdelkov, v katerih hudič, ki je že v naslovu izpostavljen kot glavni lik, nastopa v skoraj polovici od njih, s še drugimi imeni: parkelj, parkelj, špicparkelj, spaka (Kulaka), vrag, peklenšček, hudoba, hudobec, zlodej, ta duleni, Lucifer ... Naslovi motivno napovedujočih razdelkov so: *Mož poslušaj oni svet*, v katerem so zgodbe o bajnih in nadnaravnih bitjih, ki so prestrašenim in strahopetnim vir strahu in strahospoštovanja, in o predrznih bahačih, ki se kakršnikoli onostranski "avtoriteti" rogajo in si s tem prislužijo kazen, ki je včasih tudi pogubna, predvsem pa je v opomin vsem, ki so o tem slišali ali celo videli. *Bom jaz izkopal skriti zaklad?* je drugi razdelek z zgodbami o skritem zakladu, sanjah in upih ljudi, da ga odkrijejo, izkopljejo in si uredijo lažje ali celo lagodno življenje. Zgodbe govorijo še o pohlepu, ki izpridi ljudi in razdre prijateljstva, ter o bajnem bitju brlišku, pol kači pol petelinu, ki ima v glavi diamant, ki ga človek lahko dobi le, če brliška ubije in vrže v ogenj. *Kupil, kupil – dušo zgubil* je naslov razdelka in izrek hudiča, ki s človekom naredi imenitno kupčijo. Navidezno nedolžno preklinjanje in klicanje ali celo kupovanje hudiča za pomoč pri delu, se pri odganjanju izkaže za velik, a navsezadnje uspešen napor. *Božja in hudičeva dela* je četrti razdelek, ki zajema razlagalne pripovedke, v katerih hudič vedno pritakne svoje kremplje k Božjemu načrtu sveta. *Kako sta se dajala ..., baba je hujša ko hudič in še ene take žalostne* je peti, osrednji razdelek,

¹⁹ Stanonikova v *Slovstveni folkloristiki* izpostavi »tri bistvene razsežnosti Černigojevega folklorističnega dela«, in sicer poleg »pokrajinske osredotočenosti na Goro« in priznanja »velikega pedagoškega erosa« tudi »avtoriziranje zbranega gradiva, tj. postopek, s katerim avtor avtorsko posega v besedila slovstvene folklorne oz. po katerem besedila ali zbirke dobivajo pečat avtorja«. Avtorica članka meni, da je to »razsežnost, ki daleč presega interes strokovnega zapisovanja, čigar prva naloga in cilj je ohraniti "dušo" nosilcev slovstvene folklorne, pripovedovalcev«, vendar svojo strokovno strogost ublaži z dejstvom, da je bilo že pri zasnovi zbirke *Glasovi* postavljeno načelo, da se razen »terminologije in nujnega znanstvenega aparata, avtorjem posameznih knjig dopušča svoboda, zato "da bi prišlo do veljave tudi njihovo lastno gledanje na folklorno izročilo in nenazadnje njihov lastni talent pri njegovem zapisovanju." (1988: 8)«. (2007: 19)

Bratina v *Primorskih srečanjih* glede metode zbiranja in zapisovanja, ki jo uporablja Černigoj, meni, da »se zdi naravnost idealna in vzorna. Tudi končni avtorski posegi niso takšni, da bi unificirali besedila in zabrisali stilne in vsebinske posebnosti posameznih pripovedovalcev.« Dodaja pa še, da bi besedila v zbirki, njihovo »[R]azumevanje bogatosti«, lahko »dopolnili z zvočnimi zapisi, ki bi lahko bili tudi originalni prikazi pripovedovalcev.« (1989: 89–90)

kakor pravi Černigoj v uvodu. Hudič se nam pokaže kot »simpatično, a tragično bitje. Brez človeka ne more, [...] nenehno sili za pastirji, šuštarji, žnidarji, kmeti ... za babami, a ljudje so z njim kruti, nepošteni, ne držijo se nobenih pravil igre ...« (1988: 11–12) Hudič in tudi smrt sicer prideta po človeka, po njegovo dušo, a se mu/ji ta s svojo iznajdljivostjo izmuzne, ukani, ga/jo izigra. Pastir, šuštar, žnidar, kmet, mlinar ponudi izziv, po katerem naj bi zmagovalec dušo bodisi vzel ali obdržal. Večkrat se zgodi, da onostransko bitje moleduje za svojo prostost in človeku uide, še prej pa tudi obljubi, da ne bo več prišlo. Rustja o podobi hudiča v »ljudskih zgodbah« zapiše: »Prav gotovo ni vedno teološko neoporečna, saj si ga ljudska vernost prevečkrat predstavlja kot preblagega nasprotnika človeku. Včasih napačno sklepa, da ga je mogoče prelisičiti z zvijačo, največkrat pa poudarja, da se njegova moč zelo zmanjša ob človekovi molitvi.« (14. avgust 1988: 6) *Jama, po kateri se pride na oni svet* je razdelek, v katerem zgodbe nakazujejo na novo priložnost na poti likov, ki jim prihod iz jame obeta nadaljnje ali novo življenje. *Jaz nimam nič* je zadnji razdelek z iznajdljivimi, spretnimi in prebrisanimi pravljичnimi junaki in junakinjami.

3.2.1.1.2 Pripovedništvo v *Javorovem hudiču*

Pripovedništvo je v splošnem razdeljeno v dve temeljni skupini: pravljice in povedke, h katerima so vključene še anekdote.

Formalna delitev je povzeta po antologiji *Slovenska slovstvena folklor* Marije Stanonik, ki še nadgrajuje teoretični oris »ljudske proze« Milka Matičetovega. Prozne pripovedi tako oba razdelita na povedke in pravljice. Pravljice so s svojimi zapleti in razpleti sad domišljije, vendar odsevata iz njih tudi življenje in mišljenje davne preteklosti. Danes so namenjene razvedrilu in vzgoji, psihologi jungovske usmeritve pa ob motivih odkrivajo pradačne, nezavedne plasti v človekovi duševnosti. Temeljno gibalno, ki v pravljici žene dejanje naprej je reševanje ugank ali izpolnjevanje nalog, ki v vsakdanjem življenju niso (več) izvedljive. Čudežna sredstva, junaška doslednost in dobrota pa storijo, da jih osrednje osebe elegantno rešujejo. Posebna lastnost pravljic je, da je dobrota vedno poplačana, zlo pa ni vedno kaznovano.

Povedke so bolj kot pravljice povezane s svojim okoljem. Njeni nosilci in sprejemalci trdijo, da podaja resnične ali vsaj verjetne dogodke. Pripoveduje o znanih stvareh, krajih in zgodovinskih dejstvih. Njena struktura ni zahtevna. Pogosto se konča s tragično poanto oziroma poučnim jedrom. Večinoma govorijo o nastanku imen posameznih krajev, o vodi,

kamninah, jamah, rastlinah, živalih, so zgodovinske, bajčne in legendarne. (Stanonik: 1999, 215–216, 261)

Svet se v pravljicah dojema na magičen način, kjer se vsi nadnaravni dogodki in bitja dojemajo naravno, liki se nad njimi ne čudijo. V članku Bajke in povesti iz okolice Cola, Ajdovščine, Vipave beremo, da se »Gorjani nadnaravnim pojavom ne čudijo, saj svet dojemajo na en sam, magičen način.« (Lečič: 1989) Vendar imajo pripovedke tudi fantastičen značaj, v njih sta realna in nadnaravna, fantastična raven osamosvojeni. Nad fantastičnimi dogodki in bitji se liki čudijo, se jih bojijo in jih ne dojemajo naravno, običajno. Primere strahu najdemo v pripovedih *Sem to res doživela*, *Ženska brez glave*, *O podkrajskem mežnarju* in druge.

3.2.1.1.2.1 Pravlјice

Pravlјice so bolj enovita skupina kot pripovedke. V ožjem pomenu besede jih delimo na čudežne, realistične in živalske. V nekaterih pripovedih se omenjene tri prepletajo in medsebojno nadgrajujejo. Značilni motivi, ki se večkrat pojavljajo, so pravljіčno število tri (bratje, sinovi, hčere, snubci), kralji, gospodarji, grofi, ki svoje hčere dajo le najvztrajnejšim snubcem, in motiv Pepelke.

3.2.1.1.2.1.1 Čudežne in pravljјice

V čudežnih pravljicah čarovniški pripomočki in nenavadne moči junaku pomagajo k uspehu ali ga rešijo. *Kako raztržeš železne čizme*²⁰ in *Hudičev hlapec* imata enak motiv fanta, ki mu sam hudič naloži delo kuhanja duš, obenem pa ponudi svobodo pod pogojem, da raztrga železne čizme. Trpeča duša mu zaupa skrivnost, ki ga bo rešila dela in pekla. To je stara petrolejka oz. luč, ki izpolni vse želje in zahteve. *Vojak in grofova hči* je pravljica, v kateri v podobi berača nastopa Bog. S posebnimi darili – karte, žakelj in mošnja zlata – pomaga fantu premagati hudiča in druge nasprotnike ter priti do svoje izvoljenke. Domišljijsko in motivno pestra, humorna in poučna je pripoved *O Mulcu. Od povodnega moža* je žalostna pravljica z bajčnim motivom o ubogi puncī, ki se je poročila s povodnim možem, a je zaradi domotožja ušla nazaj k očetu. *O lepem vojaku ali jaz nimam nič* je zadnja pripoved v zbirki, ki govori o treh hčerah, oziroma najmlajši, ki se ji pripeti mnogo neverjetnih stvari. Preoblečena v fanta gre služiti vojsko in se sicer nerad(a) poroči z edino nič

²⁰ čizem – (visoki) čevlј

hudega slutečo kraljevo hčerjo. Ker "nima nič", mora na Turško terjat kraljev denar. Na poti sreča zanimive sopotnike, ki "mu" pomagajo do dolžnika. Ko pa se po burnih pripetljajih že vrača z bogastvom, "ga" odrešilno začara čarovnica, ki ji je razmetal bukve. Kazen se glasi: »Tisti, ki mi je to naredil, če ima, naj bo ob onó, če nima, naj ima!« Fant in posledično mlad par je tako rešen. V pravljici sta zanimiva tudi svetopisemska motiva sedmih krav, ki jih pase eden od spremljevalcev (lačni) in motiv potopljene konjenice, ki jo pošlje turški kralj za junaki, a jo zalije "ta lačen", ki ga je po devetih pojedenih konjih »že hudo nekam tiščalo«.

3.2.1.1.2.1.2 Realistične pravljice

V realističnih (novelističnih) pravljicah so izpostavljene junakove lastnosti iznajdljivost, pridnost in zvitost, s pomočjo katerih si v stiskah zna pomagati tudi sam. Motiv kovača na mesecu najdemo v pripovedi *Zakaj je kovač šel na Luno*. Del cikla pripovedi *Sveti Pavel pod Čavnom* govori o lepi puncu, grajski gospodični, ki se v "prepovedani" votlini spremeni v kačo. Obiskovalci votline bi jo po natančno določenih navodilih, ki jim jih da, lahko osvobodili te podobe ali celo dobili zaklad, ki je skrit v jami, vendar se napotkov zaradi svoje človeške narave ne držijo in tako ne osvobodijo gospodične niti ne dobijo zaklada. Motiv, ki smo ga srečali že v čudežni pravljici, o fantu, ki si po izpolnjeni nalogi pridobi izvoljenko, je tudi v pripovedi *O hudičkovi volni*, kjer fantu do naloge, šopa zlobčeve volne, pomaga hudičkova dekla. Na hudičevo vprašanje »Koliko stez je v gozdu?« (tudi naslov pripovedi), kmetu pomaga njegova žena, ki s pretkanostjo okrog prinese hudiča in potrdi rek, da je »baba hujša ko hudič«. *O mačehi in pastorki* je pravljica z motivom Pepelke, zapostavljene pastorki, ki mora opravljati najtežja dela in sredi hude zime hudobni mačehi prinesiti maline ... Njeno lepoto in dobroto pa nekega dne opazi tudi lep fant. Vse dobro ji je poplačano s poroko in lepim življenjem.

3.2.1.1.2.1.3 Živalske pravljice

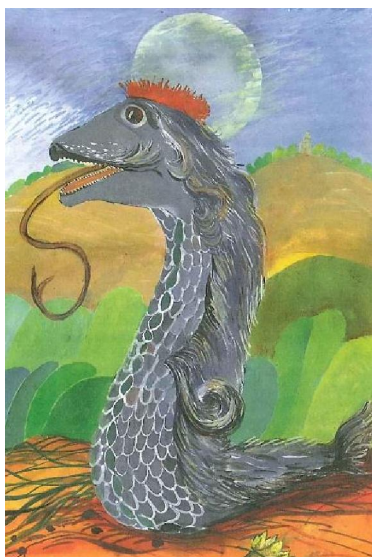
V živalskih pravljicah se posredno odkrivajo človeške lastnosti, ki so prilagojene živalim in njihovim posebnostim. Prehod od pravljic k povedkam so basni, ki jih v zbirki ni. V pripovedih *Kako se je rešil iz brezna ta tretji sin* in *O šuštarju, hudiču in grofovih hčerah* likoma, fantu in šuštarju, iz jame do nagrade, kraljeve oz. grofove hčere, pomaga orel. Poleg deklet, ki dajo najmlajšemu bratu čudežne sadeže, da lahko premaga spako, hudiča, tudi v zgodbi *Trije bratje oglarji in spaka* iz jame fantu pomaga orel. Za razliko od prejšnjih

pripravi so tu bratje prijatelji in se po rešitvi najmlajšega skupaj veselijo in srečno živijo. Tončetu v pripovedi *Vzeli so ga Turki* dom in zavetje nudi divja svinja.

3.2.1.1.2.2 Povedke

3.2.1.1.2.2.1 Bajčne povedke

Bajčne povedke ali bajke so tematsko najstarejše. Po svoje razlagajo nastanek sveta, naravne nebesne in zemeljske prikazni, hude naravne nesreče itd. Izročilo o hudobcu, ki se meša v stvarniško delo in zakrivi nastanek kamnitega Krasa se v *Javorovem hudiču* razširi še na Goro v pripovedi *Zakaj sta Kras in Gora iz samega kamna*. Najštevilnejše so bajke, v katerih nastopajo razna bajna (mitična) bitja, dobra in slaba: vile (*Vile ob Studencu*, *Vile s*

Slika 3: Silva Karim: Brliš

petjem napovedujejo dež), bele žene (*Sem to res doživela?*, *Bela žena pri Malem školu*, *Hrib belih žen*). Za ista bitja so v rabi tudi različna imena, kar velja tako za vile, bele žene in čarovnice, ki so v pripovedih coprance (*Coprance coprajo mleko*), veše (*Veše se češejo*) in čote²¹ (*Čote*). Coprnjak je njihov moški predstavnik (*Coprnjak jemlje kravam mleko*). V eni zgodbi so prisotni pasjeglavci (*Pastir in pasjeglavci*) in eni divji mož (*Škrblikoti - škrblokoti*). Stanonikova v antologijo vključi tudi pripoved o »našem« *Brzoliščku*. Pravi sicer, da so »imele kače v predkrščanskem obdobju človeške civilizacije za ljudi bolj pozitivno vlogo v verskih predstavah«. Brzoliščku, pol kači, podobnemu kačji kraljici

s krono na glavi, naj bi pripadal kult plodnosti, saj naj bi se bogastvo množilo, kamorkoli ga položijo. (1999: 263, 277–278) Brliš – tako in podobno²² – so ljudje iz Podkrajja, Višenj, z Vodici in iz Hrušice poimenovali bitje, ki ga Černigoj pred ciklom pripovedi *Zgodbe o Brlišku* takole opiše: »Žgot²³ ima kačji, debel kakor moška roka. Rep je kratek in močen, glava pa je podolgovata, največkrat podobna mačji, v nekaj primerih tudi konjski; vedno pa ima na sredi glave nekakšno rdečo rožo, ki jo je dosti očitvidcev videlo kot krono. Po vratu in hrbtu je poraščen z valovito sivo ščetinasto dlako. Strašno hitro se premika – postavi se pokonci, glavo

²¹ čota – v Benečiji jih imenujejo krivopete – bitje, ki nastopa v podobi hudobne ženske z nazaj obrnjenimi stopali

²² brliš – še bazališk, brzelišč, brzolišč, kača ropotača; tudi po imenu bi mu lahko pripisali sorodstvene vezi z baziliskom, pol petelinom pol kačo, katerega ime izhaja iz grščine in pomeni "kraljič" (po "kroni" na glavi) (Černigoj 1988: 104, 115)

²³ žgot – život, trup

upogne malo naprej in drsi samo po repu tako naglo, kot bi letel. Gre pa zmeraj samo naravnost in se pri tem nič ne zviva. Ko nori čez senožet, se trava pred njim kar umika, za sabo pa pušča široko sled. Eni pravijo, da se trava za njim kar posuši, tako da je strupen. Največ ljudi pa misli, da je strupen za devet gadov. S strupom zadene človeka tudi na daleč. Vsi pa so si edini, da brlišk predirljivo piska, brlizga, od tod verjetno tudi ta oblika njegovega imena. Žvižga pa samo vsakih sto let.« (1988: 104, 106).

V to skupino bi lahko uvrstili tudi pripovedi o ljudeh s posebno močjo. Predstavnik v knjigi je vedanc²⁴ (*Gostilničar je bil vedanc, Kališka Johanca*). V pripovedi *Mož posluša oni svet* sta predstavljena ata Trčkov iz Kanjega Dola in Filčerski Lojzek s Križne Gore, ki jima je bilo na božični večer dano slišati, kaj se bo naslednje leto godilo po svetu. Stari Filčer verjame v malikce, ki ponoči opravljajo nedokončano delo hlapcev in dekel (*Stari Filčer in maliki*).

Osrednji lik knjige je hudič, pripovedi o njem in človeku so zelo raznolike. Lenoba in skopost sta v povezavi s hudičem neugodni za človeka, kar slikovito predstavi pripovedi *Lena dekla in hudič* ter *Kdo bo požel pšenico?*. Hudič, ki v preizkušanju s človekom potegne kratko in se nam že skoraj zasmili, je v mnogih pripovedih razdelka *Kako sta se dajala ... baba je hujša ko hudič in še ene take žalostne*. Prisoten je motiv britja hudiča s sekiro (*Mlinarjev hlapec*), motiv žaklja, kamor človek ulovi hudiča (*Žnidar in hudič, Vojak in grofova hči*), motiv zavihanih krempljev, ki po begu in silovitem tiščanju vrat hudiču na drugi strani pogledajo ven (*Pastir in spaka Kulaka, Kako sta se dajala pastir in hudič, Vojak in grofova hči*). Enako usodo doživlja tudi smrt, ki pride po premetenega človeka (*Pridi jutri*), večkrat pa tudi zbeži in obljubi, da se ne bo vrnila. Bratina človekov boj racionalno oceni, da se sicer »v spopadanju s smrtjo in nadnaravnim pojavlja kot kurentovski zmagovalec«, a »je njegov konec neizbežen.« (1989: 89) Hudičeva zunanost je tudi človeškega videza. Nastopa v podobi lepo oblečenega gospoda; v pripovedi *Špicparkelj nagaja Podkrajcem* se kaže kakor »pob²⁵ z rdečo kapico in zelenimi hlačami«; kot glas, ki opozori človeka in se v nedoločni obliki zakadi proti njemu, pa je opisan v pripovedi *Noč je moja, dan je tvoj*. Pogost je motiv hudiča preobraženega v mačko, »mičkeno črno živalco«, »čudno žival, kakor eno krito«, ki jo človek kupi ali dobi, a se je tudi kmalu poskuša znebiti. Vrže jo v reko in se odpravi domov, a ko pride v hišo, ta že čaka pri ognjišču in pravi: »Se že sušim.« (*Človek nikoli ne ve, kdaj hudiča v hišo prinese, Hudičk v uri, Molkov hudič, Hudič v flaškonu*).

²⁴ vedanec, vedomec – človek, ki mu je usojeno, da med spanjem zapušča telo in postane zli duh

²⁵ pob – fant

3.2.1.1.2.2.2 Legendne povedke

»Legende ali krščanske povedke podajajo izmišljene dogodke iz življenja svetnikov, Kristusa in njegove matere, govore o čudežnih nastopih ali selitvah svetih podob ali relikvij, o kaznovanju in spreobrnitvah.« (Matičeto 1954: 121) Izvor legend so svete knjige posameznih verstev, življenjepisi svetnikov ali apokrifno slovstvo, ki kanonično ni priznано. V legendah se verski motivi prepletajo še s pravljimi in bajnimi. (Stanonik 1999: 278) Motiv Kristusa in svetega Petra, ki sta »v tistih časih« hodila po svetu najdemo v legendi *Kako so Votličani prišli do svojega okna in zakaj Dolčani ne vidijo na morje I*. Motiva kraje iz cerkve in dela ob praznikih, po katerih pride do Božje kazni, sta v pripovedih *Ukradeni kelih* in *Gnoj je vozil na veliko nedeljo*. V pripovedi *O oženjenem hudiču* spoznamo sedem hudičevih sinov, ki jih ima v zakonu z »eno strašno hudo babnico«. Bog ljudem prek angela Gabrijela da moč, da vseh sedem ubijejo. Oče je ves žalosten skočil v morje in kadar se sliši, kako morje buta ob skale, hudič joka in stoka od žalosti.

3.2.1.1.2.2.3 Zgodovinske povedke

Zgodovinske povedke imajo z zgodovino skupnega le toliko, kolikor ji ta daje bolj ali manj določen časovni okvir ali posoja resnične osebnosti. (Ne)resničnost zgodbe ni pomembna, saj je namen dosežen že z navidezno resničnostjo. (Stanonik 1999: 285) Pripoved *Piš me v rit, ti in tvoj cesar!* je zgovorna glede odnosa do cesarske oblasti že v samem naslovu, v pripovedi *Minerc in hudič* pa so mine pridobitev, vrsta orožja ali orodja nove dobe.

3.2.1.1.2.2.4 Razlagalne povedke

Razlagalne, aitiološke povedke skušajo pojasniti naravne posebnosti: pri ljudeh, živalih, rastlinah – pripoved *Hudičev tobak* hudomušno razlaga izvor in ime rastline, ki naj bi prišla iz samega pekla, v *Hudičevem listju* pa najdemo motiv poimenovanja rastline. V zbirki najdemo veliko povedk o neživi naravi, predvsem o nastanku in poimenovanju hribov, gora, vode (*Od kdaj je na Čavnu drevje in od kod njegovo ime*, *Kaj vse je hudič zgubil ven iz malhe* – nastanek Čavna in Rovenskega šola, *Stomažani, hudič in Hudičeva skala 1, 2*, *Rudski kal*, *Zakaj sta Kras in Gora iz samega kamna* – nastanek Otliskega okna, *Hudičev dom*). Razlaga vzroka grmenja je v pripovedi *Zakaj grmi*. Drzna dela človeških rok, ki so razvnmala človeško domišljijo, da je iskala pojasnila o njihovem nastanku ali razrušenju so opisana v pripovedih *O zidanju cerkve pri Svetem Duhu nad Podkrajem*, *Hudič pomaga zidat most*,

Hudič zida mlin in Hudički na skali. Ljudje v pripovedih hudiča praviloma ukanijo, a se jim ta včasih kasneje še maščuje.

3.2.1.1.2.2.5 Socialne povedke

Socialne povedke tematizirajo družbeno življenje od najožjega v najširši krog, bodisi gre za nesrečno ljubezen, obrekovanje, ravbarje, ponesrečen lov, umiranje zaradi kuge, uničen kos oblačila, pretirano varčnost, nenapisana pravila pri raznih opravilih ... To je dokaz, da se slovstvena folklorja pojavlja tako v kmečkem kot tudi v mestnem okolju. (Stanonik 1999: 305) O delu in nenavadnih rečeh, ki se zgodijo v gozdu in pri žganju lesa, kôpe, govorita pripovedi *Kdo je podrl drev* in *Za lučjo je hodil celo noč*. Zgodba o polharju, ki pade v jamo in živi le še v času, ko je v jami, kmalu po rešitvi iz brezna pa umre, je vključena v povedko *Jama po kateri se pride na oni svet*. Dogodke po prepiru in uboju lončarja popisuje pripoved *Šeničarska kapela in Markovo znamenje za Križno Goro*.

3.2.1.1.2.2.6 Šaljive povedke

Šaljive povedke so samostojen pripovedni žanr, ki jih povezuje smešno in šaljivo. So prvoosebne pripovedi o »doživljajih« in zabavljive zgodbe o prebivalcih posameznih krajev. (Stanonik 1999: 315) Strah, ki je »znotraj votel, okoli ga pa nič ni«, se lovcu v pripovedi *Kaj je delalo tok, tok, tok* skriva v špago, ki tolče po nahrbtniku.

O zakonski ljubezni, substancah, ki jo ovirajo in dobesedni oblubi »dokler naju smrt ne loči« govorita pripovedi *O pijancu in njegovi ženi* ter *Kako sta se imela rada en mož in ena žena*. *Gospoda je noga bolela* je pripoved o razbojnikih in spletu smešnih naključij na pokopališču, ravno tako humorno pa je plačilo tatu, ki reši otrokovo dušo v *Tat in hudič*. *Sredi gozda, proč od drugih ljudi* je humorna pripoved o fantu, ki si na semnju zaželi spake, saj oče, ki želi odvrniti sina od deklet, s to besedo poimenuje mimoidoče dekle.

3.2.1.1.2.3 Anekdote

»Pripovedovalci iz ljudstva to, kar so doživeli sami ali pa slišali od drugih, primerno zaokrožijo in pripovedujejo naprej kot zgodbo. Nastajajo anekdote, ki so prvotno vezane na resnično osebo ali dogodek, sčasoma pa dobivajo vse bolj splošne lastnosti, pripisujejo jih drugim osebam in postavljajo drugačne povezave.« (Matičeta 1954: 122) Sčasoma se

prelevijo v povedke ali njihovi motivi preidejo v pravljice. (Stanonik 1999: 322) Primeri anekdot so besedila *Smrtno spanje*, *Kokljev hudič*, *O Sanaborcu in Colčanu* in druge.

3.2.1.2 *Nace ima dolge tace*

»... Tale knjiga je ena mičkена hiška. Dobrodošli! Vrata so odprta. Ni treba ne trkati ne zvoniti – kar vstopite in igrajte se z nami ...« Tako igrivo in pesniško, kakršna je tudi vsebina drobne otroške dediščine, Černigoj pozdravi v uvodu svoje druge zbirke slovstvene folklore *Nace ima dolge tace*. Knjiga je torej namenjena vsakomur, ki ima željo po igri – otroku in starejšemu, ki bi si želel biti še enkrat otrok. Med slednje se šteje tudi Černigoj. Recenzent Bogataj v knjigi vidi »odličen pripomoček in gradivo za predšolsko in šolsko rabo na celotnem slovenskem ozemlju.« (1996: 138) Lahko bi celo rekli, da je to uvidel že založnik, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, ki je zbirko podprl leta 1996.

Otroške igrice, izštevanke in poštevanke, vablјivke (k jedi in nočnemu počitku), molitv(ic)e, nagajivke, zbadljivke, (parodične) zmerljivke, uganke, uspavanke in drugi šalјivi, rimani ali ritmizirani otroški folklorni obrazci so, tako kot pravljice in povedke *Javorovega hudiča*, zbrani s pomočjo informatorjev,²⁶ učencev colske, otlіške in črnovrške osnovne šole in posameznikov,²⁷ z območja Trnovske, Hrušiške in Črnovrške planote. Kljub geografski strnjjenosti v besedilih opazimo besedne posebnosti, ki so značilne za središča posameznih planot, krajevni govor Predmeje, Cola, Podkrajа, Črnega Vrha z okoliškimi zaselki. Besede v narečjih, pri katerih bi imeli bralci drugih delov Slovenije predvidoma težave z razumevanjem, Černigoj skrbno razloži ob koncu folklorne enote ali sklopa. Razložena so še razna lastna imena (krajevna), lokalizmi in drugi hipotetični šumi v zbirki. Standardi zapisovanja slovstvene folklorne ob koncu posamezne enote ali v končnem seznamu zahtevajo tudi podatke informatorja,²⁸ kraja in letnice zapisa, ki so v tej zbirki žal pogrešani.

Sam priznava tudi nekatere sistemske nedoslednosti pri pisanju,²⁹ ki pa so, kot kaže, praktične narave.³⁰

²⁶ Tokrat jih je sto petdeset.

²⁷ Nekateri posamezniki in mentorici sosednjih osnovnih šol so imenovani v Černigojevem uvodu (1996: 7, 8).

²⁸ Černigoj glede informatorjev že v uvodu poda svoje prepričanje, da bi bilo zaradi razširjenosti in splošnega poznavanja besedil »krivično do vseh, ki jih še znajo, da bi navedel samo ime tistega pripovedovalca, ki je besedilo povedal bodisi meni ali kateremu mojih učencev.« (1996: 7)

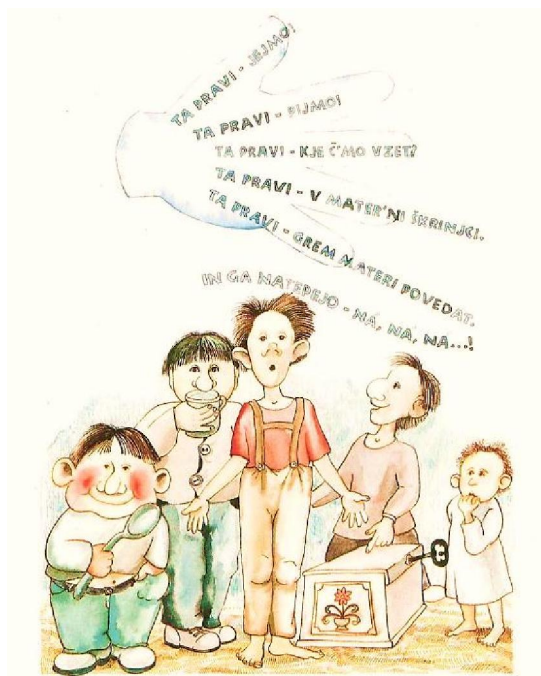
²⁹ »... pri pisanju istih besed v različnih besedilih, na primer pri deležnikih na -l« (Černigoj 1996: 7)

³⁰ »Kjer bi se knjižni zapis preveč oddaljil od narečja, ohranjam narečno fonetično obliko (*snou* namesto *snel*, *snedel*; *pojou* namesto *pojel*, *pojedel*).« (Černigoj 1996: 7)

Slika 4: Silva Karim: Od Čavna tja do Nanosa, od tam sem jaz doma ...

Različice oz. variante so posledica ustnega prenašanja slovstvene folklorne poezije po spominu. Zunanja oblika posledično ni trdna, zanjo je značilna variabilnost, ki pa je »edino resnično razpoznavno znamenje slovstvene folklorne poezije v primerjavi z literaturo.« (Stanonik 1999: 54) Stanonikova glede različic oz. variant še pravi, da so »pomemben pojav, saj odlikavajo življenje folklornega dela, zgodovino posameznih besedil in estetsko funkcijo folklornega besedila.« (1999: 55) Černigoj v različicah prepozna dragocenost, ki pa jih je zaradi poljudne narave knjige primoran nekoliko racionalizirati. Sam zapiše: »Problem zapisovanja različic istega besedila sem skušal rešiti tako, da sem tiste dele besedila, ki so v posameznih različicah drugačni, pisal vzporedno.« (1996: 7) Ilustracije za zbirko je prispevala Silva Karim.

Slika 5: Silva Karim: Ta pravi ...

3.2.1.2.1 Snov in razdelitev

Nace zajema petsto t. i. folklornih obrazcev, ki so po vsebini naslovljeni in razdeljeni v trideset razdelkov. Stanonikova poudarja sprejemljivost Černigojeve razvrstitve z vidika recepcije. Gradivo je namreč razvrščeno po težavnostni stopnji glede na otrokovo odraščanje in dojemanje. (2007: 20) Recenzentka knjige Dušica Kunaver opaža, da je zbirka grajena kot življenje, od otroštva do starosti. (1996: 141)

Folklorni obrazci so najmanjše in najkrajše oblike slovstvene folklore, za katere je značilna kračina, ritmizirano podajanje,

največji pomen in teža ima beseda in uporabljajo jo razpršeni posamezniki. V skupino folklornih obrazcev so vključeni pregovori, uganke, zagovori, molitve in otroški folklorni obrazci. (Stanonik 1999: 75)

Pretežno so besedil(c)a v zbirki otroški folklorni obrazci, saj živijo predvsem med otroki. V ta sklop spadajo vablјivke, s katerimi starši vabijo otroke k mizi ali spat, voščilca za osebne in letne praznike, izštevanke, nagajivke, zbadljivke, zmerljivke in mnoga ritmizirana besedilca, ki še nimajo imena. V njih se družita resnični svet narave in odraslih ter domišljijski in naivni otroški svet s posebno otroško poetiko. Med izrazitimi oblikovnimi lastnostmi izstopata predvsem razgibana onomatopoiја ter veselje nad igro v besedi, ritmu in zgradbi.

Otroški folklorni obrazci zajemajo: besedila, ki jih ustvarjajo odrasli za otroke; pojave, ki so v življenju odraslih izgubili prvotno vlogo in se dostopni otrokovemu razumevanju spremenijo v obliko otroške slovstvene folklore ter besedilca otrok samih. Poglavitna lastnost otroških folklornih obrazcev je, da jih prenašajo in sooblikujejo prav otroci, ki glede na zanimanje obenem odločajo o njihovem obstoju ali pozabi. Otroška slovstvena folklorja izpolnjuje predvsem zabavno funkcijo, pa tudi vzgojno po načelu združevanja prijetnega s koristnim, pri čemer je pomembno sodelovanje odraslih. Največjega pomena v življenju otrok so pesmice, bodisi v ritmizirani ali peti obliki, kar se kaže tudi v obravnavani zbirki. Otroško folklorno besedilo je treba razumeti s stališča otroka, ne kot izpoved ali pripoved, ampak

predvsem kot igro, ki pa kot izraz svobode in veselja pogosto izzove smeh. V otroškem obdobju smeh vedno izhaja iz skupine in ima družben pomen, saj je vedno namenjen drugim. Otroška folklorna besedila, ki so del otroških iger, so po svoji prvotni vlogi skupinska, namenjena skupni zabavi otrok ali otrok in odraslih. Igre pa so bile vedno tudi dobro vzgojno sredstvo za mladino. Z razvojem glasovnih organov postanejo otroški verzi uporabni za vajo v govorni spretnosti, diferencirajo zvoke, pomagajo navajati na red, krepijo opazovalni dar v spoznavanju rastlinskega in živalskega sveta in ravnovesje osebnosti (doraščajočega) otroka. (Stanonik 1999: 94–95)

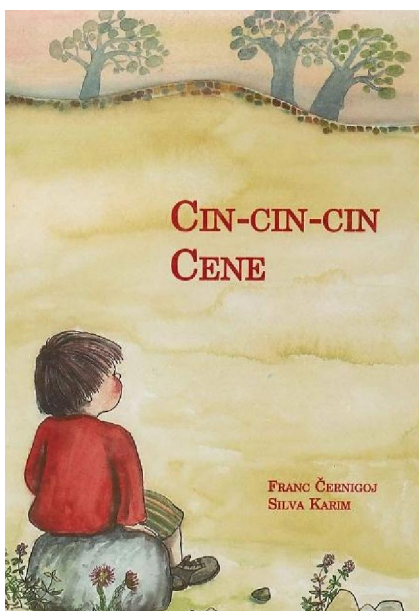
Prvi štirje razdelki *Bel k' je premca poskočila, bel se je mokca pokadila ...*, *Zaradi mezinčka vsi trpimo*, *S kazalcem po dlani v krogu okrog*, *Gosta meja ravno polje* in igrice iz uvoda zajemajo igre, pri katerih sodelujejo in se z otroki igrajo odrasli, starši ali doraščajoči otroci. Malčki navdušeno obirajo hruške ali »čejšnčke« ter jahajo konjička na očetovih kolenih. Pri tem nestrpno pričakujejo, kdaj se jim bo zlomila veja ali bo konjiček malo bolj živahno poskočil. Pristrčno in malo navihano se da naučiti tudi imena prstkov na roki, spoznati naloge čutil, obuti čeveljčke. Igrice vključujejo primaren, nežen dotik, lahno božanje, hiter "pocuk" in obvezno žgečkanje. Peti je razdelek rimanih pesmic *En – dva*, pri katerih pride na vrsto učenje števil – do deset. Sledita razdelka z besedili, ki jih otroci že vključijo v svojo igro. Šesti *Cigu-migu in kuri-mesi*, sedmi *Ena skirca rada seče ... ti ostaneš – ti loviš*. Slednji je obsežen razdelek z izštevankami, ki pa odražajo tako motive iz narave, živali, dela na kmetiji ali v delavnici, verske motive, motive slaščic, pa tudi dogajanje med vojno in po njej. Univerzalnost otroškega jezika dokazujejo mnoge izštevankе v ali podobne italijanščini, nemščini in ena, ki je tudi v t. i. »švedščini«. Šterbenčeva v svojem članku posebej izpostavlja tudi »slovensko "nonsens poezijo" preprostih ljudi« (1997: 68), ki jo je gotovo odkrivala tudi v sklopu izštevank.

Osmi razdelek *Če bi čebula če ne imela, bi čebula bula bila ...* je ves povezan s Černigojevim avtorskim besedilom, dialogom med dvema napol najstnikoma, ki se zbadata in merita svoje dolge jezike. Veselje nad igro z besedo, ritmom in kompozicijo se kaže v že kar zavestnem in pretiranem rimanju in ponavljanju. Zabavne so igrice v dvogovorih, vprašanja, ki preverjajo strah (*Si bil na vrti?*), napeljevanja (*Včeraj sem šel v gozd. Jaz tudi ...*), izvajanje domišljjskih, rimanih odgovorov (*Kej pa delaš? Mačke strelaš ...*). Podobna sta še dvanajsti razdelek, *Kuštr-muštr, kje si bil?*, v katerih se zgodbica napleta in si verižno in stopnjevano sledijo vprašanja in odgovori, in petnajsti, *Oja, oja, oja, sej videla sem ga ...*, v katerem vsevedne tete odgovarjajo in opisujejo, koga vse so videle. V devetem razdelku *Živeli so trije možje ...* si otroci na hudomušen način privoščijo ljudi, ki imajo kakšno prirojeno ali

pridobljeno telesno hibo. Posebej zabavni so odgovori naglušne »tjete«, ki vse razume samo na pol. V desetem razdelku *Gorjen, Gorjen – pod mizo storjen ...* jih na svoj račun poslušajo prebivalci sosednjih vasi. Pesmic na račun sosedov pa niso recitali samo otroci, včasih so bile tudi povod za merjenje moči pri fantih. V enajstem *Bilen-bolen, nesi v malen ... ali Kaj pravijo zvonovi ...* je k zafikljivkam sosedov vključeno še onomatopoetično posnemanje zvonov.

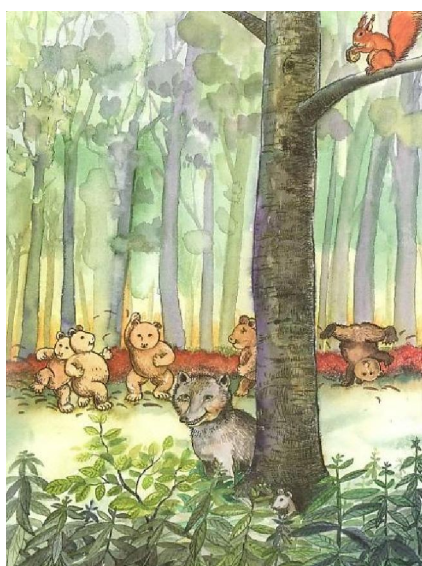
Osrednji *Nace ima dolge tace* je trinajsti razdelek, ki napleta rime z imeni otrok. Otroke zelo zanimajo tudi živali. Pesmice, ki jih opisujejo ali omenjajo, so vključene v vse razdelke. Pogoste so ptice, gozdne živali (lisica, volk, medved), domače (maček, petelin, kokoš, krava), polžki, žabe, krote ... Štirinajsti razdelek z motivom »bolh(i)ce« slikovito in humorno prikazuje stanje osebne nege, podobno je z mišmi, podganami in š(č)urki v devetnajstem. Motivi v naslednjih razdelkih, *Polžek nese v malen, Strici na polici, Mati kuha štrukle bele* in *Deset otrok pri hiši ...*, prikazujejo gospodarske in družbene razmere, ki so se odražali tako in drugače v vsaki družini. Poleg moke, ki se seje za vsakdanji kruh, se v pesmih o jedeh otroci veselijo še mesa, jajčk, masla in belih štrukljev za praznike. Priboljški za starše so »kofe« za mamo in tobak za »tata«. Redna je polenta in žganci, siromašno in pusto pa zelje in repa, krompir, korenje, fižol. Revščino razkrivajo tudi premajhne, raztrgane in zakrpane ali prevelike obleke. Rešitve starši najdejo v služenju in delu, ki sta motiva enaindvajsetega razdelka, *Svet Urban – krave pasel dopoldan ...*, in molitvi. Večerno obredje in ljudske molitv(ice) so del dvajsetega razdelka *Bežmo spat, Buhc je zlat ...*

Razdeleki dva-, tri- in petindvajseti, *Polžek bi se ženil rad* in *Cnca-dri, Cnca-dra, Drečk Maričko rad ima ...* in *Mica potica*, otroško, hudomušno in groteskno predstavljata razmerja mladih zaljubljenecv, ženina in neveste, tašče in snahe, mlade družinice, star(ejš)ih zakoncev, vdov in vdovcev, v slednjem pa odnos do nezakonskih mater. Delo in nedelo je vključeno v dneve v tednu v štiriindvajsetem razdelku *Dan je dnevu ...* Pesem *Mati žakle šiva* v šestindvajsetem razdelku se je pela, ko so se učili plesati rašpo, z enakim napevom pa so prebivalci Doline oponašali Gorjane v pesmi *En fant je šel v kasarno delat*. Sedemindvajseti, *Enkrat je bil en grof*, zajema zafikljivke vaških posebnežev, postopačev, divjih lovcev – »raubšicev« in revežev, vključene pa so tudi štiri različice pesmi *France Prešeren se je obesu na cviren*. Robato in začinjeno je besedišče v pesmicah razdelka *Ni ga takega junaka – ki ne lula, kadar kaka*. Tu otroci ne prizanašajo nikomur, saj je vsaka pesmica vir novega smeha. Devetindvajseti, *Tone Lone, Matija Mataja in njuni prijatelji*, se loteva starejših, kmetov, trgovcev, pastirjev. Zadnji, trideseti razdelek *Vzdevki, ki dišijo po tistih časih* zabavlja in poje pesmice o priimkih.

**Slika 6: Silva Karim: Naslovnica
Ceneta**

mičkan je Cene zajema igrice z otrokovimi prsti. Tudi v drugem *Didl-didl-dačka* najdemo t. i. dotikalnice, prek katerih se malček uči delov telesa, so pa tudi priložnost za crkljanje s starši, starimi starši, sorojenci ... V tretjem razdelku *En, dva ...* so razne humorne rimane in ritmizirane pesmice in dialogi, v četrtem *Kaj pravijo zvonovi* pa onomatopoeične pesmice, ki posnemajo pritrkavanje in zvonjenje zvonov. V petem razdelku *Kuštr-Muštr, kje si bil* sta dve pesmi v napeljevanih dialogih, v zadnjem *Enkrat je bla ena pravca* pa pesmice, ki motivno zajemajo odhod otrok v posteljo, spat. Enakovreden delež besedilu imajo ilustracije, ki

Slika 7: Silva Karim: Grem v meje

3.2.1.3 *Cin-cin-cin Cene*

V sklopu zbirke otroških folklornih besedil *Nace ima dolge tace* je smiselno predstaviti tudi slikanico *Cin-cin-cin Cene: otroške ljudske od Čavna tja do Nanosa*, ki je izšla kot eno od dejanj ob 400-letnici naselitve Gore leta 2004 pri založbi Zadruga Goriška Mohorjeva. Franc Černigoj v uvodu zapiše, da je slikanica »Nacetovo dete, saj je v njem zbrano najboljše iz Naceta. Izčiščeno. Po svoje celo dopolnjeno. Strnjeno.« (2004: 7) Enainštirideset enot drobnega gradiva je razdeljenih v šest slopov, ki so bolj ali manj povezani bodisi motivno ali glede na vrsto pesmic in igrice. Prvi razdelek *Ta* izražajo in dopolnjujejo napisano, ter dajejo priložnost otrokom, da se ob njih iz srca nasmejejo in množijo vijuge svojih razvijajočih se možgančkov. Silva Karim je z ilustracijami obogatila tudi slikanico *Cin-cin-cin Cene*, Černigoj pravi, da je besedilca podoživela in jim vdihnila svojo dušo iz otroštva. (2004: 8) Tudi *Cenetu* je dodan obvezen iz izpopolnjen ilustrirani zemljevid, ki folklorna besedilca geografsko umešča »od Čavna tja do Nanosa«, kar je razvidno že iz podnaslova. Poleg ilustracij slikanico bogatijo tudi notni zapisi napevov pesmic in njenih različic, kar je delo Iva Tula in Klavdije Štrancar, ki je pesmi še dodatno prilagodila otroškim glasovom.

3.2.1.4 *Mož in čemerika*

Tretja Černigojeva samostojna knjiga s folklorno vsebino je *Mož in čemerika*, s podnaslovom *žalostne in vesele z Gore in Dežele*, za katero sam pravi, da je logično nadaljevanje prejšnjih dveh. Zbirki folklornih pripovedi *Javorov hudič* in zbirki otroških folklornih pesmi in igrice *Nace ima dolge tace* sledi zbirka anekdot, zabavljivk, najrazličnejših ljudskih humornih domislic, tragičnih usod posameznikov, pričevanj o ljudskih posebnostih ... (1997: 3) Zbirka je v samozaložbi izšla leta 1997. Že podnaslov nam postavi okvirne meje, kjer je Černigoj, tokrat sam, zbiral in zapisoval hudomušne prigode mož in žena, ki so s pomočjo humorja premagovali »"čemeriko", žalost, jezo in obup, ki raste iz istih korenin ...« (Černigoj 1997: 4)

Pripovedovalci iz Podrage, Vipave, Dolge Poljane, Ajdovščine, Lokavca, Predmeje, Otlice, Kovka, Gozda, Križne Gore, Žagoliča, Malega Polja, Cola, Orešja, Sanabora, Podkrajja, Trševja, Hrušice, Godoviča, Črnega Vrha, Zadloga, Idrijskega in Mrzlega Loga so navedeni najprej ob koncu posamezne, oštevilčene enote, ob koncu knjige pa še v posebnem abecednem seznamu, kateremu so dodani še morebitni vzdevki in domača imena pripovedovalca, letnica rojstva, kraj rojstva oz. bivanja in številke enot, ki so jih povedali. V knjigi je avtor pripovedovalce vključil tudi v same folklorne enote. Pripovedim in pričevanjem je Černigoj dodal avtorsko besedilo. Sam pravi, da je vanjo »vtkal portrete ljudskih pripovedovalcev, njihove domove in pokrajino [...] V tej knjigi so predstavljeni kot pravi ljudski umetniki, nadaljevalci starodavnega, večnoživega ljudskega duha.« (1997: 3). Stanonikova na tem mestu poudarja, da je »[S] strokovnega vidika knjiga privlačna za študij ravnine konteksta pri slovstveni folklori, saj v veliko primerih zaživijo pred nami nosilci slovstvene folklore v neposrednem, svojem lastnem življenjskem okolju.« (2007: 21) Predmet jezikovne raziskave bi zadevale narečne besede, ki jih Černigoj zaznamuje s kurzivom in v svoji pedagoški naravi didaktično razloži ob koncu enote. Černigoj je tudi v *Možu in čemeriki* sodeloval s Silvo Karim, ki se je tokrat podala v oblikovanje ovitka knjige. Fotografije so tako iz zasebnih in družinskih zbirk pripovedovalcev, večina pa je delo avtorja Naška Križnarja (nastale leta 1974 pri etnološki raziskavi Gore in so shranjene v arhivu Goriškega muzeja) (Žele 1998: 664).

3.2.1.4.1 *Snov in razdelitev*

Nad štiristo folklornih enot, samostojnih ali zbranih v manjše cikle, je vključeno v petnajst motivno-tematsko zaokroženih razdelkov. Pod vsakim naslovom je v obliki folklorne

lirske pesmi, otroške igrice ali zabavljivke z vzhodnega ali zahodnega dela Gore napisan moto razdelka. »Snovno v knjigi prevladuje sodobna slovstvena folklor, kar potrjuje tudi njena žanrska karakteristika. Tu ni pravljic niti bajk ali klasičnih povedk, pač pa veliko šaljivo obarvanih sfolkloriziranih³¹ pripovedi, za katere še nimamo pravih definicij. Številne podrobnosti uhajajo iz pozabe, na kar avtor večkrat opozori in zapiše le odlomke v spominu že zbledelih dogodkov, kar seveda odpira prosto pot ustvarjalni domišljiji. In tu se začne folklorizacija.³² Konkretna imena in kraji se bodo pozabili ali zamenjali in marsikaj od tega utegne vendarle ostati za kratek čas in poduk prihodnjim rodovom.« (Stanonik 2007: 21)

Prvi razdelek *Pripovedovalci* še vsebuje motive cupranc, pošasti in hudička, o katerih se pripovedovalci le pogovarjajo ali pa so že vključeni v bajke, mestoma podobne bajkam iz *Javorovega hudiča*, v katerih se hudič meri s kmeti, pastirji, babami ... (*Hudički, cuprance in druge prikazni, Nesrečni hudičk Hudečk*). V razdelku *Gorjani* so predstavljeni Gorjani – Dolčani oz. Predmejšani, Loženi oz. Kovkovčani in Otlčani. Predstavijo se sami, stoično in samozavestno je povedano, kakšni so v očeh Ipavcev,³³ vključena pa sta tudi prispevka iz kronike nadučitelja Čibeja, ki je deloval na Dolu. Delo, rivalstvo in boji med sosednjimi vasmi, hudomušne in okrogle pripovedi o odhodu v svet in vračanju ob praznikih in drugih priložnostih še dodatno izpričujejo naravo in trdno voljo Gorjanov. »Vse po duajnu jæn za šagro³⁴ damó!« se je glasila pogodba med očetom bodočega pastirčka, hlapca, dekle, pestrne in bogatim kmetom s Črnovrškega ali Krasa, kamor so Gorjančki in Gorjani hodili služiti. Dvojne čizme, dvojne hlače, dolge in kratke, dve srjaci in za ajnglsko³⁵ je moral biti otrok doma. Tretji razdelek »*Reveži, de se Buh usmili ...*« je poveden že v samem naslovu. Reveži so vedno in povsod živeli in nekako tudi preživeli. Ljudje so jih imeli za nekakšne posebneže, njihovo nepoznavanje ali celo strah pa je vedno pripeljal do raznih zgodbic, včasih malo, včasih pa precej domišljjskih. Dobrodušni, Brute, Lojze Čoha, Babčenk in drugi reveži z Gore in Dežele so bili bodisi izjemno močni, inteligentni ali so imeli določeno govorno nezmožnost. Krekovka je zdravila ljudi, v ljudskem spominu pa ostaja tudi kot cupranca. Zaradi svoje grdote in posebnosti so si jo v pesmi privoščili študenti. Tudi četrti razdelek

³¹ »Glagol folklorizirati kaže na postopek prehajanja posameznega besedila iz individualne avtorske poetike v folklorno, v kateri se do nerazpoznavnosti obrusijo osebne ustvarjalčeve poteze. Nekdanji izraz "ponarodela pesem" v tem okviru nadomesti sistemsko ustrežnejši izraz: /s/folklorizirana pesem.« (Stanonik 1999: 46)

³² »Folklorizacija je proces ali vrsta postopkov, s katerimi se posamezno literarno delo samodejno – z razvojem različic – ali z avtorjevim zavetim oblikovanjem bolj ali manj približa tistemu tipu besedne umetnosti, ki ga imenujemo slovstvena folklor.« (Stanonik 1999: 46)

³³ Tako Gorjani imenujejo prebivalce Zgornje Vipavske doline.

³⁴ šagra – žegnanje

³⁵ ajnglska nedele / angelska nedelja – prva nedelja v septembru, ko se obhaja praznik svetih angelov varuhov, zavetnikov otliške fare, ko je na (Angelski) Gori šagra, žegnanje.

Naméjeni možaki in dve ali tri ženske predstavlja in opisuje izjemne ljudi, posebneže, ki so s svojo izvirnostjo in drugačnostjo ljudem ostali v spominu. Razen humornih anekdot, ki so se dogajale na vasi, med sosedi in v domači hiši, nekaj enot govori tudi o »ljudskih dohtarjih«, ki so zagovarjali.

Zagovori spadajo med folklorne obrazce. Njihova vloga je predvsem obrambno čarovna (apotropejsko magična), temeljna naloga pa zdravljenje z besedami, ki so skrbno in slavnostno podane, pogosto tudi ritmično, in jih spremljajo posebne kretnje. (Stanonik 1999: 83) V knjigi sta eksplicitno zapisana samo dva zagovora. Pri prvem je Pucovka s Podkrajja zdravila ječmen na očesni vek, pri čemer je trikrat zamahnila s srpasto ukrivljenim prstom in izrekala: »Jaz jačmen žanjem!«, bolnik pa je moral odgovarjati: »Ti baba lažeš!«. Obred je končala tako, da je trikrat pljunila čez levo ramo. Drugi naj bi preprečil smrt deklice, ki jo je pičil modras. Jerinuc s Križne Gore je zagovarjal nad koščkom kruha: »Kačica, kačonček / gadica, gadonček / vzemi tevi punčki / strup nazaj ven!« Po pričevanjih naj bi bil prvi primer uspešno zagovorjen, pri drugem pa je deklica umrla. Ostali zagovori so opisani le kot kretnje in čudno govorjenje ljudskih zdravilcev.

Znanje in sposobnost zagovarjanja so mnogi ohranjali zase vse do smrtne postelje, saj so verjeli, da le to deluje le, če je skrivnostno, če pa se razkrije, izgubi svojo čarovno moč. Splošno nepoznavanje teh magičnih izrekov pa otežuje tudi njihovo raziskovanje. (Stanonik 1999: 83)

Zelo provokativne in zabavne so tudi popisane dogodivščine Dreca Dolskega oz. Gidljevega Toneta, ki je italijanskim vojakom med okupacijo uprizarjal prave komedije. Nekoč se je sredi najhujše avgustovske vročine pred njimi znašel v smučarski opravi, drugič pa jim je prikazal gosposko skrb za svojega novega psa, ki mu je iz Ajdovščine plačal taksi. Razdelek *Tudi po starem so jih upékali ...* je najbolj zaznamovan po anekdotah o Smrdetu, ki je pri svojih dogodivščinah včasih že presegel mejo zdravega humorja. Njegov motiv je bil tudi povod za ustvarjanje stripa, ki so ga colski osnovnošolci objavili v svojem šolskem narodopisnem glasilu *Javorov list*, kasneje pa še v *Colskem časniku*. V šestem razdelku *Sol in poper* so popisane prigode, ki zadevajo hrano, njeno pripravo, tudi željo po njej. V pripovedi *Jagruski friáštk*³⁶ je zapisan tudi rek, ki je v rabi na Gori. Jager, ki je zjutraj poslal sina v Deželo, da bi prodal drva in z istim denarjem kupil gries³⁷ za friáštk, je sredi dopoldneva glede pričakovanega zajtrka vpraševalcu odgovoril, da je le ta še v božjih rokah. Če se torej ne ve, ali bo določena stvar uspela ali ne, se reče, da je *v božjih rokah kakor jagruski friáštk*.

³⁶ friáštk – zajtrk

³⁷ gries – zdrob

V razdelku »*Piš me v rit, ti in tvoj cesar ...*« Dušica Kunaver v bratih, Tinetu in Lipetu, ki sta z golimi rokami prestavljala čoke³⁸ in s svojo močjo očarala samega cesarja, odkriva krpanovski motiv (1998: 14). V istem razdelku je še polno humornih anekdot, ki zadevajo versko življenje in v katerih nastopajo cerkveni dostojanstveniki. Simbolično poimenovan osmi razdelek *Copri fuoco*³⁹ zajema pripovedi z motivom vojske. Že stara rimska cesta, ki vodi iz Vipavske doline, skozi Col in Podkraj ter čez Hrušico na Notranjsko, je mnogim ljudstvom in vojskam ponujala prehod skozi te kraje. Nekatere so se ustavile in odšle, posebno italijanska pa je v času fašizma in med vojno pustila velik pečat. Pripovedi govorijo o Francozih, Italijanih, domačih fantih in možeh, ki so služili vojsko v Avstro-Ogrski, Italiji, Jugoslaviji. Najbolj smešne so zgodbe, ki izhajajo iz nerazumevanja bodisi italijanskega in francoskega jezika pri domačinih ali slovenskega pri vojaki in prišlekih. Žalostne pripovedi, ki so jih spisali tragični dogodki vojne, in posmehljive anekdote ob navajanju na nov družbeni sistem so zapisane v razdelku *Med vojsko in takoj po njej*.

Veliko vedrejšje in po lovsko zabeljene so anekdote v razdelku *Laskarji*. Raubšici ali divji lovci so ime laskarji dobili po Laskarju, Janezu Bratini z Laska na Dolu, ki je na Gori pravi ljudski junak, saj je znan kot pošten divji lovec, ki pa je na iznajdljiv in prebrisan način vedno prinesel okoli orožnike in druge državne oblastnike. Iz anekdote, v kateri je Laskar orožnikom med preiskavo doma dal zibati prepovedano uplenjenega srnjaka pod pretvezo, da zibljejo bolnega otroka, je ostal rek. Če orožniki med preiskavo ničesar ne dobijo, se na Gori reče: *Spet so srnjaka zibali*. O Laskarju pa se je tudi pisalo. »V dramski obliki je motiv obdelal Franc Starovaški.⁴⁰ Avtor je razmere na Gori poznal, ker se je kot lovec večkrat odpravil na lov v tukajšnje gozdove, kjer je v lovski družini tudi večkrat slišal zanimive pripovedi in jih tudi zapisoval. Tako v začetku komedije eden od junakov celo omenja, da bi bilo dobro sporočiti Starovaškemu dogodek, da bi ga opisal. Komedija v štirih dejanjih je bila natisnjena 1926. leta z naslovom *Divji in nedeljski lovci – Komedija v štirih dejanjih s petjem* v Gorici in je bila dobra osnova za marsikateri gledališki poskus na Gori. Gotovo je, da je bila postavljena na oder najmanj dvakrat – prvič na Predmeji kmalu po drugi svetovni vojni v režiji Viktorije Černigoj, por. Žonta, drugič pa v priredbi Franca Černigoja, avgusta 1974 na Otlici. Ta postavitev je potem gostovala po drugih krajih (Ajdovščina, Podkraj, Spodnja Idrija).« (Bratina 2001: 418) Anekdote o Laskarju je zapisal Narte Velikonja v *888/3 anekdotah*, Černigoj pa jih je objavljala še v reviji *Lovec* ter zbornikih *Mati Gora* in *Iz Lovca*.

³⁸ čok – hlod

³⁹ copri fuoco – policijska ura: določen čas, zlasti ponoči, v katerem je gibanje in zbiranje prebivalstva na javnih prostorih prepovedano

⁴⁰ Franc Žnidaršič, profesor Goriške državne gimnazije in ravnatelj učiteljskega v Gorici.

Enajsti razdelek *Otroci so dar božji* zajemajo pristrčne anekdote in navihanosti odraščajočih otrok oz. mulcev. V razdelkih *Drejšč in Marička* ter *Ta star in ta stara* so zbrane šaljive povedke na račun mladih zaljubljenecv, njihove nerodnosti in okoliščine pri ženitvi, in kasneje mladih in starih zakoncev, njihove hudomušnosti, muhavosti in začasne razprtije.

Naslov *Oče na gavgah visi, mati v grobu leži, sin pa po svetu hodi in moti ljudi ...* je uganka z Gore (Cola in Podkraj), ki razvozlana ponuja neposreden motiv predzadnjega razdelka knjige, tj. vino oz. pivska tematika. Dvema pivskima pesmima sledijo pripovedne enote, kjer spet na svoj račun pride obračunavanje med Ipavci in Gorjani, tokrat zaradi vina, kje, kako in zakaj raste trta. Po nekaj skupnih kozarčkih se seveda oglasi pesem, ki pa nikakor ni po godu ženam. Seveda v pivsko tematiko sodijo tudi zafkljivke čez skope pivce, ki nikoli ne dajo za rundo, in težko bi se izognili vsaj prepirom, če ne tudi pretepom, ki so posledica nebrzdanega pitja rujne kapljice. Omenjeni štirinajsti razdelek in sledeči petnajsti *Kaj pravijo zvonovi* sta tudi del obsežnejšega prispevka pod naslovom *Oče na gavgah visi, mati v grobu leži, sin pa po svetu hodi in moti ljudi ...*, ki je bil objavljen v zborniku spisov, ki so leta 1994 izšli ob 100-letnici ustanovitve vinarske zadruga Vipava, *Vipavski izbor*.⁴¹ Slednji razdelek je v prispevku naslovljen *Hudomušnice*, saj res hudomušno in onomatopoetsko podajajo zvonjenje zvonov vseh cerkva Vipavske doline. Zabavljive in zafkljive pesmi razkrivajo vse posebnosti prebivalcev sosednjih far, ob koncu vsake pa se hudomušno oglasi še zvon. Razdelek se konča še z dialogom avtorja, Gorjana, in nekega možakarja, Ipavca, ki z nekaj hudomušnimi modrostmi zaključita zbirko.

3.2.1.6 Znamenje na Gori

Tudi četrta Černigojeva folklorna zbirka *Znamenje na Gori* je izšla kot obeležitev in praznovanje 400-letnice naselitve Gore. Knjiga je sicer izšla v samozaložbi, a ob pomoči Ministrstva za kulturo⁴² in Občine Ajdovščina, leta 1999. Duhovni in družbeni kulturi, ki ju pod svoje okrilje jemlje folklorna pripoved, je v pričujoči zbirki dodan tudi materialni aspekt etnološkega raziskovanja ljudi na Gori. Vsakovrstna znamenja, zaznamovana bodisi s križem ali rdečo zvezdo, so bila v sklenjenem »romanju iz Dežele čez Goro in nazaj« motif

⁴¹ Prispevek, ki je v grobem razdeljen v sedem razdelkov, že v naslovu ponuja uganko, sledi ji še ena, nato pa mnoge folklorne pivske pesmi in lirske pesmi poznanih avtorjev, največ iz zapuščine Frana Žgurja. Troje folklornih pesmi ima dodan notni zapis. Sledijo še šaljive povedke in anekdote in za konec nekaj obžalovanj in pesmi, ki jih s "pripomočki" v roki zrecitirajo žene. V prispevku torej najdemo tako vesele in veseljaško sproščene pesmi in pripovedi o vinu, napitnice in zdravice, kot tudi pesmi in pripovedi, ki pokažejo temno stran prekomernega pitja, revščino, sprte in razdrte družine. Prava mera obojega daje dobršno mero smeha in tudi nekaj moralnega poduka in opomina.

⁴² V kolofonu sicer piše: Kulturna skupnost Slovenije.

Frančevih zbranih pripovedi in (večina) Urhovih posnetih fotografij. V šestnajst razdelkih, ki pomenijo štirinajst poslušájev ali postaj trpljenja in dva kontemplativna počivája, začetnega in končnega, oče in sin ujameta drobce občutenih zgodb, ki živijo v ljudeh in ki v predmetnosti znamenja nemo pričajo o resničnih, večinoma tragičnih dogodkih, povezanih s trpljenjem in smrtjo. Nad dvesto znamenjem pripada dvesto fotografij in malo manj kot dvesto pripovedovalcev, ki so obogatili knjigo z okoli štiristo petdeset pripovedmi, molitvami in pesmimi. Vse folklorne enote in manjši, snovno povezani sklopi so oštevilčeni, opremljeni s komplementarnimi fotografijami, opombami in imenom informatorja.

Pripovedovalci oz. informatorji so po abecednem redu naštetí tudi ob koncu knjige. Seznam osebnih podatkov: priimka, imena, vzdevka ali domačega imena, letnice in kraja rojstva oz. prebivanja ter številke enot(e), ki jo/jih je pripovedoval, popolno ustreza standardom zapisovanja slovstvene folklorne. Tokrat je Černigoj poleg vsebinskega kazala objavil še seznam uporabljenih pisnih virov in ob koncu tudi zahvalo. Kot poslušalec in zapisovalec Černigoj pokaže izjemen občutek za ljudski jezik, za katerega sam pravi, da ga je gojil prek poslušanja že od otroštva, namenoma in iz strokovnega vidika pa začel razvijati v času srednje šole in predvsem študija v Ljubljani, ki ga je zaključil z diplomsko nalogo na temo domačega narečja (MaRe 2000). »V razumnem razmerju med čistim krajevnim govorom in literarnim jezikom je znal ujeti in v pisni obliki ohraniti dikcijo in ritem ljudske pripovedi, vedno na preži, da ujame pravo besedo, da zapiše nepopravljeno stavčno zgradbo svojih pripovedovalcev, da ohranja na stotine krajevnih besed, ki jih ni mogoče prebrati v nobeni drugi knjigi.« (Pibernik 2000) Kljub nekaterim izredno bolečim pričevanjem iz časa vojne in še odprtim ranam, ki so posledica neposredne, osebne vpletenosti pripovedovalcev, Černigoj v uvodu zagotavlja, da »[P]olitike v tej knjigi ni, čeprav jo bo kdo iskal in morda celo našel.« (1999, 7) Pibernik v svojem članku ugotavlja podobno: »Černigoj se nič ne spreneveda, kot otrok partizanske družine daje nekoliko več prostora svoji strani, toda z največjo možno mero objektivnosti slika resničnost časa ne glede na naše poglede, ne glede na bridkosti, ki jih prinašajo posamezniku.« (2000).

3.2.1.6.1 Snov in razdelitev

Černigoj vsebino knjige zasnuje kot pot, romanje, križev pot, na katerem odkriva in popisuje vsakovrstna nabožna znamenja, božje martre,⁴³ v kamen vklesane Kristuse, zidane kapelice, napise na spominskih ploščah in obeležjih, spomenike padlim med in po vojni. S

⁴³ Božja, bridka martra – star. križ s podobo Kristusa

poglobljeno duhovno pripravo v prvem koraku knjige telesu še dopušča počitek, misli pa že vpreže v razmišljanje o strašnih sanjah, temnih slutnjah. Prvi korak na romanju je *Počiváj prvi*, v katerem je zapisanih devet fragmentarnih ali v celoti ohranjenih *Zlatih očenašev*, med katerimi je tudi molitev o Marijinih sanjah.

Molitve so v okviru slovstvene folklore na robu religije, s katerimi se človek obrača na krščanskega Boga. Čeprav so delno izšle iz bogoslužnega okvira Cerkve, ostajajo folklorne molitve zunaj njenih zidov, včasih celo v nasprotju z njenimi resnicami in teološkimi izhodišči. Njihova vsebina je izraz vernosti, duhovnosti in mišljenj tistih, ki so molitve ustvarili in njihovih rednih ali občasnih molivcev. So izraz in sredstvo obrambe pred zlim, čaščenja, prošnje in priprošnje trpečemu Kristusu, Mariji ter svetnikom. V njih se izraža tudi človekovo in skupno človeško telesno in duševno trpljenje kot posledica hudih časov vojske, kuge, lakote, tegob tlačanstva, bridkosti v družinah. Vse te sile so soohranjale folklorne molitve iz stoletja v stoletje. Posebna oblika molitev so obredna besedila, prošnje, blagoslovi in zahvale kot del nekdanjih delovnih šeg, ki v zbirko niso vključena, saj snovno ne bi spadala vanjo. Najštevilnejše so vsebinsko in oblikovno zelo raznolike večerne molitve. Včasih so povezane z *Zlatim očenašem*, ki je molitev pasijonske vsebine in naj bi nastala v času velikih nesreč, ki so se zgrnile nad Evropo v 14. in 15. stoletju pod vplivom bičarskega in skakaškega gibanja. Glede imena, ki še ni dokončno pojasnjeno, strokovnjaki sklepajo, da je besedilo poimenovano tako zaradi podobnosti s svetopisemskim očenašem glede njunih sedmih sestavin in daljnosežnih obljub. Medtem ko molitve *Zlatega očenaša* izhajajo iz nemškega kulturnega prostora, so znane tudi t. i. *Marijine sanje*, ki izvirajo iz italijanskega, časovno pa so umeščene v 13. stoletje. (Stanonik 1999: 87–88; deloma po: Slovenske ljudske molitve. Vilko Novak. Ljubljana, 1983)

Sledi štirinajst poslušájev, v podnaslovu lociranih na določene sosledne kraje: *Iz Dežele na Goro; Dol – Predmeja; Vojskin čas na Dolu; Vrh Brega in meja krog in krog; Otlica; Kovk; Gozd; Križna Gora; Col, Malo Polje, Žagolič; Kanji Dol in Javornik; Vodice; Višnje, Podkraj, Trševje in Hrušica; Bela; Sanabor*. Več kot enkrat več kot je znamenj, je pripovedi, ki jih je Černigoj poslušal in tudi sam pripovedoval. Naravne nesreče (smrt zaradi strele – *Križ na Pravmu vrhi; Iz Podkrajja proti Vodicam: Pr Koreni*), nesreče pri delu (*Črmenjaški hrib: Gustelj Libraču; Pr Šmónavih; Znamne na Poprjanuši, Pr Bugci*), prometne nesreče (*Na meji med Predmejo in Otlico, Ob cesti: Léševje, Srebrnica, pr Šemrli in nad Kamplcam; Sončni klanci; Pod stenami; Sebastjanovo znamenje*), smrt zaradi zmrznitve (*Na Gmajnci, ob stari poti proti Medvejšku; Nad Farmancami: Pr železnem znamni*), uboji in nesreče (*Krausuška kapelica; Križ v vogelnem kamnu hiše na Taduleni prstavi; nesreče na*

lovu; Javornik: *Na Nemci*) in umori (*Šuničerska kapela in Markavu znamne za Križno Goro; Na Avžlaki; Na Malnarskmu griči; Medétovo znamne; Pr Brunki; Pr Tadulenmu malni*), boji in tragedije med in po vojni (*Pr Brigitnih*; spomeniki in table padlim borcem in žrtvam totalitarnih vojsk v vseh večjih vaseh), zahvale ob srečnih in brezupnih vrnitvah iz vojske in oddaljenih krajev (*Póhava kapelica; V zidu prve hiše na Otlici; Bela: Jurčkava kapelca*), čudežne ozdravitve ali preživetje, zaobljube (*Kapelica v Čavni*;⁴⁴ (kapelica) *Pod Golaki; V Jurjevmu lazi; Kamniti križ Pr Šmonči; Dve novi kapelici pod Sinevrham*⁴⁵; *Suhovrška kapelica, Pr Kovači; Košparjev boj z mlini na veter; Bela: Bizjákava kapelca navrh Klanca*), poklon velikemu človeku (*Jožefu Ressleru; Lenarte Bevkov*⁴⁶), obeležitev napredka, dviga življenjskega standarda (spomenik vodi; obeležje medvojne bolnice), (*Podvelb, kasneje Col; Grad Trillec; Davna rimska utrdba Ad Pirum*) in tudi po en primer velikega prijateljstva med sosedi (*Kanji Dol: Židankava kapelica*) in veselja nad domačim krajem (*Med Vodiciami in Strlicami: Vrh gore*) so vzroki in razlogi za obeležja, zahvale in prošnje, spomin in opomin.

Nekatere pripovedi imajo tudi bajne in pravljичne motive. Pripoved *Orlič* je razlagalna povedka, ki daje odgovore za ime hriba (Orlovški hrib) in poimenovanje rastline – čudežne rože, orlice, ki so zrasle iz krvi orla, ki ga je ustrelil nek lovec. Iste vrste je povedka *Sveti Duh nad Podkrajem*, že vključena v *Javorovem hudiču*. Vključeni v obeh knjigah sta tudi bajki *Veše se češejo* in *Bela žena Pr Malmu školu*. O grofici iz Bele govori pripoved *Še o treh znamenjih*.

V razdelke so vključene še pesmi (ali le njihovi odlomki) štirih knjig *Slovenskega pesništva upora*, ki so bile večinoma spesnjene v neposredni bližini avtorjevega popisovanja oz. romanja, nekatere druge lirske pesmi in folklorne molitve.

Razčlenjeni sezname borcev in žrtev med in po 2. svetovni vojni, ki so padli na Predmeji in Otlici, so vključeni tudi v članek *Franc Černigoj: Znamenje na Gori časopisa Gora* in zbornik *Mati Gora*, v poglavje *Imena, v kamen vklesana*.

Martina Repinc je zbrane zapise ocenila za »[P]ravo bogastvo ustnih besedil, ki pa v določenem trenutku prehajajo iz slovstva na raven tistega, čemur na tujem pravijo "oral history", torej ustna zgodovina.« In nadaljuje, da pri zapisovanju omenjene zgodovine ne gre toliko za pomen velikih dejanj, zmag ali porazov, s čimer se ukvarja že uradno zgodovinopisje, ampak za zgodovino, kakršno so doživljali mali ljudje, čeprav to dejstvo nikakor ne zmanjšuje tragike dogajanja in posameznih življenj v takih okoliščinah. Prvinska

⁴⁴ Čavnu

⁴⁵ Sinjim vrhom

⁴⁶ pisatelj Narte Velikonja

eksistencialna želja po življenju in preživetju postane pomembnejša od herojstva, ki se umika. (2000: 618)

Knjiga je sklenjena z razdelkom petih večernih folklornih molitev, zbranih pod naslovom *Počiváj zadnji*, ki v ritmizirani ali rimani obliki lirske pesmi vabijo k nočnemu počitku.

3.2.1.7 *Semenje javorovo 1978–1998*

Zbornik *Semenje javorovo 1978–1998* je izbor iz prvih dvajsetih let *Javorovega lista*, šolskega glasila Osnovne šole Col, ki je izšel leta 2002, hkrati s slavnostnim odprtjem težko pričakovane nove šole. Černigoj se tokrat podpisuje kot eden od mentorjev *Javorovih listov* in glavni urednik bogatega izbora, ki na kar šeststo štiridesetih straneh predstavlja raziskovanje, zanimanje in dejavnosti otrok in mladostnikov. Seveda ob pomoči še drugih mentorjev, likovne pedagoginje Silve Karim, učiteljice angleškega jezika Irene Saksida in mentorja arheološkega krožka Lucijana Trošta.

Knjiga, ki je bila in še bo vir veselja učiteljem in domačinom, je tudi odlična snov za pouk domoznanstva, iz njene široke in natančno zbrane vsebine pa bosta lahko črpala tudi zgodovinopisje (poglavja o sledovih rimskih časov, dogajanju med in po drugi svetovni vojni, doživljanje Titove smrti, dodatno poglavje⁴⁷ o gradu Trilek⁴⁸) in etnologija. Slednja bo lahko raziskovala prispevke iz materialne kulture: o vremenu, živih izvirih pitne vode, kovaštvu, volovskem jarmu, pridelovanju lanu in pridobivanju volne, klekljanju in vezenju. Zelo zgovorna bo tudi foto-zgodba o nekdanjem življenju, ki je na samem koncu dodatka. Prispevki, ki se nanašajo na socialno kulturo so zapisi o izseljencih in zdomcih ter deloma tudi o znamenjih, ki po drugi strani sodijo v poglavja iz duhovne kulture. Socialna in duhovna kultura se prepletata še v sklopih razdelka *Verovanja, vraže, šege in navade*. V slovstveno folkloro sodijo odgovori na vprašanja, od kod imena posameznih krajev. (Stanonik 2007: 21) Humorne *Smrdetove zgodbe* v stripih so bile že vključene v zbirko folklornih anekdot *Mož in čemerika*. Učenci so zbrali tudi anekdote in druge pripovedi, ki so jim jih starši in stari starši pripovedovali o zdravniku in pisatelju Danilu Lokarju⁴⁹.

Med drobno slovstveno folkloro so vključene **uganke**, za katere velja, da so na meji s poezijo. Zavito ali metaforično podane misli bistrijo um, krepijo domišljijo, bogatijo

⁴⁷ Poglavje je rezultat raziskovanja arheološkega krožka.

⁴⁸ tudi: Trillek, Trillegh, Trileck, Trlek, Stari grad, Podkraj

⁴⁹ Nekatere pripovedi so bile vključene v Černigojev članek Z Danilom Lokarjem ali kako in kje mu v duhu vidim postavljen spomenik – in še o čem, ki je bil javnosti ponujen v branje leta 1993, trdnejše vezave pa zbor anekdot (še) ni doživel.

predstave, skratka, so velikega vzgojnega pomena: učijo logično misliti, sklepati in preudarjati, zahtevajo ostro opazovanje, iznajdljivost in spretnost. Uganke so uvrščene na rob poučne (didaktične) besedne umetnosti, zato so pravšnje gradivo tudi za šolsko glasilo (Stanonik 1999: 78).

V razdelku *Zima, ogenj, beseda in igra* so zapisane in opisane tudi otroške folklorne igre in igrice. Predvsem igre, ki so se jih igrali colski in okoliški otroci, pa so zanimale tudi radijce in televizijce. V sklopu *Televizija in kamera* razdelka "*Ostala bo luč današnjega dne ...*" je predstavljeno snemanje otroških oddaj *Kmečke igre I., II., III.* in *Mama gre v Ameriko*, ki so bile pod Černigojevim mentorstvom v šolskem letu 1984/85 posnete z režiserjem Marjanom Frankovičem. Posneti sta bili še 30-minutni oddaji o kresovanju in polharstvu. "*Good People All*" je naslov šestnajstega razdelka, ki združuje *Javorova lista*, pri katerih so colski osnovnošolci sodelovali z učenci angleške šole Furze Platt iz Maidenheada. Zajema predstave in spomine na božič ter pregovore in rekla v slovenskem in angleškem jeziku.

3.2.1.8 Hoja za besedo

Hoja za besedo je zanimiva združitev vodiča po vaseh Zgornje Vipavske doline, ki mu svojevrsten pečat dajejo razlagalne pripovedke o nastanku in poimenovanju vasi Vipavske doline, druge povedke, pravljice in folklorne pesmi. Knjižica je izšla ob Prešernovem dnevu, slovenskem kulturnem prazniku leta 2012. Založila jo je Občina Ajdovščina, ki jo ponuja kot promocijsko gradivo vsem, ki so željni spoznavati lepote in vsebine Dežele. »Ob natančnem turističnem zemljevidu so v njej nanizane kratke predstavitev Ajdovščine in vasi, njihovih posebnosti, znanih osebnosti, naravnih in kulturnih znamenitosti ter možnih poti za potepanja in oddih.« (Tratnik 2012) Nekatere folklorne pripovedi so bile že zapisane v *Javorovem hudiču*, svoj delež so prispevali še učenci OŠ Dobravlje, ki so folklorne pripovedi že objavljali v šolskem glasilu *Čaven*, glavšina pa je iz rokopisnega gradiva profesorja slovenskega jezika Janeza Dolenca. Ena pripoved je vzeta tudi iz Čibejeve kronike Lokavca, ena anekdota pa iz *Moža in čemerike*.

V knjižici je šestintrideset folklornih pripovedi (nekateri so zbrane v cikle), od katerih je skoraj polovica razlagalnih oz. aitioloških povedk, kar je glede na vsebino knjižice pričakovano. Razlagajo se imena vasi ali njihovi nastanki, kar je v nekaterih eksplicitno izraženo že v naslovu (*Od kod ime Vrtovin, Od kod in zakaj v Kamnjah kamenje, Kako je nastala vas Skrilje*), in naravni pojavi, za katere so ljudje našli bajno razlago (*Hudič kuha župo, Mati Božja mineštro; Hudič zida jez*). Med bajkami je pogost in priljubljen motiv

ubogega hudiča, ki ga tudi v Dolini vsi po vrsti prinašajo okrog (*Hlapec z rožički, Stomažani, hudič in hudičeva skala I., II.*). Pojavi se motiv krvavega stegna, ki je služilo predvsem za zastraševanje otrok, da pred bandimo⁵⁰ ne bi (po)jedli grozdja (*Krvavo stegno*). Med bajnimi bitji se pojavijo še vile (*Vile ob studencu, Vila v Čavnu in kresni večer*), huda žena, ki jemlje otroke (*Školova lukna in njegova gospa*) in kozel z zlatimi rogovi, ki čuva zaklade v Čavnu (*Sveti Urban nad Lokavcem*). V sklop zgodovinskih povedk spadajo pripovedi z motivom Turkov, ki napadajo primorske kraje (*Sveti Pavel nad Planino, Tabor nad Črničami, Od kod ime Stomaž*). Pravljična motiva se pojavljata v pripovedi *Princesa in sužnji*, kjer je krivična princesa kaznovana, in ciklu *Sveti Pavel nad Vrtovinom I.–IV.*, kamor je vključen motiv deklice, spremenjene v kačo, ki svojemu rešitelju obljublja zaklad. Cikel smo spoznali že v *Javorovem hudiču*. V knjižico so vključene še tri folklorne lirski pesmi *Potoče, Selo, Batuje; Gremo naprej!* in *Šturske deklice*, ki hudomušno predstavijo vasi in njihove prebivalce/-ke.

Vsi barvni odtenki, ki jih skozi vse leto izraža narava, so ujeti v objektiv več fotografov. Največ fotografij je prispeval Urh Černigoj, sledi pa Silva Karim, ki je sodelovala tudi pri oblikovanju knjižice.

⁵⁰ bandima – trgatev

4 Zaključek

Predstavljen je bil Franc Černigoj, če zaključimo v duhu uvodnih besed, človek, ki je prejel veliko, se z dobro voljo in posluhom usmerjal k pozitivnim in spodbudnim dejavnostim, navduševal in sodeloval z mnogimi ljudmi v domačem okolju in urbanih središčih. Z leti je tako na osebnem kot družbenem področju pridobival vedno več. Zaradi inovativnih idej in splošne pripravljenosti pomagati, sodelovati, prevzeti in izpeljati se je širilo njegovo poznavanje in vedenje na raznih področjih. Kot pesnik se je predstavil in odprl javnosti že v gimnazijskem času, nadaljeval z objavljanjem svojih pesmi v revijah, izdajanjem pesniških zbirk, listov in antologije. V tem času se je povezal z akademskim slikarjem Lucijanom Bratušem, ki je likovno opremljal njegove pesniške zbirke.

Delo učitelja in ponovno izkustvo otroškega sveta ga je posredno spomnilo na svoje otroštvo, ki ga je, kot se kaže, zelo zaznamovalo. Sam zapiše: »V meni so se zbudile divje zime z burjo in snegovi, z ječanjem golih bukovih vej skozi metež, z zidano pečjo, na kateri smo se otroci stiskali v zimskem polmraku in srkali vase tisto sladko grozo, ki so jo v nas budila pripovedovanja o skrivnostnih bitjih iz nekega drugega sveta, ki pa so v naši domišljiji napolnila vse kote in mrakove tega sveta.« (Černigoj 1988: 13–14) Spodbujanje učencev k odkrivanju ljudskega izročila in njegovo objavljanje v šolskem glasilu *Javorov list* se je po desetih letih nadgradilo z izdajo prve zbirke folklornih pripovedi *Javorov hudič*. Sodelovanje s Kmečkim glasom in Inštitutom za slovensko narodopisje pri SAZU je pripeljalo do začetka izdajanja zbirk folklornih pripovedi v sklopu zbirke *Glasovi*. Veselje in vnovično potrpežljivo zbiranje je napovedovalo nove zbirke – folklornih obrazcev in pripovedi. Černigoj se je v sklopu zbiranja, zapisovanja in urejanja folklornega gradiva povezal s sodelavko, slikarko in ilustratorko Silvo Karim, ki je opremila večino njegovih tovrstnih knjig.

Černigojeve dejavnosti in aktivnosti so še zelo raznovrstne, vendar vsem lahko najdemo skupni nadpomenki, ki sta narava in beseda. Zagotovo jima bo zvesto sledil tudi v prihodnje.

5 Viri in literatura

5.1 Poezija

1. Franci Černigoj: Ko sem prispel v raj. *Kaplje* 1968.
2. Franci Černigoj: Spomin; Vodnjak. *Sodobnost* 18/5 (1970). 531–532.
3. Franci Černigoj: Pesmi. *Sodobnost* 20/6 (1972). 640–642.
4. Franc Černigoj: Pesmi. *Sodobnost* 22/6 (1974). 539–541.
5. Franc Černigoj in Lucijan Bratuš: *Vlažni žarki - Praoblake*: 12 pesniških in 12 grafičnih listov. 1975.
6. Franc Černigoj: *Svetlobne luske*. Maribor: Obzorja, 1975.
7. Franc Černigoj: *Krušiči se sejalec*. Maribor: Obzorja, 1978.
8. Franc Černigoj: Nerezine. *Sodobnost* 27/ 8/9 (1979). 837–841.
9. Franc Černigoj: *Nerezine: petnajst pesniških listov*. Kaligrafija in likovna oprema Lucijan Bratuš, 1980.
10. Franc Černigoj: O, kam si šla. *Sodobnost* 32/11 (1984). 1039–1041.
11. *Hogy is állunk: mai szlovén költők*. Izbor France Pibernik. Budapest: Európa Könyvkiadó, 1984.
12. Franc Černigoj: *Amanita: strup je že v zemlji, samo poiskati ga še moramo*. Maribor: Obzorja, 1989.
13. Franc Černigoj: *Iz vode dlan*. Koper: Lipa, 1990.
14. Franc Černigoj: Dve. *Primorska srečanja* 13/ 89/90 (1990). 68–69.
15. Ivan Mermolja: Izbor iz zbirk. *Fontana: revija za književnost in kulturo* 5/16 (1990). 7–19.
16. Franc Černigoj: Mi sei vicino. poeta morto. *Fontana: revija za književnost in kulturo* 6/18 (1991). 55.
17. Franc Černigoj: Blizu si mi, mrtvi pesnik. *Primorska srečanja* 121/122 (1991). 500.
18. Franci Černigoj: Daleč daleč noter v ..., Drobec v delčku sekunde. *Kaplje – 20 let pozneje*. Ljubljana: Družina, 1992. 55–56.
19. Franc Černigoj: Iz take smo snovi kot sanje. *Dialogi* 29 / 6/7 (1993). 27–28.
20. Franc Černigoj: *Gora in pesem: antologijski izbor*. Nova Gorica: Branko, 1998.
21. Za pest besedil besednikov z Gore; Gora in pesem, Franc Černigoj - Gidlju. *Mati Gora*. 2001. 444–447.
22. Damjan Popelar: *Kamnita spirala*. Ljubljana: Sitograf-Trade, 2005.
23. Franc Černigoj: Sinji Vrh. *Gora* april 2009. 2.

24. Franc Černigoj: »Le plovi, plovi, pupa magnolija ...« *Gora* september 2010. 2.

5.2 Folklorno gradivo

25. *Javorov hudič*. Ur. Franc Černigoj. Ljubljana: Kmečki glas, 1988.
26. Franc Černigoj: Iz Javorovega lista: Smrdetove zgodbe. *Colski časnik* 1988. 18.
27. Hudič v flaškonu. *Rodna gruda* 1 (1989). 26.
28. *Fuk je Kranjcem v kratek čas: antologija slovenske pornografske poezije s pripovednim pristavkom*. Zbrala in uredila Marjan Dolgan in Miran Hladnik. Ljubljana: Mihelač, 1990. 39–43.
29. Franc Černigoj: Oče na gavgah visi, mati v grobu leži, sin pa po svetu hodi in moti ljudi. *Vipavski izbor: zbornik spisov ob stoletnici Vinarske zadruge Vipava*. Vipava, 1994. 189–214.
30. Franc Černigoj: Hudomušnice in kaj pravijo zvonovi. *Rodna gruda* april 1995. 16–17.
31. *Nace ima dolge tace*. Zbral, napisal vezno besedilo in uredil Franc Černigoj. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1996.
32. Franc Černigoj: Iz dejavnosti OŠ Col: Nace ima dolge tace. *Colski časnik* 1996. 17–20.
33. Franc Černigoj: Mož in čemerika. *Colski časnik* 1997. 10–11.
34. *Mož in čemerika: žalostne in vesele z Gore in Dežele*. Zbral, priredil, napisal vezno besedilo in uredil Franc Černigoj. Ajdovščina: samozaložba, 1997.
35. *Znamenje na Gori*. Zbral in zapisal Franc Černigoj. Ajdovščina: samozaložba, 1999.
36. Franc Černigoj: Mož in čemerika se še naprej dajeta. *Colski časnik* 1999. 43–45.
37. Franc Černigoj: Laskar z Dola. *Mati Gora*. 2001. 127–138.
38. Franc Černigoj: Izbrana ljudska besedila z Gore. *Mati Gora*. 2001. 405–414.
39. Franc Černigoj: O mojstrih podob, starodavnih in današnjih ..., Znamenja na Gori. *Mati Gora*. 2001. 451–463.
40. *Semenje javorovo 1978–1998: izbor iz prvih dvajsetih let Javorovega lista, šolskega glasila Osnovne šole Col*. Glavni ur. Franc Černigoj. Col: Osnovna šola, 2002.
41. Slovenski ljudski: Sonce sije, dež megla; Ta z drevesa hruške stresa. *Ciciban* september 2003. 4–5.
42. *Cin-cin-cin Cene: otroške ljudske od Čavna tja do Nanosa*. Zbral in izbral Franc Černigoj; ilustrirala Silva Karim. Gorica: Zadruga Goriška Mohorjeva, 2004.
43. Kako so Votličani prišli do svojega okna; Zakaj sta Kras in Gora iz samega kamna. *Pravljичne poti Slovenije*. Irena Cerar Drašler. Ljubljana: SIDARTA, 2004. 128–131.

44. *Sijaj, sijaj sončece! / Shine, little sun, shine!*. (posebna izdaja Javorovega lista)
Uredila Irena Saksida. Col: Osnovna šola, 2005.
45. Franc Černigoj: *Laskar z Dola. Iz Lovca: z besedo in črto po Trnovskem gozdu: Lovec 1911–2011*. Trnovo, 2011. 99–116.
46. *Hoja za besedo: po poteh dežele: ljudska besedila iz Zgornje Vipavske doline*. Izbral in priredil Franc Černigoj. Ajdovščina: Občina Ajdovščina, 2012.

5.3 Uredništvo

47. *5. maj: glasilo je posvečeno 35-letnici prve slovenske vlade*. Ur. Franc Černigoj. Ajdovščina, 1980.
48. *Njena podoba*. Ur. Franc Černigoj. Črni Vrh: LD Javornik, 1996.
49. *Svet od Granate do Črnega roba: očetje sinovom, vnukom*. Ur. Franc Černigoj. Col: LD Col, 1999.
50. *Trnovski gozd, njegova divjad in njegovi lovci*. Trnovo: LD Trnovski gozd, 2001.
51. *Mati Gora: zbornik o Gori, Gorjankah in Gorjanih: ob 400-letnici naselitve Gore*. Gl. ur. Franc Černigoj. Predmeja: Društvo za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora, 2001.
52. *Semenje javorovo: 1978–1998: izbor iz prvih dvajsetih let Javorovega lista, šolskega glasila Osnovne šole Col*. Gl. ur. Franc Černigoj. Col: Osnovna šola, 2002.
53. *Zelene stečine II: Dotiki narave: izbor kratke lovske proze in pesmi iz tridesetih letnikov Lovca 1972–2001*. Ur. Franc Černigoj. Ljubljana: LZS, 2002.
54. Edmund Čibej: *Zbrani spisi*. Ur. Franc Černigoj. Predmeja: Društvo za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora, 2005.
55. *Tod hodimo Vrhovci: zbornik LD Vrhe - Vrabče 1966–2006*. Ur. Franc Černigoj. Vrhe, 2006.
56. *Deset let kasneje: zbornik LD Javornik*. Ur. Franc Černigoj. Črni Vrh, 2006.
57. *Indija Komandija: prozna ljudska besedila z Vipavskega, Goriškega, s Krasa in Tolminskega iz 19. stoletja*. Zbral Anton Pegan, uredil Franc Černigoj. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007.
58. *Iz Lovca: z besedo in črto po Trnovskem gozdu: Lovec 1911–2011*. Gl. ur. Franc Černigoj. Trnovo, 2011.

5.4 Mentorstvo

59. Valentina Tominec, Vesna Tratnik, Jana Žgur, Nina Žgur, Karmen Leban: *Semenje javorovo*. Col: Osnovna šola, 1994.
60. Urška Koren, Andreja Petrovčič: Naši kraji in ljudje v času fašizma. *Koliko stane svoboda: Spomini na teptanje človekovih pravic Slovencev na Goriškem v obdobju fašizma – še posebej pravic slovenskih učencev v fašistični šoli*. Ur. Milan Čotar in Peter Stres. Nova Gorica, 2010. 21–39.

5.5 Vodič

61. Franc Černigoj: *Pot po Dolu gor in dol*. Ajdovščina: Občina Ajdovščina, 1999.
62. Franc Černigoj: *Gora nad Deželo: od Čavna tja do Nanosa*. Ajdovščina: Občina Ajdovščina, 2009.
63. *Hoja za besedo: po poteh dežele: ljudska besedila iz Zgornje Vipavske doline*. Izbral in priredil Franc Černigoj. Ajdovščina: Občina Ajdovščina, 2012.

5.6 Članki in razmišljanja Franca Černigoja

64. Franc Černigoj in drugi: Bevk v šoli : okrogla miza. *Primorska srečanja* 112 (1990). 699–704.
65. Franc Černigoj: Dolčan Lenarte Bevkov. *Primorska srečanja* 134/135 (1992). 410–2.
66. Franc Černigoj: Dva moja prispevka k spravi. *Colski časnik* 1992. 11–13.
67. Franc Černigoj: Z Danilom Lokarjem ali kako in kje mu v duhu vidim postavljen spomenik – in še o čem. *Primorska srečanja* 18/147 (1993). 499–502.
68. Franc Černigoj: Vloga šolskega glasila za bogatitev materinščine in ohranjanje ljudskega izročila. *Primorska srečanja* 183/184 (1996). 540–2.
69. Franc Černigoj: Kdor v sebi čutiš gorski gen. *Gora* junij 1998. 1–3.
70. Franc Černigoj: Lovsko pripovedništvo danes – ali še živi? *Lovec* 12 (2000). 544, 545.
71. Franc Černigoj: Kdor v sebi čutiš gorski gen. *Mati Gora*. 2001. 9–12.
72. Franc Černigoj: Imena, v kamen vklesana. *Mati Gora*. 2001. 301–311.
73. Franc Černigoj: O treh gorskih vaseh še drugače. *Mati Gora*. 2001. 375–392.
74. Franc Černigoj: Podoba iz sanj. *Mati Gora*. 2001. 435.
75. Franc Černigoj: Ivan Likar - Likerski s Predmeje. *Gora* oktober 2002. 17–18.
76. Franc Černigoj: Kaj nam pripovedujejo znamenja od Čavna do Javornika. *Bom šel na planince*. Ajdovščina, 2003. 53–61.

77. Franc Černigoj: Lovec iz družabnosti. *Lovec* 3 (2004). 157–158.
78. Franc Černigoj: Gora – Vukovar. *Gora* april 2004. 25–26.
79. Franc Černigoj: Spomenik Edmundu Čibeju. *Gora* junij 2004. 3–5.
80. Franc Černigoj: 50 bogatih let LD Krekovše. *Lovec* 10 (2004). 539–540.
81. Franc Černigoj: 'Kako jim rečemo na Gori'. *Gora* december 2004. 17–18.
82. Franc Černigoj: Za Golaki. *Gora* december 2004. 32–34.
83. Franc Černigoj: Zapis razmišljanja po pogovoru z Damjanom Popelarom. *Gora* marec 2005. 11–12.
84. Franc Černigoj: Mi, ljudje goreteksa ... *Lovec* 4 (2005). 201–203.
85. Franc Černigoj: Nov krajevni praznik KS Predmeja. *Gora* junij 2005. 6–8.
86. Franc Černigoj: Irma Likar - Erna Jurjevska. *Gora* junij 2005. 9–11.
87. Franc Černigoj: 'Gorjani v Bosni' ali 'Kako se tkejo vezi med ljudmi'. *Gora* junij 2005. 18–24.
88. Franc Černigoj: Kako je raslo drevo Tratnikove rodovine. *Gora* september 2005. 14–19.
89. Alenka Tratnik, Franc Černigoj: Beseda nadučitelja Čibeja med ljudmi. *Gora* december 2005. 13–15.
90. Franc Černigoj: Tod hodimo Vrhovci ... *Lovec* 2 (2006). 253–254.
91. Franc Černigoj: LD Vrhe - Vrabče je praznovala 40-letnico. *Lovec* 12 (2006). 601–602.
92. Franc Černigoj: Ivan Trošt - Hišnik. *Colski časnik* 2006. 38–40.
93. Franc Černigoj: Zbrano delo Antona Pegana: Indija Komandija. *Colski časnik* 2006. 91–92.
94. Franc Černigoj: »Uboga žival, kako je morala trpeti!«. *Lovec* 1 (2007). 45–46.
95. Franc Černigoj: Lojze Molkov z Otlice in njegova popotovanja. *Gora* april 2007. 27–31.
96. Franc Černigoj: Partizanske pesmi še živijo. *Gora* september 2007. 21–23.
97. Franc Černigoj: Leonard Kovač iz Lokavca. *Gora* september 2007. 23.
98. Franc Černigoj: Javni natečaj za najboljše literarno besedilo z lovsko tematiko. *Lovec* 12 (2007). 616.
99. Franc Černigoj: Medveda si moraš zaslužiti. *Lovec* 12 (2007). 633.
100. Franc Černigoj: 60 let LD Javornik – Črni Vrh nad Idrijo. *Lovec* 1 (2008). 37–38.
101. Franc Černigoj: Vam voščim, vam voščim – sam ne vem kaj. *Gora* december 2008. 3–4.

102. Franc Černigoj: Mufloni v Trnovskem gozdu. *Lovec* 2 (2009). 101–102.
103. Franc Černigoj: Vstajenje Primorske. *Gora* april 2009. 3–5.
104. Franc Černigoj: V prostorih društva Gora, na Rupì, bo predana svojemu poslanstvu – knjižna polica ... *Gora* junij 2009. 8.
105. Franc Černigoj: Kako je zaživela knjižna polica v prostorih društva Gora, na Rupì. *Gora* december 2009. 3–7. in *Colski časnik* 2009. 26–27.
106. Franc Černigoj: Edmund Čibej, učitelj z Gore. *Cesarsko-kraljevo možko učiteljsiše v Kopru: 1875–1909*. Koper: Stražar, 2010. 174–179, 203.
107. Franc Černigoj: En rogelj nazaj, drugi naprej ... *Lovec* 5 (2010). 277.
108. Franc Černigoj: Iskra in njegova iskra psička Astra ... *Lovec* 11 (2010). 583.
109. Franc Černigoj, I. Kuljaj, L. Števanec, B. Vasa: Ponovno – razširjeno poročilo o izidu javnega natečaja za daljše prozno besedilo. *Lovec* 12 (2010). 618.
110. Franc Černigoj: Novosti na knjižni polici na Predmeji ali kako se na Rupo steka duh Gore. *Gora* april 2010. 8, 9; september 2010. 18; januar 2011. 39.
111. Franc Černigoj: Po dnevu noč. *Gora* september 2011. 7.
112. Franc Černigoj: Nekaj slik iz življenja Figarjevega Miha iz Zadloga. *Lovec* 9 (2011). 470.
113. Franc Černigoj: Puško na ramo, fotoaparat za vrat ... *Lovec* 11 (2011). 598.
114. Franc Černigoj: Izid javnega natečaja za literarna besedila z lovsko tematiko. *Lovec* 1 (2012). 25.
115. Franc Černigoj: Novoletni pujski na Vrheh. *Lovec* 2 (2012). 99–100.
116. Franc Černigoj: Vrhunske trofeje Zahodnovisokokraškega LUO v domu LD Kozje Stena na Otlici. *Lovec* 4 (2012). 203–205.
117. Predmejski govor: Ob slovarju predmejskega govora. Zbiralci besed: B. Bizjak, A. Černigoj, F. Černigoj, M. Pate. *Gora* december 2011. 5–20.

5.7 Nekrologi

118. Franc Černigoj: V spomin (Izidor Likar). *Primorske novice* 28. januar 2000. 7.
119. Franc Černigoj: In memoriam Izidor Likar - Oblevrški. *Gora* januar 2000. 29.
120. Franc Černigoj: Zmago Posega (1959–2009). *Gora* april 2009. 14–15.
121. Franc Černigoj: V spomin. Sebastjan Krivec. *Gora* januar 2002. 32.
122. Franc Černigoj: Frida Blaško roj. Kalin. *Gora* januar 2002. 33.
123. Franc Černigoj: V spomin. Drago Mikuž. *Gora* april 2006. 41–42.

5.8 Pripovedništvo

- 124. Franc Černigoj: Zimsko veselje. *Kurirček* 6 (1989/1990). 20.
- 125. Franc Černigoj: O lovu in divjadi na Gori in nad njo. *Gora* junij 1998. 24–25.
- 126. Franc Černigoj: O očetu in sedmih padalčkih. *Primorska srečanja* 86 (1988). 545–546.

5.8.1 Lovsko pripovedništvo

- 127. Franc Černigoj: Krekovška pravljica ali Saj ni smrti. *Lovec* 11 (2004). 589–590.
- 128. Franc Černigoj: Imena: Mihatava grapa. *Lovec* 4 (2005). 183–184.
- 129. Franc Černigoj: Brv nad reko. *Lovec* 7/8 (2006). 353–357.
- 130. Franc Černigoj: Mož, ki vidi v sanjah. *Lovec* 3 (2007). 137–139.
- 131. Franc Černigoj: Popotovanje za soncem in besedo po Vrhéh. *Lovec* 7 (2007). 376–381.
- 132. Franc Černigoj: Kapitan dolge plovbe. *Lovec* 6 (2008). 312–314.
- 133. Franc Černigoj: Izpod Zajcovega in Tisovega vrha ... *Lovec* 7/8 (2008). 374–375.
- 134. Franc Černigoj: Kako in zakaj nisem uplenil svizca. *Lovec* 6 (2009). 310–313.
- 135. Franc Černigoj: Zaznamovan z otroštvom in zeleno barvo. *Lovec* 10 (2009). 506–507.
- 136. Franc Černigoj: Spev v nanoško jutro. *Lovec* 2 (2010). 99.
- 137. Franc Černigoj: Na preži. *Lovec* 7/8 (2011). 384–385.
- 138. Franc Černigoj: Orli v črnem školju. *Iz Lovca: z besedo in črto po Trnovskem gozdu: Lovec 1911–2011*. Trnovo, 2011. 167–170.
- 139. Franc Černigoj: Zankarji. *Iz Lovca: z besedo in črto po Trnovskem gozdu: Lovec 1911–2011*. Trnovo, 2011. 223–226.
- 140. Franc Černigoj: Dan iz mrzle svetle kovine ulit. *Iz Lovca: z besedo in črto po Trnovskem gozdu: Lovec 1911–2011*. Trnovo, 2011. 233–238.
- 141. Franc Černigoj: Tisto silno, skrivnostno, mogočno ... *Lovec* 10 (1912) 544–545.

5.9 Ocene knjig

- 142. Franc Černigoj: Janez Jalen: Trop brez zvoncev in Previsi. *Lovec* 9 (2004). 496.
- 143. Franc Černigoj: »Si v Gori ogenj poiskal ...« *Lovec* 7 (2005). 376–377.
- 144. Franc Černigoj: Irma Jancar: Sledi. *Lovec* 10 (2005). 502.
- 145. Franc Černigoj: Lojze Skvarča: V svetlobi zarje. *Lovec* 2 (2006). 95–96.
- 146. Franc Černigoj: Černačevi garači in postopači ali: »Za resnico je treba biti močan in pogumen«. *Lovec* 6 (2007). 334–336.

147. Franc Černigoj: Nikolaj Lapuh: Sence v svetlobi lovčeve duše. *Lovec* 5 (2008). 279–280.
148. Franc Černigoj: Zelene stečine lovskega leposlovja in Lovec. *Lovec* 1 (2010). 22–26.
149. Franc Černigoj: Rafael Terpin: Idrijske hiše. *Gora* december 2011. 34–35.
150. Franc Černigoj: Da ne pozabimo. *Gora* april 2007. 47–48.
151. Franc Černigoj: GARUŠNA ali: »Tukaj smo bili samo tisti, ki smo ljubili delo ...« *Gora* april 2009. 32.
152. Franc Černigoj: »Roman je bil bolj zadržan, dec pa od stu«. *Gora* september 2004. 24–25.
153. Franc Černigoj: Andrej Rijavec: Medvedja kraljica. *Lovec* 10 (2012). 548–549.

5.10 Intervjuji

154. Sandi Škvarč: Dolga leta Colčani Franceljnu, tokrat Francelj vam. *Colski časnik* 1988. 12.
155. Simon Škvarč: Franc Černigoj. Dobitnik nagrade najboljšim pedagogom. *Colski časnik* 1995. 9–11.
156. MaRe: Ljudsko izročilo izpod Nanosa. *Primorski dnevnik* 28. marec 2000. 21.
157. Katja Željan: »Če se na Gori rodiš, si obsojen na vračanje«. *Primorske novice* 1. oktober 2005. 8.
158. Lucijan Trošt: Franc Černigoj: »Ko je začel izhajati Colski časnik sem bil vesel, prav zares iskreno vesel.«. *Colski časnik* 2007. 8–11.
159. Klara Stubelj in Teja Kobal: Kaj nam je povedal naš učitelj slovenščine, g. Franc Černigoj. *Šestica javorova*. OŠ Col, 2011/2012. 29–30.

5.11 Ocene, kritike, odmevi

5.11.1 Poezije

160. Marijan Zlobec: Franc Černigoj, Svetlobne luske. *Sodobnost* 23/11 (1975). 945–947.
161. Bojan Bratina: Černigojeve pesmi v zadnjih dveh zbirkah. *Primorska srečanja* 15/110 (1990). 509–510.
162. Ivan Mermolja: Franc Černigoj: »Amanita« in »Iz vode dlan«. *Primorske novice* 10. april 1990. 19.
163. Ivan Mermolja: Vse je pesem, le ujeti jo je treba. *Fontana: revija za književnost in kulturo* 5/16 (1990). 20.

164. Aleksandra Saksida: Večer besede, glasbe, slike. *Primorske novice* 4. maj 1990. 18.
165. Brane Gradišnik: O pesniku dveh polovic: Kaj je rekel veter? *Delo* 17. maj 1990. 13.
166. Borut Petrovič - Vernikov: Franc Černigoj: Iz vode dlan – Založba Lipa, Koper 1990. *Evropa* 13. september 1990. 31.
167. Zdenka Lovec: Kdo bo našel žareči ključ? *Primorska srečanja* 15/112 (1990). 757–759.
168. Zdenka Lovec: Matjaž Kocbek, Franc Černigoj in Marjan Strojan. *Večer* 16. avgust 1990. 15.
169. Jožek Štucin: Černigojeva zbirka iz vode dlan: Pesnikov bog. *Primorski dnevnik* 138/46 (1990). 5.
170. Franc Černigoj, Iz vode dlan. *Knjiga: revija za ljubitelje knjige* 12 (1990). 405.
171. Taras Kermauner: *Poezija slovenskega zahoda 1. del*. Maribor: Obzorja, 1990. 228–236.
172. Bojan Bratina: Petdeset Černigojevih. *Gora in pesem*. Nova Gorica: Branko, 1998. 182–187.
173. Peter Kolšek: Gora in pesem. *Delo* 10. december 1998. 17.
174. Bojan Bratina: Gora in beseda. *Mati Gora*. 2001. 428–431.

5.11.2 Folklornih zbirk

175. Božo Rustja: Bogastvo duha rodov. *Družina* 14. avgust 1988. 6.
176. Rada Lečič: Bajke in povesti iz okolice Cola, Ajdovščine, Vipave. *Delo* 6. april 1989. 15.
177. Bojan Bratina: Poslanstvo Javorovega hudiča. *Primorska srečanja* 89/90 (1989). 89–90.
178. Igor Mušič: Od dedkov k otrokom. *Primorske novice* 6. april 1993. 5.
179. Bojan Bratina: Ob Vipavskem izboru: Franc Černigoj – zbiralec pesmi o vinu in trti, Otmar Černilogar o trti in vinu v Svetem pismu stare zaveze. *Primorska srečanja* 167 (1995). 268.
180. Marjeta Novak Kajzer: Vodičar žabo speku, nazaj na Vodice teku! *Delo* 27. december 1996. 7.
181. Barbara Šterbenc: Nace ima dolge tace. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 37/3 (1997). 68.
182. Otmar Černilogar: Zakaj bi bili čemerni. Mož in čemerika. Ajdovščina: samozaložba, 1997. 269–272.

183. Bojan Bratina: Černigojev beg v otroštvo. *Primorska srečanja* 192 (1997). 346.
184. Bojan Bratina: Černigojeva pripovedovanja o Gori. *Primorska srečanja* 202 (1998). 188–189.
185. Klavdija Figelj: Bogat večer o slikoviti Gori. *Primorske novice* 27. januar 1998. 12.
186. Dušica Kunaver: Mož, ki je bil kos čemeriki. *Delo* 26. marec 1998. 14.
187. Andreja Žele: Bolj vesele kot žalostne z Gore in Dežele. *Primorska srečanja* 208/209 (1998). 664–665.
188. France Pibernik: Znamenja človeškega trpljenja. *Delo* 6. januar 2000. 18.
189. MaRe: Ljudsko izročilo izpod Nanosa. *Primorski dnevnik* 28. marec 2000. 21.
190. Martina Repinc: Znamenje na Gori. *Primorska srečanja* 231/232 (2000). 617–618.
191. Ciril Velkovrh: Znamenja na gori. *Rodna gruda* april 2001. 14.
192. Bojan Bratina: Gora in beseda. *Mati Gora*. 2001. 415–421.
193. Alenka Tratnik: Ko si želiš biti še enkrat otrok. *Primorske novice* 13. februar 2004. 15.
194. Stanislav Mikuž: Cin cin cin Cene. *Gora* april 2004. 27–28.
195. Mirka Čubej: Nace ima dolge tace. *Primorske novice* 24. december 2004. 12.
196. Katja Željan: Skrivnostno, čarobno... pravljичno. *Primorske novice* 5. junij 2006. 21.
197. Marija Stanonik: Avtoriziranje slovstvene folklore v knjigah Franca Černigoja. *Slovstvena folkloristika* 6/1(7) (2007). 19–22.
198. Alenka Tratnik: Hoja za besedo ... Po poteh Dežele. *Primorske novice* 11. februar 2012. 5.

5.11.3 Zbornikov

199. Borut Peršolja: Franc Černigoj (glavni urednik), *Mati Gora*. *Geografski vestnik* 73/2 (2001). 68–70.
200. Franc Černigoj: Edmund Čibej, Zbrano delo. *Gora* marec 2005. 25–28
201. Borut Batagelj: Edmund Čibej: Zbrani spisi. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 54/3 (2006). 498–501.
202. Boris Leskovic: Po sledu slednika besed. *Iz Lovca: z besedo in črto po Trnovskem gozdu*. LD Trnovski gozd, Trnovo, 2011. 332–334

5.11.4 Vodičev

203. Sanda Hain: Izšla je zgibanka Gora nad Deželo »Od Čavna tja do Nanosa«. *Gora* junij 2009. 4–7.

5.12 Teoretična podlaga

- 204. Dušica Kunaver: *Čarodejna moč rastlin v ljudskem izročilu*. Ljubljana: samozaložba, 1996. 29–30.
- 205. Milko Matičetov: Pregovori in uganke. *Zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Slovenska matica, 1954. 115–118.
- 206. Milko Matičetov: Ljudska proza. *Zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Slovenska matica, 1954. 119–138.
- 207. Boris Merhar: Ljudska pesem. *Zgodovina slovenskega slovstva*. Ljubljana: Slovenska matica, 1954. 31–113.
- 208. Anton Ocvirk: Opombe. *Zbrano delo/Srečko Kosovel*. Ljubljana: DZS, 1964. 431.
- 209. Marija Stanonik: *Slovenska slovstvena folklor*. Ljubljana: DZS, 1999.
- 210. *Leksikon slovenska književnost*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1982. 68.
- 211. *Primorski slovenski biografski leksikon. 3. snopič*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1976. 234.

5.13 Spremnne besede folklornih zbirk

- 212. Franc Černigoj: Bralcem Javorovega hudiča. *Javorov hudič*. Ljubljana: Kmečki glas, 1988. 11–17.
- 213. Marija Stanonik: Novi seriji Glasovi na pot. *Javorov hudič*. Ljubljana: Kmečki glas, 1988. 7–9.
- 214. Franc Černigoj: »Tale knjiga je ena mičkana hiška ...«. *Nace ima dolge tace*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1996. 3–8.
- 215. Dušica Kunaver in Janez Bogataj: Nace ima dolge tace! – Pa še res je! *Nace ima dolge tace*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 1996. 138–141.
- 216. Franc Černigoj: Nace in Cene. *Cin-cin-cin Cene*. Gorica: Zadruga Goriška Mohorjeva, 2004. 7–8.
- 217. Mirjam Podsednšek: »Ali je pravljica tam, kjer pesnik hrani, umije in obleče cvetlične pesmi?«. *Cin-cin-cin Cene*. Gorica: Zadruga Goriška Mohorjeva, 2004. 44–45.
- 218. Franc Černigoj: Zdaj je čas bakanja ... *Mož in čemerika: žalostne in vesele z Gore in Dežele*. Ajdovščina, 1997. 3–4.
- 219. Otmar Černilogar: Zakaj bi bili čemerni ... *Mož in čemerika: žalostne in vesele z Gore in Dežele*. Ajdovščina: samozaložba, 1997. 269–272.

220. Franc Černigoj: Na pot ... *Znamenje na Gori*. Ajdovščina: samozaložba, 1999. 5–8.

5.14 Spletni viri

221. Turistično informacijski center Ajdovščina (TIC Ajdovščina):

a. Predmeja:

<http://www.tic-ajdovscina.si/?vie=cnt&id=2005091608153450&lng=slo>

(21. 8. 2012)

b. Gora nad Deželo – Od Čavna tja do Hrušice (30. 4.2009):

<http://www.tic-ajdovscina.si/?vie=cnt&id=2009043012234098&lng=slo>

(21. 8. 2012)

222. Društvo za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora (Društvo Gora): O društvu: <http://www.drustvo-gora.si/index.php/drustvo> (21. 8. 2012)

223. Wikipedija:

a. Nerezine: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Nerezine>

b. Ukrasni pridevek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Ukrasni_pridevek (5. 10. 2012)

c. Metafora: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Metafora> (5. 10. 2012)

Izjava o avtorstvu

Podpisana Barbara Koren izjavljam, da sem diplomsko delo *Življenje in delo Franca Černigoja* napisala samostojno s pomočjo navedene literature, g. Černigoja in mentorja doc. dr. Aleksandra Bjelčeviča.

Col, 28. februar 2013

Barbara Koren